

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2014-2020

Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania - Grupa Łużycka”

grudzień 2015

Spis treści

Lp.	Strona
Rozdział I Charakterystyka LGD	3
1.1 Forma prawna i nazwa stowarzyszenia	3
1.2 Obszar działania	3
1.3 Potencjał LGD	5
Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR	10
Rozdział III Diagnoza - opis obszaru i ludności	14
3.1 Sytuacja społeczno - gospodarcza	14
3.2 Potencjał turystyczny regionu	21
3.3 Jakość życia	28
3.4 Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LGD	31
Rozdział IV Analiza SWOT	32
Rozdział V Cele i wskaźniki	34
5.1 Matryca logiczna celów	34
5.2 Cele i wskaźniki szczegółowo	37
Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	43
6.1 Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych	43
6.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru	43
6.3 Wskazanie innowacyjności	44
6.4 Informacja o realizacji projektów grantowych i operacji własnych	44
Rozdział VII Plan działania	45
Rozdział VIII Budżet LSR	46
8.1 Ogólna charakterystyka budżetu	46
8.2 Krótki opis powiązania budżetu z celami LSR	46
Rozdział IX Plan komunikacji	47
Rozdział X Zintegrowanie	50
Rozdział XI Monitoring i ewaluacja	54
Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	61
Załączniki do LSR	62
1 Procedura aktualizacji LSR	62
2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu	62
3 Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu	65
4 Budżet LSR	69
5 Plan komunikacji	70

1.1 Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

REGON: 080294019

ale również gęsto zaludnioną jest gmina Lubsko (gęstość zaludnienia 105 mieszkańców/km²) oraz Łęknica (gęstość zaludnienia 158 mieszkańców na km²), natomiast najmniej zaludnioną jest gmina Brody (15 mieszkańca/km² przy powierzchni 241 km²).

Tabela 1. Powierzchnia, liczba mieszkańców oraz gęstość zaludnienia na terenie działania Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”.

Obszar	Powierzchnia w km ²	Liczba mieszkańców	Gęstość zaludnienia mieszkańców w km ²
gmina Brody	241	3508	15
gmina Gubin	379	7355	19
miasto Gubin	21	17006	822
gmina Jasień	127	7241	57
gmina Lipinki Łużyckie	89	3334	38
gmina Lubsko	183	19170	105
gmina Łęknica	16	2602	158
gmina Trzebień	166	5752	35
gmina Tuplice	66	3220	49
Grupa Łużycka	1288	69 188	54
Żary Powiat	1393	99088	71
Krosno Odrzańskie Powiat	1391	56627	41
Lubuskie Województwo	13988	1021500	73

Źródło: Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Krajobraz obszaru LGD ukształtowała epoka lodowcowa i jest mało zróżnicowany. Teren jest stosunkowo płaski. Dominują tu niziny z nisko położonymi działami wodnymi. Niewielkie wzniesienia mamy na granicy gminy Gubin i Brody oraz na Wzgórzach Żarskich koło wsi Nowe Czaple (181 m n.p.m).

Gminy zrzeszone w LGD należą do najbardziej lesistych obszarów województwa lubuskiego. Zajmują one obszar 541 km², co stanowi 55,45 % ogólnej powierzchni LGD. Przeważają tu drzewostany młode, sosnowo-liściaste. Blisko 156,98 ha to obszar bagienny. W związku z tym obszar ten ma wyjątkową faunę i florę, często niespotykaną gdzie indziej. Przykładami mogą być siedliska roślin chronionych: selera węzłobaldachowego, paproci, pióropusznika strusiego oraz długosza królewskiego, rosiczki, wrzośca bagiennego, przygielki brunatnej oraz rzadkie zwierzęta: cietrzew, dzięcioły, ropucha szara, żmija zygzakowata, bóbr, kuna leśna, wilk, jenot, borsuk, zając szary, liczne ptactwo i inne. Na terenach tych znajduje się wiele obszarów objętych ochroną – parki krajobrazowe, rezerваты, użytki ekologiczne, pomniki przyrody, obszary NATURA 2000.

Obszar „LGD - Grupy Łużyckiej” położony jest w zlewisku wód Bałtyku w dorzeczu Odry. Z części zachodniej zbiera wody Nysa Łużycka, a ze wschodniej - rzeka Lubusza. Obie rzeki mają liczne dopływy. Rzeki te mogą stanowić dobre szlaki wodne o wielu atrakcjach turystycznych.

Łużyce Wschodnie, od wieków zamieszkałe przez Serbołużyczan, są krainą bardzo ciekawą pod względem historycznym. Polityczna mapa Łużyc tworzyła na przestrzeni wieków skomplikowaną mozaikę. Były to ziemie pod władztwem królów polskich, piastowskich książąt śląskich, monarchów czeskich i węgierskich, margrabiów saskich i brandenburskich, królów pruskich i cesarzy niemieckich. Zamieszkiwali ją Serbowie łużyccy, Polacy, Czesi i Niemcy. Era industrialna, jaka nastąpiła na przełomie XVIII i XIX wieku, pozwoliła na szybki rozwój przemysłu w tym okręgu. Powstała duża sieć zakładów włókienniczych, głównie na terenach Lubuska i Jasienia. W szybkim tempie rozwinął się przemysł maszynowy ceramiczny, zastępując mało wydajne manufaktury. Duże pokłady surowca niezbędnego do produkcji cegieł, dachówek, kafli, materiałów ogniotrwałych, dały możliwości rozwoju na większą skalę. Cegielnie w Tuplicach, Chwaliszowicach, Jasieniu, Mierkowie, Łęknicy i Lubusku dawały zatrudnienie sporej rzeszy mieszkańców i utrzymanie ich rodzinom. Trudno nie wspomnieć o kopalniach węgla brunatnego, dających surowiec zamieniany na energię elektryczną w Czaplach, Żarkach i Łęknicy, a także hutach szkła w Łęknicy, Trzebień i Tuplicach, gdzie specjalizowano się w szklach okiennych, butelkach, słojach i obecnie w szybach samochodowych. Wszystko to tworzyło dobrze rozwiniętą infrastrukturę połączoną bardzo gęstą siecią kolejową

i drogową. Kopalnie odkrywkowe pozostawiły po sobie liczne ślady w postaci wyrobisk wypełnionych wodą, stanowiących dziś regionalną osobliwość o krajobrazowym i turystycznym charakterze.

Po 1945 r. na terenach dzisiejszego powiatu żarskiego wytworzył się swoisty konglomerat kulturowy. Ludność osadniczą stanowili przede wszystkim repatrianci z Rzeszowszczyzny, a więc z terenów typowo rolniczych oraz osadnicy wojskowi zasiedlający całe wiejskie osiedla, np. Górzyn i Białków w gminie Lubsko. Wśród pierwszych osadników, którzy pojawili się na tym obszarze zaraz po wojnie, znaleźli się także byli robotnicy przymusowymi powracający z Niemiec. Systematycznie i stosunkowo szybko zaludniały się większe miejscowości, gdzie znajdował się rozwinięty przemysł. Przejście z rolnictwa do przemysłu było dla wielu mieszkańców tej ziemi trudnym momentem. Przez ponad pół wieku kształtował się ich nowy wizerunek. Kolejne pokolenie urodzonych tu ludzi twardo stąpa po swojej małej ojczyźnie. Trudnym momentem dla osiedlonych na tym obszarze było dostosowanie się do nowych wyzwań, które nastały z chwilą transformacji ustrojowych w latach 90-tych XX wieku oraz likwidacji kluczowych gałęzi przemysłu lekkiego w gminach należących dziś do „LGD - Grupy Łużyckiej”. Spowodowało to dosyć znaczące wyludnienie terenów i tak już mało zamieszkanym.

Pozostałością po długiej i burzliwej historii są niespotykane w innych częściach Polski zabytki kultury materialnej od starożytności (skarby z Witaszkowa – gmina Gubin, grodzisko archeologiczne kultury wczesnołużyckiej w Wicinie – gmina Jasień, obecnie Park Kulturowy), poprzez czasy romańskie i średniowieczne (kościół farny w Gubinie, późnoromański w Lubsku i późnogotycki w Lipinkach Łużyckich) po architekturę urokliwych miejscowości z przełomu XVIII i XIX wieku (barokowe Brody, barokowo-secesyjne – Jasień, Lipinki Łużyckie i Lubsko) i przemysłową zabudowę Łęknicy i Tuplic.

Łużyce Wschodnie nazywane są też krainą parków i ogrodów. Najslawniejsze z nich to: Park Mużakowski, Geopark "Łuk Mużakowa", zespół parkowo-pałacowy w Brodach, rezerваты przyrody np. Nad Młyńską Strugą, Wrzosiec, Żurawno oraz dziesiątki parków miejskich i wiejskich. W okolicach Brodów i Gubina znajdują się duże pokłady węgla brunatnego, a w okolicach Lubsko, Tuplic i Trzebiela pokłady minerałów dla przemysłu ceramicznego.

1.3 Potencjał LGD

Opis sposobu powstania i doświadczenia LGD

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” powstała z grupy inicjatywnej burmistrzów i wójtów siedmiu gmin: gminy Brody, Jasień, Lipinki Łużyckie, Lubsko, Łęknica, Trzebiel, Tuplice. Grupa ustaliła wspólną misję i wizję, które stały się kierunkowskazem działań. Ich fundamentem była gruntowna analiza środowiska, obejmująca wszystkie instytucje i zjawiska związane z obszarem działania LGD. Wskazała ona jasno potencjalnych partnerów do współpracy. Istotnymi w procesie rozwiązywania problemów lokalnych, wnoszącymi do partnerstwa wartość dodaną oraz utożsamiającymi się z wypracowaną wizją i misją okazały się zarówno osoby fizyczne jak i funkcjonujące instytucje, przedsiębiorstwa oraz organizacje pozarządowe. Działania te doprowadziły do uformowania wstępnego składu zespołu uczestniczącego w spotkaniach organizacyjno-informacyjnych oraz do wyłonienia wstępnych partnerstw lokalnych. Odbyły się szerokie dyskusje dotyczące rozwoju gmin, w szczególności dotyczące problemów, planów rozwojowych, ważnych wartości, korzyści i zobowiązań wynikających z partnerstwa. W dyskusjach brali udział mieszkańcy, którzy modyfikowali wstępne założenia, dookreślali misję, wizję i wartości. Przedstawiciele poszczególnych gmin przeprowadzili szereg dyskusji i rozmów z przedstawicielami sektora gospodarczego oraz organizacji pozarządowych. Konsultacje oraz chęć budowania partnerstwa doprowadziły 16 lipca 2008 r. do spotkania założycielskiego Lokalnej Grupy Działania. Powstała również strona internetowa, ciągle aktywna, na której zamieszcza się wszelkie informacje dotyczące działań LGD: www.grupaluzycka.pl.

Do trwającej dyskusji nad formułą i zasięgiem partnerstwa włączyła się również gmina Gubin, która uchwałą z dnia 12 grudnia 2008 r. została przyjęta do struktur Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”. Postanowieniem Krajowego Rejestru Sądowego, wydział VIII Gospodarczy w Zielonej Górze gmina Gubin została z dniem 8 stycznia 2010 r. pełnoprawnym członkiem Stowarzyszenia. W ostatnim czasie do stowarzyszenia dołączyła również gmina miejska Gubin, która została przyjęta do struktur Stowarzyszenia uchwałą nr III/59/2015 z dnia 29 czerwca 2015 r. Tym samym w chwili obecnej „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” obejmuje 9 gmin.

W latach 2007-2013 LGD realizowała Lokalną Strategię Rozwoju na podstawie umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR nr 6933-UM400009/08 z dnia 14.05.2009 roku wraz z aneksem nr 1 z dnia 06.10.2009, aneksem nr 2 z dnia 14.06.2010 roku, aneksem nr 3 z dnia 25.01.2011 roku, aneksem nr 4 z dnia 27.07.2011 roku, aneksem

nr 5 z dnia 20.07.2012 roku, aneksem nr 6 z dnia 28.06.2013 roku, aneksem nr 7 z dnia 02.08.2013 roku, aneksem nr 8 z dnia 24.02.2014 roku, aneksem nr 9 z 02.06.2014 roku oraz umowy przyznania pomocy nr UM04-6932-UM0400009/08 w ramach działania „Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” objętego PROW na lata 2007-2013 zawartej dnia 28.08.2009 wraz z aneksem nr 1 z 18.09.2009 roku, aneksem nr 2 z 08.01.2010 roku oraz umowie przyznania pomocy nr 00005-6932-UM0400010/09 w ramach działania „Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” objętego PROW na lata 2007-2013 zawartej dnia 18.03.2010 roku wraz z aneksem nr 1 z dnia 05.05.2010 roku, aneksem nr 2 z dnia 30.06.2010 roku oraz umowie przyznania pomocy nr 00007-6932-UM0400009/10 w ramach działania „Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” objętego PROW na lata 2007-2013 zawartej dnia 24.03.2011 roku wraz z aneksem nr 1 z dnia 08.06.2011 roku, aneksem nr 2 z 25.11.2011 roku, aneksem nr 3 z 22.06.2012 roku, aneksem nr 4 z 15.04.2013 roku, aneksem nr 5 z 02.08.2013 roku, aneksem nr 6 z 20.12.2013 roku, aneksem nr 7 z 13.11.2014 roku, aneksem nr 8 z 18.05.2015 roku.

Stopień realizacji przedsięwzięć, celów szczegółowych i ogólnych określonych w Lokalnej Strategii Rozwoju 2007-2013 stan realizacji zakładanych wskaźników został oceniony w końcowej ewaluacji wdrażania LSR 2009-2015 z czerwca 2015 r. jako zadowalający. W tym czasie osiągnięto większość zaplanowanych celów. Uzyskano wszystkie wskaźniki oddziaływania do poszczególnych celów oraz większość wskaźników rezultatu i produktu. W szczególności dotyczy to realizacji pierwszego celu ogólnego „Rozwój turystyki w oparciu o istniejące zasoby materialne, przyrodnicze i kulturowe „LGD - Grupy Łużyckiej”, w tym promocja regionu. Z pewnością jest to wskazówką do dalszych działań w tym zakresie. Wskaźniki osiągnięte na poziomie 100% to: wzrost liczby turystów w wyniku wsparcia otrzymanego z LGD, liczba wypożyczeń sprzętu rekreacyjno –sportowego, liczba osób uzyskujących wiedzę o obszarze LGD, liczba powstałych portali, stron internetowych, udostępnionych elektronicznych informacji turystycznych. W stopniu zadowalającym zrealizowano trzeci cel ogólny „Wspieranie tożsamości lokalnej”. Wszystkie wskaźniki zostały osiągnięte w co najmniej 66,67%, a w tym: wzrost liczby osób utożsamiających się z obszarem dzięki wsparciu LGD (100%), liczba uczestników wydarzeń aktywizujących, integrujących (73,50%), liczba członków lokalnych zespołów śpiewaczych, którzy skorzystali ze wsparcia (133%), liczba zorganizowanych wydarzeń aktywizujących, integrujących (75,56%), liczba wspartych inicjatyw lokalnych zespołów śpiewaczych (66,67%), liczba mieszkańców korzystających z utworzonych, zmodernizowanych, wyposażonych obiektów pełniących funkcje społeczne, zagospodarowanych przestrzeni (67,38%), liczba utworzonych, zmodernizowanych, wyposażonych obiektów pełniących funkcje społeczne, zagospodarowanych przestrzeni (70,77%). Najgorzej wypadła realizacja drugiego celu ogólnego „Rozwój przedsiębiorczości lokalnej”. Co prawda wszyscy badani mieszkańcy deklarują poprawę jakości życia wskutek realizacji LSR, jednakże trudności pojawiły się przy tworzeniu dogodnych warunków dla rozwoju mikroprzedsiębiorstw i tworzenia pozarolniczych źródeł dochodu. Liczba inicjatyw edukacyjnych – wskaźnik ilości szkoleń i spotkań osiągnięty w 100%, z kolei wskaźnik ilości uczestników na tych spotkaniach został osiągnięty w 84,80%, nie przełożyła się na ilość wspartych przedsiębiorstw, utworzonych nowych miejsc pracy, liczby osób uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej oscylują wokół 30%.

Udzielona pomoc finansowa, w związku z realizacją LSR ,stanowiła 92% środków w budżecie zarezerwowanych na ten cel. W opinii beneficjentów, członków oraz pozostałych mieszkańców realizacja LSR przebiegała poprawnie. Stosunkowo dobrze ocenione zostało samo LGD (działalność związana z ogłaszaniem konkursów), gorzej natomiast procedury związane z rozpatrywaniem projektów (zaliczkowanie, długie okresy oczekiwania, skomplikowane formalności). Zrealizowane projekty otrzymały pozytywną ocenę wśród mieszkańców, którzy uważają je za użyteczne, trafne i skuteczne. Wszystkie grupy wskazują, iż realizowane działania mają szerokie spektrum oddziaływania i są wysoce korzystne dla obszaru LGD. Beneficjenci, członkowie i mieszkańcy zgodnie chcą kontynuować zapoczątkowane działania. W raporcie ewaluacyjnym wdrażania LSR 2009-2015, została wystawiona dość wysoka ocena. Działania aktywizujące były adekwatne do oczekiwań. LGD wypracowała również kilka produktów związanych z aktywizacją, które weszły do stałego repertuaru działań społecznych. Również działania doradcze, informacyjno – promocyjne oraz działalność biura zostały wysoko ocenione przez beneficjentów, członków oraz mieszkańców. Do wniosków, które mogłyby posłużyć LGD do lepszej organizacji pracy, należały zalecenia odnośnie zatrudnienia większej liczby pracowników w biurze, usprawnienia komunikacji wewnątrz Stowarzyszenia, ze społecznością lokalną i lokalnymi beneficjentami oraz z Instytucjami Wdrażającymi, lepszego kontaktu z liderami lokalnymi i lepszego dopasowywania warsztatów do możliwości członków i beneficjentów oraz polepszenie jakości świadczonych doradztwa. Mimo tych krytycznych uwag mieszkańcy, członkowie i beneficjenci utożsamiają się z LSR oraz obszarem działania LGD.

W okresie programowania 2007-2013 LGD była grupą koordynującą projekt współpracy realizowany w partnerstwie z Lokalną Grupą Działania Zielone Światło z Krosna Odrzańskiego. Udało się z dużym powodzeniem zrealizować zadanie polegające na wydaniu przewodnika turystycznego w formie B5 „Szlakiem Atrakcyjnego 15. Południka” (5400 sztuk nakładu), mini przewodnika „Szlak 15. Południka” (18300 sztuk nakładu) oraz strony internetowej www.szlak15poludnika.pl.

Skład kadry (Zarząd, pracownicy biura) realizującej LSR 2007-2013 nie zmienił się od czerwca 2012 roku. Wszystkie osoby zaangażowane nadal będą realizować podobne czynności i zadania, wykorzystując przy tym dotychczasowe doświadczenia.

Podsumowując, realizacja LSR 2007-2013 oraz działania LGD w tym okresie zostały pozytywnie ocenione przez mieszkańców, beneficjentów oraz członków pod kątem trafności, użyteczności i skuteczności. Wszystkie te grupy widzą, jak realizacja LSR oddziałuje pozytywnie na obszar LGD i chciałyby kontynuować rozpoczęte działania. W nowej perspektywie planuje się zachować ciągłość wypracowanych rozwiązań, biorąc pod uwagę jednak zmieniającą się rzeczywistość, potrzeby i oczekiwania. Cele obecnej LSR są zbieżne z celami poprzedniej LSR. Cel pierwszy LSR 2007-2013 „Rozwój turystyki w oparciu o istniejące zasoby materialne, przyrodnicze i kulturowe Grupy Łużyckiej” jest zbieżny z celem C LSR 2014-2020 „Wzrost inicjatyw ukierunkowanych na turystykę i dziedzictwo lokalne”, cel drugi LSR 2007-2013 „Rozwój przedsiębiorczości lokalnej” jest zbieżny z celem B LSR 2014-2020 „Wzmocnienie konkurencyjności gospodarczej obszaru „LGD - Grupa Łużycka”, natomiast cel trzeci LSR 2007-2013 „Wspieranie tożsamości lokalnej” jest zbieżny z celem A LSR 2014-2020 „Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju obszaru LGD”. W nowej LSR znacznie bardziej zaangażowane zostały grupy defaworyzowane w proces tworzenia i realizacji. Baczniejszemu zwraca się uwagę na ich potrzeby i oczekiwania oraz premiuje operacje nakierowane na poprawę ich sytuacji.

Reprezentatywność LGD

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” reprezentuje wszystkie główne grupy interesu, środowiska społeczne i zawodowe. Tworzą je przedstawiciele wszystkich trzech sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego. Zgodnie ze statutem, członkami Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” mogą być osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego lub osoby fizyczne. Nabycie członkostwa następuje po złożeniu deklaracji o przystąpieniu do Stowarzyszenia i na podstawie uchwały Zarządu Stowarzyszenia. Utrata członkostwa następuje uchwałą Zarządu Stowarzyszenia z przyczyn wymienionych w Statucie. Ze względu na otwartą formułę LGD nabór nowych członków ograniczony jest tylko wymogami statutowymi i odbywa się w sposób ciągły. Dotychczasowa działalność LGD pokazała, że skład członkostwa zmienia się. Ma charakter dynamiczny i ciągle dostosowuje się do specyfiki lokalnej. W chwili obecnej Stowarzyszenie reprezentuje 12 podmiotów z sektora publicznego (wszystkie gminy oraz Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji w Łęknicy, Miejsko-Gminny Ośrodek kultury w Jasieniu oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Lipinkach Łużyckich), 17 podmiotów z sektora gospodarczego (firmy i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą) oraz 41 przedstawicieli sektora społecznego (16 organizacji pozarządowych, 2 inne podmioty i 23 mieszkańców, którzy reprezentują interesy osób zamieszkujących obszar). Każda gmina, wchodząca w skład LGD posiada swojego przedstawiciela w każdym z trzech sektorów: gmina Brody – 5 przedstawicieli, gmina Gubin – 6 przedstawicieli, gmina miejska Gubin – 6 przedstawicieli, gmina Jasień - 11 przedstawicieli, gmina Lipinki Łużyckie - 9 przedstawicieli, gmina Lubsko – 15 przedstawicieli, gmina Łęknica - 7 przedstawicieli, gmina Trzebiel – 5 przedstawicieli, gmina Tuplice – 6 przedstawicieli. Stowarzyszenie reprezentuje więc wszystkie trzy sektory i daje możliwość członkostwa również grupom defaworyzowanym, w tym osobom niepracującym i osobom po 50 roku życia.

Rada LGD

Rada składa się z przedstawicieli trzech sektorów tj. publicznego, społecznego, gospodarczego, w łącznej liczbie 15 osób, w tym:

- 1) 4 przedstawicieli sektora publicznego,
- 2) 7 przedstawicieli sektora społecznego,
- 3) 4 przedstawicieli sektora gospodarczego,

przy czym, w skład Rady wchodzi co najmniej 1 kobieta, co najmniej 1 osoba w wieku poniżej 35 lat oraz co najmniej 1 przedsiębiorca.

Tabela 2. Skład Rady Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”

Sektor publiczny	1. Zbigniew Barski – wójt gminy Gubin
	2. Katarzyna Kromp – wójt gminy Tuplice
	3. Marek Iwlew – wójt gminy Trzebiel
	4. Michał Morzak – wójt gminy Lipinki Łużyckie
Sektor gospodarczy	1. Paweł Klimowicz – gmina wiejska Brody
	2. Iga Ochotna – gmina miejska Gubin
	3. Ryszard Orzechowski – gmina miejsko-wiejska Lubsko
	4. Wanda Seul – gmina wiejska Brody
Sektor społeczny	1. Elżbieta Bartkowska-Sykała – gmina miejsko-wiejska Lubsko
	2. Sławomir Jasiński – gmina miejsko-wiejska Lubsko
	3. Anna Kasprzak – gmina miejsko-wiejska Jasień
	4. Ryszard Kościeszka – gmina wiejska Gubin
	5. Józef Maćków – gmina miejsko-wiejska Lubsko
	6. Krzysztof Malara – gmina miejska Łęknica
	7. Eugenia Zarzyńska-Gałęcka – gmina wiejska Trzebiel

Źródło: opracowanie własne.

Wybór operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków uprawnionych do głosowania. Na poziomie podejmowania decyzji żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu. Rada wyklucza więc dominację jakiegokolwiek grupy i w ten sposób unika konfliktu interesów. Członek Rady nie będzie mógł sprawować funkcji w innych organach Stowarzyszenia.

Działalność Rady reguluje Statut Stowarzyszenia oraz Regulamin Rady. Znajdują się w nim uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków w wyborze operacji, szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia oceny z operacji, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, podejmowania decyzji w zakresie wyboru operacji, protokolowania posiedzeń i zasad wynagradzania.

Decyzje Rady i działania LGD podejmowane będą z poszanowaniem zasady otwartości. Przejrzystość i jawność na poziomie „LGD – Grupa Łużycka” opiera się na jasnych i klarownych zasadach dostępu do informacji związanych z wydatkami publicznymi, obejmuje udostępnianie sprawozdań dotyczących finansów oraz udostępniania innych informacji dotyczących funkcjonowania LGD i podejmowanych decyzji.

W kwestii oceny operacji Rada kierować się będzie zasadami jawności, równości (niedyskryminowania, z zachowaniem zasady równych szans), bezstronności (deklaracje bezstronności, lista interesów), skuteczności i szybkości (proste, czytelne procedury). Inne zasady, które zostały ujęte w regulaminie Rady to:

- członkowie Rady oceniający wnioski nie mogą być związani z wnioskodawcami stosunkiem osobistym lub służbowym, tego rodzaju, że mogłoby to wywołać wątpliwości co do bezstronności przeprowadzonych czynności.
- członkowie Rady, przed przystąpieniem do oceny wniosku, są zobowiązani podpisać oświadczenie bezstronności w odniesieniu do ocenianego przez siebie wniosku,
- członek Rady nie może uczestniczyć w posiedzeniach oceny wniosków, wśród których może znaleźć się wniosek członka komisji,
- biuro prowadzi rejestr interesów członków Rady.

Jawność postępowania zostanie zapewniona w szczególności przez:

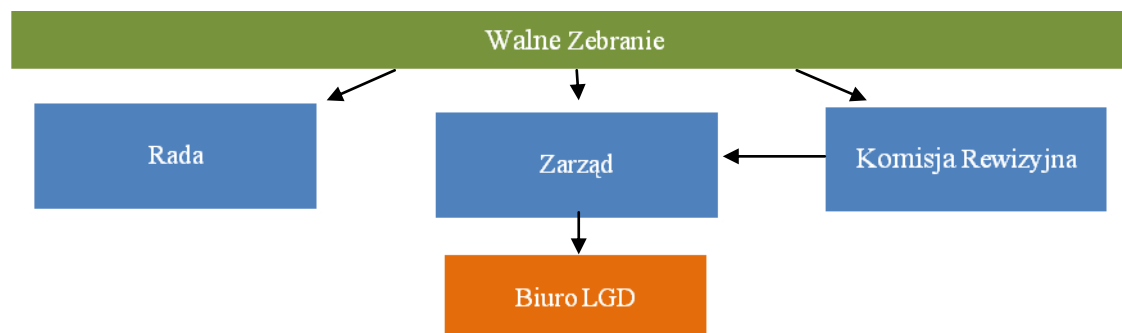
- obowiązkową publikację ogłoszeń wszczynających i kończących postępowanie,
- klarowność kryteriów i zasad oceny,
- powszechna dostępność protokołu postępowania wraz z załącznikami,
- obowiązek informowania wykonawców o czynnościach podjętych w postępowaniu wraz z podaniem uzasadnienia prawnego i faktycznego podjętych decyzji,
- ogólna dostępność umów w sprawie zamówienia publicznego.

Tak postrzegana jawność i przejrzystość działalności Stowarzyszenia, pozwala na rozwiązania, dzięki którym ustalone zostały cele LGD oraz sposoby osiągania tych celów, leżące w interesie „LGD - Grupy Łużyckiej” i jej mieszkańców. Umożliwia skuteczny monitoring, mobilizujący poszczególne ogniwa partnerów i beneficjentów do efektywniejszego wykorzystywania materialnych i niematerialnych zasobów LGD.

Zasady funkcjonowania LGD

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” działa jako organizacja o strukturze hierarchicznej:

Wykres 1. Struktura „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Źródło: Opracowanie własne.

Zasady funkcjonowania LGD regulują następujące dokumenty:

- 1) **Statut** uchwalany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków. Zakres uregulowań jest zgodny z przepisami ustawy prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym. Organem nadzoru jest Marszałek Województwa Lubuskiego. Walne Zebranie Członków jest organem kompetentnym w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji. Statut określa zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz w jej organach. Dodatkowym organem stowarzyszenia wskazanym w statucie jest Rada, która jest odpowiedzialna za wybór operacji. Statut określa skład i kompetencje Rady oraz zasady reprezentatywności.
 - 2) **Regulamin Obrad Walnego Zebrania Członków** uchwalany określa zasady: zwoływania, organizacji i protokołowania posiedzeń, podejmowania uchwał.
 - 3) **Regulamin Pracy Zarządu** określa zasady: zwoływania, organizacji i protokołowania posiedzeń, podejmowania uchwał.
 - 4) **Regulamin Komisji Rewizyjnej** określa zasady: zwoływania, organizacji, protokołowania posiedzeń, podejmowania uchwał, prowadzenia działań kontrolnych.
 - 5) **Regulamin Rady** określa zasady: zwoływania, organizacji i protokołowania posiedzeń, podejmowania uchwał.
 - 6) **Regulamin Pracy Biura** określa zasady: zatrudniania, wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis oceny efektywności świadczonego przez pracowników biura doradztwa.
 - 7) **Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR** określają szczegółowo: tryb naborów, zasady wyboru operacji i oceny według lokalnych kryteriów, rozwiązania dotyczące sposobu wyłączenia członka z oceny operacji;
 - 8) **Procedura wyboru i oceny Grantobiorców w ramach projektów grantowych** określają szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru i oceny grantobiorców według lokalnych kryteriów, rozwiązania dotyczące sposobu wyłączenia członka z oceny operacji, monitorowanie i kontrolę grantobiorców.
- Zmiany w statucie zatwierdzane są przez Walne Zebranie Członków, natomiast aktualizacje regulaminów zatwierdzane są przez Zarząd.

Potencjał ludzki LGD

Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych w prace na rzecz Stowarzyszenia wynikają bezpośrednio z realizacji poprzedniej LSR i merytorycznie odpowiadają funkcjom, jakie te osoby pełnią w strukturze LGD. Zarówno specjalistka ds. projektów i aktywizacji, jak i specjalistka ds. projektów i promocji są gruntownie przygotowane do pracy na tych stanowiskach. W poszczególnych regulaminach wskazane są kompetencje i wymagania na konkretnych stanowiskach, w szczególności w Radzie oraz Biurze. Wymagane i wykorzystywane będzie przede wszystkim doświadczenie zdobyte w latach 2009-2015, które pozwoli na efektywne wdrażanie celów i przedsięwzięć, a także uaktywnianie beneficjentów (świadczenie doradztwa). Wymagane będzie również wykształcenie wyższe, pełna zdolność do czynności prawnych, niekaralność za przestępstwa popełnione umyślnie, doświadczenie zawodowe

minimum rok. Wymagania pożądane są określone w stosunku do poszczególnych stanowisk i dotyczą przede wszystkim znajomości III sektora, komunikatywności, pracy zespołowej, obsługi komputera, zarządzania czasem, znajomość Kodeksu postępowania administracyjnego. W przypadku zmian w składzie personalnym Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” każdorazowo kompetencje, wiedza i kwalifikacje danej osoby będą sprawdzane z wymogami zawartymi w regulaminach oraz opiniowane przez Zarząd.

Rozdział II Partycypacyjny charakter LSR

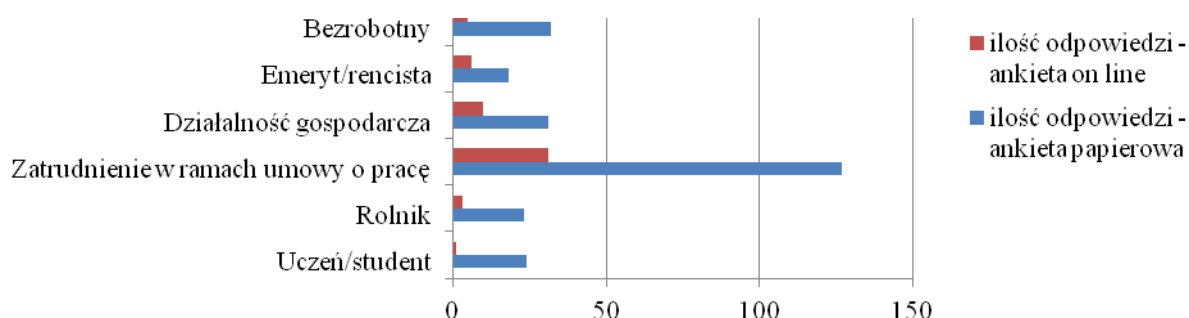
Prace nad LSR prowadzono według „Planu włączania społeczności lokalnej do prac nad LSR”. Wskazywał on działania, które zostaną podjęte w celu zapewnienia partycypacyjnego charakteru LSR.

W czerwcu 2015 r. został stworzony zespół roboczy, zbierający wszystkie niezbędne informacje potrzebne do stworzenia LSR. Grupa ta składała się głównie z pracowników biura, członków Stowarzyszenia oraz członków Zarządu (łącznie 11 osób). W trakcie tych spotkań zostały zebrane informacje pochodzące ze źródeł zastanych (desk research, statystyki), jak również z innych działań, które były prowadzone w związku z przygotowaniem LSR. Prace zespołu roboczego trwały do końca grudnia 2015 roku. Pomiedzy spotkaniami grupa porozumiewała się za pomocą e-maili oraz telefonicznie. Zgromadzono i przeanalizowano wiele danych o regionie. Informacje te zebrano w formie tabelarycznej (pliki w Excelu).

W lipcu został uruchomiony również Punkt Konsultacyjny w siedzibie LGD. Udzielano informacji telefonicznie i mailowo wszystkim zainteresowanym kształtem LSR. W tym samym czasie na stronie internetowej LGD zamieszczono informacje o rozpoczęciu konsultacji. Strona była na bieżąco aktualizowana tak, aby każdy mógł wziąć udział w pracy nad założeniami do LSR. Dodatkowo informacje o konsultacjach zamieszczone zostały na stronach gmin – członków LGD.

Kolejnym krokiem było stworzenie ankiety dla mieszkańców (przełom lipca i sierpnia), która dostępna była w wersji papierowej (CATI) oraz on-line (CAWI). Ankiety wypełniło 311 osób, z czego 255 wersję papierową, a 56 osób wersję elektroniczną. Ankieta zbierana była do 28 sierpnia 2015 r. W przedziale wiekowych 26-40 lat wypełniło ją zdecydowanie więcej kobiet niż mężczyzn. Dużą grupę respondentów stanowiły również osoby w wieku 41-55. W wieku powyżej 55 lat i do 25 lat ankietę wypełniło po około 30 osób. Kwestionariusz wypełniały wszystkie grupy, które są istotne z punktu widzenia LSR tj. osoby bezrobotne, emeryci i renciści, osoby prowadzące działalność, rolnicy, osoby pracujące oraz uczące się (uczniowie, studenci).

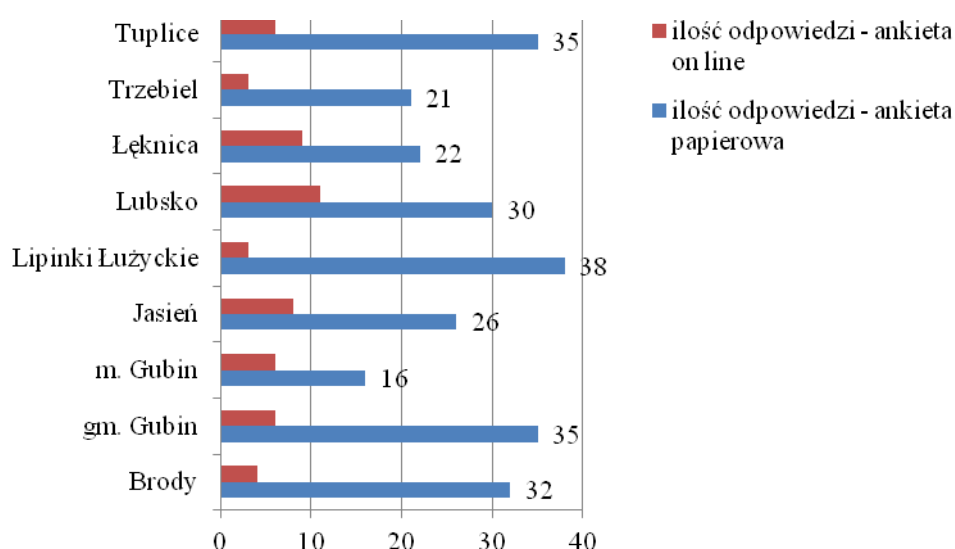
Wykres 2. Status badanych w ankiecie dla mieszkańców obszaru „LGD - Grupa Łużycka”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet.

Najwięcej ankiet pochodziło z gminy Tuplice, Lubsko, Lipinki Łużyckie, Gubin i Brody. Najmniejszy zwrot ankiet uzyskano z miasta Gubin.

Wykres 3. Zwrot ankiet dla mieszkańców „LGD - Grupa Łużycka” w podziale na gminy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet.

W sierpniu (03.08-16.08.2015) zorganizowano 4 spotkania fokusowe dla przedstawicieli trzech sektorów (JST, sektor gospodarczy, sektor społeczny) oraz grupy defaworyzowanej, w celu pogłębienia diagnozy. Kolejnymi działaniami włączającymi społeczność lokalną do tworzenia LSR było określanie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń, jak również wypracowanie celów do LSR w formie WORLD CAFE. Takie spotkania odbywały się w okresie od 02.09.2015 do 16.09.2015 w gminach członkowskich Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”. Wszystkie wnioski z diagnoz oraz analiz SWOT zostały uwzględnione w kolejnych częściach LSR. Najważniejsze dotyczyły specyfiki regionu, która według mieszkańców ma charakter przyrodniczy i dlatego działalność turystyczna uważa się jedną z szans rozwoju regionu. Powyższe grupy nie zapomniały jednak o potencjale społeczno – gospodarczym. Oczywiście zarówno potencjał gospodarczy, jak i społeczny wiąże się z działalnością turystyczną. Oprócz tego badani zwracali uwagę na inne walory regionu tj. bogate złoża węgla brunatnego, możliwość rozwoju przedsiębiorstw. Słabą stroną obszaru jest duże bezrobocie oraz związana z nim migracja ludności. Podkreślano również fakt, że na obszarze jest bardzo słaba infrastruktura turystyczna, kulturalna, sportowa, rekreacyjna, drogowa. Mieszkańcy zwrócili również uwagę na brak miejsc aktywizujących i edukacyjnych dla osób, które nie korzystają już z systemu szkolnego (warsztaty, kluby zainteresowań itd.). Grupy defaworyzowane (osoby po 50 roku życia oraz osoby niepracujące) przedstawiły następujące wnioski podczas konstruowania LSR: brak miejsc pracy, migracje zarobkowe, niskie zarobki na rynku, słabość sektora gospodarczego (grupa osób niepracujących oraz osoby 50+); uboga oferta wydarzeń kulturalnych, historycznych, rekreacyjno-sportowych, niewystarczające wsparcie dla inicjatyw lokalnych (osoby 50+).

Dodatkowo grupy defaworyzowane wskazywały, że najistotniejszymi z ich punktu widzenia przedsięwzięciami w bieżącej LSR będzie tworzenie miejsc pracy oraz tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju poprzez wspieranie inicjatyw w zakresie aktywizacji społeczno – zawodowej.

Podsumowanie powyższych metod znajduje się w tabeli 3.

Tabela 3. Opis zastosowanych metod partycypacyjnych wraz z uzasadnieniem wyboru.

Opis metod i uzasadnienie	Dokumenty potwierdzające
Punkt Konsultacyjny w siedzibie LSR: bezpośredni kontakt z osobami, które mogą wyjaśnić wątpliwości i cel tworzenia w partycypacyjny sposób LSR są niezwykle pomocne i angażują grupy, które nie chcą się angażować w większe merytoryczne spotkania. Ich uwagi są niezwykle cenne i pokazują, na jakie aspekty zwracają poszczególne grupy uwagę. Aktywizują również grupy defaworyzowane i pomagają im przełamać lęk przed tego typu inicjatywami.	- Notatki z udzielonych informacji.
Zespół roboczy: uzasadnieniem wyboru tej metody było zagwarantowanie dużego wpływu społeczności lokalnej w wypracowanie rozwiązań dotyczących wdrażania podejścia Leader na obszarze LGD poprzez opracowanie zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju. Zespół roboczy ma za zadanie zbierać wszystkie informacje, konfrontować je ze sobą, weryfikować zapisy i uwzględniać wszelkie uwagi. Zespół zaangażowanych osób gwarantuje spójność zaproponowanych rozwiązań oraz sprawność działania.	- Listy obecności, - protokół.
World Cafe: odbyło się 9 spotkań po 1 w każdej partnerskiej gminie. Dyskusje prowadzono na temat analizy SWOT oraz propozycji celów i działań na obszarze LGD. Dyskusje były bardzo owocne, uczestniczyły w nich bowiem w większości osoby zainteresowane konkretnymi rozwiązaniami w ramach LSR. Spotkania w takiej formie miały zagwarantować udział wszystkich zainteresowanych mieszkańców, członków i beneficjentów w procesie przygotowywania LSR. Gwarantowały one również udział grup defaworyzowanych, które z racji bliskości spotkań mogły wziąć udział w tych dyskusjach.	- Listy obecności - protokół, - dokumentacja fotograficzna.
Informacje na stronie internetowej, e-konsultacje: na stronie internetowej www.grupaluzyczna.pl w aktualnościach zamieszczano na bieżąco informacje o przebiegu prac nad LSR. Dostępny był również formularz uwag, za pomocą którego można było zgłaszać swoje propozycje zmian/uzupełnień w LSR.	- Wydruk ze strony internetowej, - elektroniczny formularz zgłaszania uwag.
Fokusy: Odbyły się łącznie 4 fokusy. Na pierwsze spotkanie zostali zaproszeni przedstawiciele sektora społecznego, czyli osoby, które działają w organizacjach pozarządowych, grupach nieformalnych oraz lokalni liderzy. Na drugim spotkaniu chcieliśmy poznać punkt widzenia przedsiębiorców i rolników. Kolejne spotkanie było skierowane do przedstawicieli naszych gmin członkowskich, a ostatnie natomiast do osób reprezentujących grupy defaworyzowane (wykluczone). Spotkania odbywały się według opracowanego scenariusza. Poprzez liczne pytania zostały zebrane opinie poszczególnych grup w interesujących nas obszarach: społecznym, gospodarczym, środowiskowym i turystyczno-rekreacyjnym.	- Listy obecności, - podsumowania, - dokumentacja fotograficzna.
Ankiety: przeprowadzono sondaż w wersji papierowej i elektronicznej. Uzasadnieniem dla wyboru tej metody było włączenie mieszkańców w debatę nad ważnymi kwestiami rozwojowymi obszaru i niskie koszty.	- Podsumowanie ankiet, - ankiety.

Źródło: opracowanie własne.

Utworzony zespół roboczy zajmował się analizą zebranych danych oraz przygotowywaniem diagnozy. Oczywiście w każdym elemencie LSR były uwzględniane pomysły, uwagi, problemy, na które wskazywała społeczność lokalna. Do końca listopada zostały opracowane najważniejsze punkty LSR (cele, wskaźniki, przedsięwzięcia, procedurę wyboru). W grudniu w wyniku wcześniejszych prac został przygotowany pełny dokument, który został poddany konsultacji w drugiej połowie grudnia 2015 r.

Reasumując partycypacyjny charakter LSR został osiągnięty na wszystkich poziomach: etapie definiowania potrzeb i problemów (partycypacyjna diagnoza i analiza SWOT), etapie określania celów i ustalania ich hierarchii (partycypacyjne cele i wskaźniki), etapie poszukiwania działań – rozwiązań, określania grupy docelowej (partycypacyjne działania i grupa docelowa).

Tabela 4. Opis zastosowanych partycypacyjnych metod wypracowywania LSR na każdym etapie prac.

Kluczowe etapy budowy LSR	Metody cel 1: Informowanie	Metody cel 2: Konsultowanie	Metody cel 3: Współdecydowanie	Metody cel 4: Współdziałanie
Partycypacyjna diagnoza i analiza SWOT, identyfikacja grup docelowych, w tym grup defaworyzowanych	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa (formularz uwag), World Cafe, fokusy, badanie sondażowe	World Cafe, fokusy, Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu	World Cafe, fokusy, Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu
Określanie i ustalanie hierarchii celów, oszacowanie wskaźników, poszukiwanie rozwiązań dotyczących realizacji LSR, opracowanie budżetu i sprawnego planu działania	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa (formularz uwag), World Cafe, fokusy	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu
Opracowanie zasad, procedur wyboru operacji i ustalanie lokalnych kryteriów wyboru	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa	Punkt Konsultacyjny, Zespół Roboczy	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu
Opracowanie zasad ewaluacji i monitorowania realizacji LSR oraz jej aktualizacji	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa	Punkt Konsultacyjny, Zespół Roboczy, eksperci	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu
Przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR	Punkt Konsultacyjny, strona internetowa	Punkt Konsultacyjny, Zespół Roboczy, eksperci	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu	Zespół Roboczy, posiedzenia Zarządu

Źródło: opracowanie własne.

Opis partycypacyjnej realizacji LSR

Realizacja LSR zakłada niedyskryminujący dostęp dla wszystkich. Wynikiem przeprowadzonych konsultacji jest świadomość istnienia środowisk, które gorzej radzą sobie ze sprawami formalnymi lub osób, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej. Dlatego też LGD będzie prowadzić szerokie działania informacyjne w celu jak najszerzego dotarcia z ofertą do mieszkańców i beneficjentów. Głównym aspektem realizacji LSR będzie jednak organizacja naborów wniosków, o których LGD będzie informowała szeroko i w taki sposób, aby dotrzeć z informacją do wszystkich zainteresowanych. Ponadto „LGD - Grupa Łużycka” podejmie działania animacyjne w postaci konkursów, spotkań i różnorodnych wydarzeń związanych z budowaniem kapitału społecznego i tożsamości lokalnej oraz mającej na celu aktywizację potencjału regionu. Mieszkańcy, w tym grupy defaworyzowane, będą mieli wpływ na sposób i miejsce realizacji działań aktywizacyjnych oraz włączenia się w ich organizację. Mieszkańcy będą również na bieżąco informowani o monitorowaniu, ewaluacji i zmianach LSR z możliwością aktywnego kształtowania tych procesów (konsultacje społeczne, spotkania, informacje na stronie internetowej, udział w ewaluacji i monitoringu). Każde zmiany w Lokalnych Kryteriach Wyboru czy aktualizacja LSR będą szeroko konsultowane i to zarazem na etapie projektów zmian, jak i ostatecznych dokumentów.

Rozdział III Diagnoza

3.1 Sytuacja społeczno - gospodarcza

W zakresie sytuacji społeczno – gospodarczej wyróżniają się dwa podstawowe problemy. Jeden z nich ma zasięg o wiele szerszy i jest to czynnik demograficzny dotyczący starzenia się społeczeństwa oraz małego przyrostu naturalnego, co skutkuje coraz większym wyludnianiem się obszaru LGD. Na obszarze działania Stowarzyszenia funkcjonuje duży odsetek osób w wieku powyżej 50 roku życia i tendencja ta będzie systematycznie będzie się zwiększać. Drugi problem dotyczy słabo rozwiniętej gospodarki lokalnej i zahamowania rozwoju gospodarczego. Obszar LGD charakteryzuje się niskim wskaźnikiem aktywności gospodarczej mieszkańców, niską konkurencyjnością lokalnych przedsiębiorców, brakiem zastosowania innowacyjnych rozwiązań w już istniejących firmach, a co za tym idzie – niedostateczną ilością miejsc pracy. Czynniki te nasilają tylko odpływ kapitału ludzkiego, który związany jest głównie z brakiem zatrudnienia i szerszych perspektyw rozwojowych. Część mieszkańców decyduje się na przeprowadzkę do większych miast lub na zarobkowanie za granicą, co widać wyraźnie po wskaźnikach salda migracji. Bezrobocie wpływa na obniżenie jakości życia i stopniowe ubożenie mieszkańców. Zarówno niedostatecznie rozwinięta gospodarka lokalna oraz wysoki wskaźnik bezrobocia wpływa negatywnie na dochody poszczególnych gmin (odnotowuje się spadek), co z kolei pociąga za sobą spowolnienie rozwoju regionu, małe nakłady na wykorzystanie jego potencjału i obniżenie jakości życia. Jak widać wiele czynników jest połączonych i wzmocnienie każdego z nich spowoduje istotną zmianę na obszarze. LGD zdecydowało się więc działać kompleksowo. Realizacja LSR ma służyć wzmocnieniu wszystkich tych czynników. Poniższa charakterystyka przedstawia szczegółowe dane w tym zakresie.

Ogólne informacje o mieszkańcach

Obszar „LGD - Grupy Łużyckiej” zamieszkuje 69 188 mieszkańców. Średnia gęstość zaludnienia tego obszaru wynosi 54 osób/ km² i jest zdecydowanie niższa niż średnia wojewódzka. Mieszkańcy obszaru LGD to w większości kobiety. Współczynnik kobiet na 1000 mężczyzn przedstawia poniższa tabela:

Tabela 5. Ludność gmin „LGD - Grupa Łużycka” w podziale na płeć oraz współczynnik kobiet na 1000 mężczyzn.

Gmina	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Współczynnik
Gubin miasto	8 882	8 124	109
Gubin	3633	3722	98
Brody	1762	1746	101
Jasień	3641	3600	101
Lipinki Łużyckie	1706	1628	105
Lubsko	9775	9395	104
Łęknica	1331	1271	105
Trzebiel	2884	2868	101
Tuplice	1656	1564	106

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Obszar LGD charakteryzuje się od wielu lat ujemnym wskaźnikiem przyrostu naturalnego oraz ujemnym saldem migracji. To obszar, który się systematycznie wyludnia, co stanowi dość duży problem dla społeczności lokalnej.

Tabela 6. Wskaźnik przyrostu naturalnego oraz saldo migracji na obszarze LGD.

Obszar	Gubin miasto	Gubin gmina	Brody	Jasień	Lipinki Łużyckie	Lubsko	Łęknica	Trzebiel	Tuplice
Przyrost naturalny	-44	6	3	-10	6	-36	9	- 8	-2
Saldo migracji	-20	-44	-29	-11	0	-90	-12	-13	-35

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

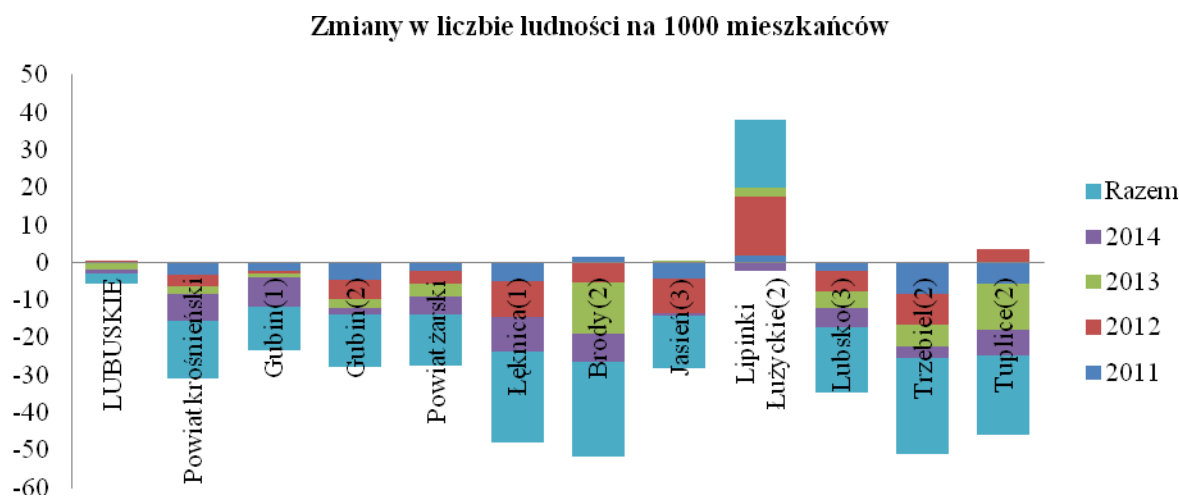
Widać to wyraźnie na podstawie danych w zmianach liczby ludności na 1000 mieszkańców. Wskaźniki wyludniania są znaczące i znacznie większe od średniej wojewódzkiej. Jedyną gminą, która wypada znacznie korzystniej od pozostałych jest gmina Lipinki Łużyckie.

Tabela 7. Zmiana liczby ludności na 10000 mieszkańców na obszarze LGD.

	2011	2012	2013	2014	Razem
LUBUSKIE	-0,1	0,2	-1,8	-1,1	-2,8
Powiat krośnieński	-3,2	-3,1	-2,2	-6,9	-15,4
Gubin miasto	-2,1	-1	-0,8	-7,8	-11,7
Gubin	-4,7	-5	-2,6	-1,6	-13,9
Powiat żarski	-2,3	-3,2	-3,6	-4,7	-13,8
Łęknica	-5	-9,6	0	-9,3	-23,9
Brody	1,4	-5,3	-13,8	-7,4	-25,1
Jasień	-4,2	-9,4	0,1	-0,6	-14,1
Lipinki Łużyckie	1,8	15,8	2,4	-2,1	17,9
Lubsko	-2,4	-5,4	-4,5	-5	-17,3
Trzebień	-8,5	-8,2	-5,7	-3,1	-25,5
Tuplice	-5,8	3,4	-12	-6,9	-21,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, Bank Danych Lokalnych (stan na 31.12.2014).

Wykres 4. Procentowy udział ludności dla obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze, Bank Danych Lokalnych (stan na 31.12.2014).

Stan ten jest tym bardziej niepokojący w zestawieniu z danymi dotyczącymi starzenia się społeczeństwa. Dokładniej to obrazują statystyki Urzędu Statystycznego za rok 2014: osób w wieku 50 lat i więcej jest na terenie Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa łużycka” 35,61%. **Najwięcej osób jest w przedziale wiekowym 55-59. Osób powyżej 70 roku życia jest ponad 8,5%.** W demografii znana jest zasada „podwójnego starzenia się ludności”. Mówi ona, że choć generalnie następuje procentowy wzrost ludności starszej, w jej ramach najszybciej rośnie odłam najstarszy. Szybciej od „młodych starych” (w wieku od 65 do 74 lat) rośnie liczebność „starych starych” (75-84 lata), najszybciej zaś – zbiorowość „najstarszych starych” (85 lat i więcej). Z takim trendem mamy również do czynienia na obszarze LGD.

Po wykresach demograficznych (Statystyczne Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2014) widać wyraźnie, iż trend ten będzie stale wzrastał. Spadek liczby urodzeń, który prowadzi do zmniejszenia

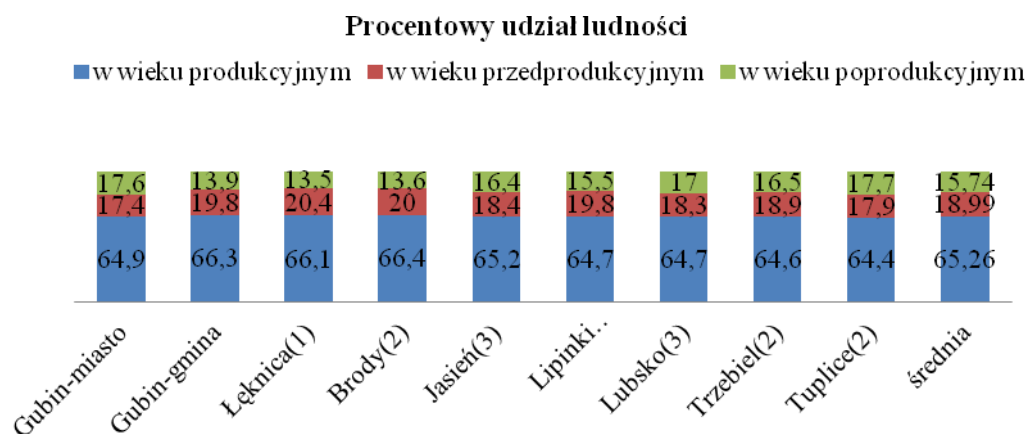
udziału najmłodszych grup wiekowych, proporcjonalnego wzrostu udziału roczników najstarszych, a tym samym do podwyższenia średniego wieku ludności. Na zjawisko starzenia się ludności wpływa pośrednio szereg czynników, jak np. poziom zamożności społeczeństwa, promowany model rodziny, aktywność zawodowa kobiet, poziom opieki społecznej i ochrony zdrowia, wykształcenie ludności oraz polityka społeczna państwa. Proces starzenia się ma więc nie tylko wymiar demograficzny, ale także ekonomiczny i społeczny. Wyrazem tego są zmiany struktury konsumpcji, wzrost zapotrzebowania na niektóre usługi (np. w dziedzinie ochrony zdrowia, opieki społecznej), zmniejszenie aktywności zawodowej, zwiększenie wydatków na utrzymanie rosnącej grupy poprodukcyjnej, zmiana struktury siły roboczej, rodziny i gospodarstw domowych. Trend ten w połączeniu z migracjami osób młodych do większych miast lub za granicę powoduje, iż na terenie LGD będzie wzrastać liczba osób starszych, które będą samodzielnie lub z partnerem prowadzić gospodarstwo (zmniejszenie się liczb i roli rodzin wielopokoleniowych). Wzrastać więc będzie rola instytucji publicznych, w tym instytucji opiekuńczych i pracowników socjalnych. Istotną rolę odgrywać będzie również zapewnienie możliwości dla aktywności osób starszych.

W dłuższej perspektywie czasowej wśród reprezentantów starszego pokolenia zauważa się wzrost świadomości zdrowotnej oraz zainteresowanie koncepcją pomyślnego, a tym samym aktywnego starzenia się. Wiąże się to z chęcią zapewnienia sobie na starość zdrowia, samodzielności i produktywności. Zwrócili uwagę na to również mieszkańcy obszaru, którzy podczas spotkań fokusowych oraz spotkań kawiarni obywatelskiej zaakcentowali brak oferty dla tej grupy osób (w 6 gminach na 9 pojawiły się takie uwagi: Gubin miasto, Gubin gmina, Lipinki Łużyckie, Lubsko, Łęknica, Tuplice). Na poziomie indywidualnym dla seniorów ważne jest zagospodarowanie czasu, wykorzystanie ich doświadczenia zawodowego i życiowego, ich chęci bycia użytecznym i to często poza systemem rodzinnym. Zapewnienie więc możliwości spędzania czasu w sposób aktywny, np. poprzez atrakcyjną ofertę rekreacyjną, sportową, kulturalną, społeczną zdecydowanie poprawi jakość oraz wpłynie będzie na zrównoważony rozwój regionu. Seniorzy chcą aktywnie spędzać czas oraz uczestniczyć w pełni w życiu społecznym i zawodowym w środowisku, które im zapewnia samodzielność oraz dostosowane jest do ich specyficznych potrzeb.

Informacja o bezrobociu

Większość ludności na terenie LGD to ludność w wieku produkcyjnym – 65,26% średnia dla całego obszaru. W wieku przedprodukcyjnym jest 18,99% ludności, a 15,67% w wieku poprodukcyjnym. Podział procentowy w podziale na poszczególne gminy przedstawia poniższy wykres.

Wykres 5. Procentowy udział ludności dla obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

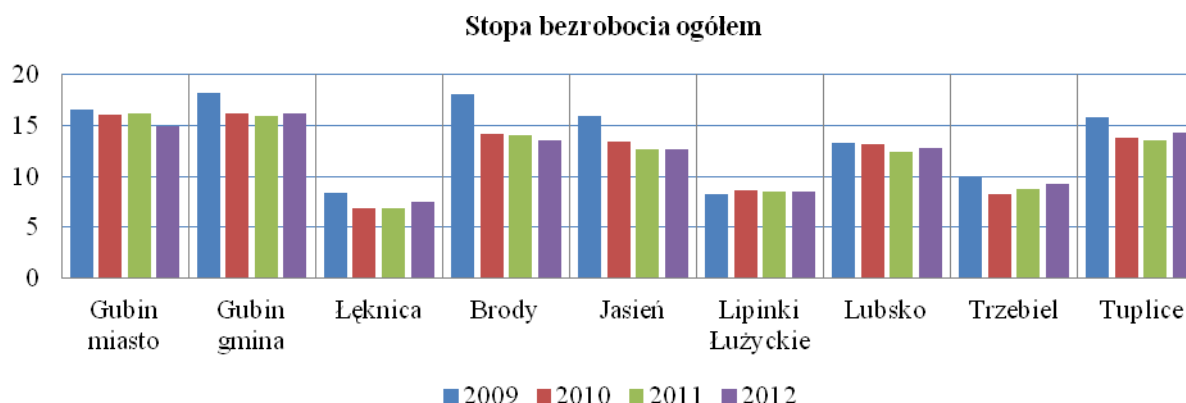
Stopa bezrobocia na terenie gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia była niższa (11,15%) zarówno na tle województwa (13,4%), jak i kraju (13,4%). Liczba osób bezrobotnych na terenie LGD (łącznie 5703 osoby) nie przekracza więc liczby bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie. Widać, że na przestrzeni pięciu lat trend dotyczący bezrobocia jest spadkowy dla całego obszaru LGD. Wśród osób bezrobotnych jest kilka procent więcej kobiet niż mężczyzn. Ponadto, co jest niepokojące, bezrobocie wśród kobiet w niektórych gminach ma tendencję wzrostową, a nie spadkową (Tuplice, Lubsko, Gubin gmina).

Tabela 8. Liczba osób bezrobotnych w latach 2009-2013 na obszarze LGD.

Gmina	2009		2010		2011		2012		2013	
	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety
Gubin miasto	1838	918	1821	925	1823	988	1656	852	1640	849
Gubin gmina	863	429	799	402	784	403	798	407	807	401
Łęknica	142	72	122	74	118	77	129	81	98	56
Brody	409	176	334	168	332	174	318	160	297	150
Jasień	742	362	643	312	609	315	601	306	551	302
Lipinki Łużyckie	173	96	182	104	180	102	182	101	169	97
Lubsko	1673	758	1682	812	1569	763	1600	771	1553	783
Trzebiel	366	191	313	178	330	180	341	186	311	161
Tuplice	342	153	297	134	290	151	302	158	277	155

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

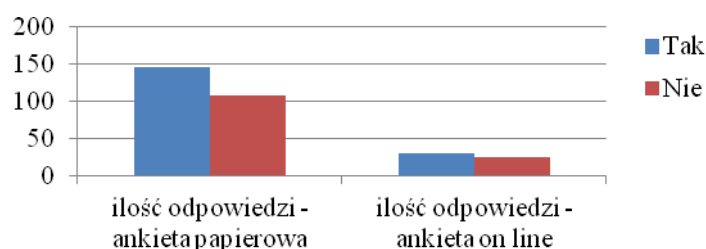
Wykres 6. Stopa bezrobocia ogółem dla obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Oprócz wskaźników bezrobocia bardzo ważnym aspektem jest również wskaźnik aktywności ekonomicznej ludności (BAEL). Pokazuje on bowiem osoby bierne zawodowo, które nie figurują w statystykach urzędów pracy, a często są osobami poszukującymi pracy. Takie miejsce ma w szczególności w grupie defaworyzowanej osób po 50 roku życia. Ponieważ nie ma danych wskaźnika BAEL na poszczególne gminy, posłużono się wskaźnikiem na całe województwo – osób biernych zawodowo na terenie województwa lubuskiego jest 45,3%. W grupie osób powyżej 50 roku życia wskaźnik ten jest o połowę większy. Osób aktywnych zawodowo w grupie 55+ jest tylko 25,5% (dane za I kwartał 2015 r. US Zielona Góra). Jak widać problem związany z brakiem miejsc pracy jest dużo szerszy. Kwestia bezrobocia oraz brak miejsc pracy jest również bardzo wyraźnie zauważalna przez mieszkańców. Duża ich część uważa, że ma utrudniony dostęp do rynku pracy, co wskazuje, iż kwestia dotycząca aktywizacji zawodowej jest priorytetowa dla realizacji LSR.

Wykres 7. Odpowiedzi mieszkańców na pytanie: „Czy uważa Pan/Pani, że należy do grupy społecznej, która ma utrudniony dostęp do rynku pracy?”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet dla mieszkańców.

Informacja na temat pomocy społecznej

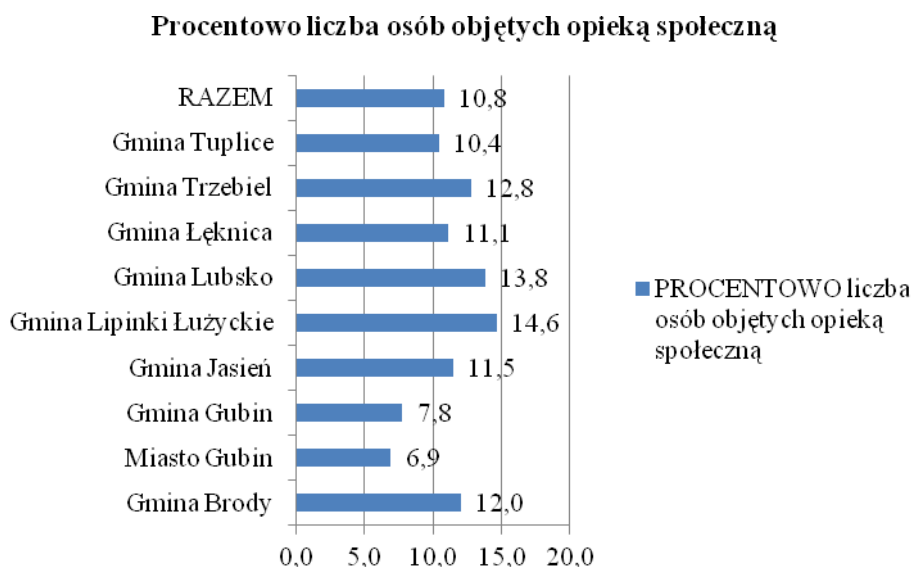
Na obszarze LGD duża grupa osób objęta jest pomocą społeczną. Ochronę ich interesów zabezpiecza system pomocy społecznej, którego rolą jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Pomoc ubogiej społeczności udzielana jest głównie przez OPS. Prowadzą one m.in. dożywianie dzieci w postaci posiłków w stołówkach szkolnych, co ma na celu ograniczyć zjawisko niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich. Pomoc realizowana jest również w formie świadczenia pieniężnego na zakup żywności lub świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Na terenie LGD działają też różnego rodzaju organizacje pozarządowe działające m.in. w sferze pomocy społecznej, które uzupełniają system w sferze świadczonych usług. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej jest znacznie wyższa niż średnia krajowa (znacznie przekracza wskaźnik 8,3%) i wynosi 10,8% (wskaźnik deprywacji lokalnej 108,41). Najwyższy wskaźnik udziału osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej jest na terenie gminy Lubsko i Lipinki Łużyckie. Relacje te przedstawiają poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 9. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej na obszarze LGD.

	Gmina Brody	Miasto Gubin	Gmina Gubin	Gmina Jasień	Gmina Lipinki Łużyckie	Gmina Lubsko	Gmina Łęknica	Gmina Trzebiel	Gmina Tuplice	RAZEM
Liczba osób objętych opieką społeczną	422	1177	572	832	488	2649	290	735	336	7501
Liczba osób ogółem	3508	17006	7355	7241	3334	19170	2602	5752	3220	69188
Procentowo liczba osób objętych opieką społeczną	12,0	6,9	7,8	11,5	14,6	13,8	11,1	12,8	10,4	10,8
Wskaźnik deprywacji lokalnej	120,30	69,21	77,77	114,90	146,37	138,18	111,45	127,78	104,34	108,41
Liczba rodzin objętych opieką społeczną	165	843	550	333	179	1151	414	309	156	4100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Wykres 8. Liczba osób objętych opieką społeczną w procentach dla „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, 2014 rok.

Warto również zauważyć, iż pomoc społeczna stanowi najważniejszy wydatek w budżecie gmin. Na pomoc społeczną gminy przeznaczyły w 2014 roku niespełna 47,5 mln zł, co wynosi 19,79% wydatków ogółem. Większy wydatek stanowi jedynie oświata i wychowanie. Powyższe dane jasno wskazują na duży problem ubóstwa na terenie działania „LGD - Grupy Łużyckiej”. Warto również wspomnieć, iż z pomocy społecznej często korzystają osoby nieaktywne zawodowo ze względu na brak stałych dochodów. Problem braku zatrudnienia przecina się więc z problemem ubóstwa, co często powoduje wykluczenie wielokrotne. Jeśli w takich wypadkach dodatkowym czynnikiem jest jeszcze wiek, proces wykluczenia jest dużo głębszy.

Grupy defaworyzowane

Z powyższych analiz wynika, iż niezbędne będzie wsparcie na rzecz dwóch grup defaworyzowanych na terenie działania Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”. Są to:

- Osoby po 50 roku życia w zakresie aktywizacji, w tym zawodowej, integracji społecznej, działań włączających. Zintensyfikowane działania na rzecz tej grupy mają przeciwdziałać negatywnym skutkom starzenia się społeczeństwa oraz negatywnym zjawiskom społecznym z tym związanym. Aktywna, dobrze funkcjonująca grupa seniorów na obszarze to pozytywnie wykorzystane siły społeczne oraz mniejsze obciążenia socjalne. Chodzi tu również o aktywność zawodową, która jest nieodłącznym elementem dobrostanu przeciwdziałania marginalizacji społecznej.
- Osoby niepracujące w zakresie aktywizacji zawodowej, przedsiębiorczości, integracji społecznej. Działania na rzecz tej grupy osób, w szczególności w zakresie promowania przedsiębiorczości, pozwolą na polepszenie jakości życia na obszarze oraz ograniczać będą negatywne zjawiska związane z migracją zarobkową poprzez zakładanie działalności gospodarczej.

Aktywność gospodarcza na terenie LGD

Na obszarze LGD działa łącznie 6544 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 92,42% są to podmioty sektora prywatnego. Sektor publiczny tworzy łącznie we wszystkich gminach 496 podmiotów. W sektorze prywatnym najwięcej jest osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (72,93%). Spółek handlowych jest łącznie 422 na terenie obszaru działania „LGD - Grupy Łużyckiej”, z czego 227 to spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego. Większość z tych firm – 96,47% to niewielkie firmy zatrudniające do 9 osób. W przypadku niektórych gmin są one podstawą funkcjonowania budżetów JST. Największy % udziału z podatku ma gmina Tuplice, najmniejszy gmina Łęknica. Wpływ z podatku dochodowego od osób fizycznych na terenie gmin przedstawia się następująco:

Tabela 10. Wpływy do budżetu gmin z terenu LGD z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych.

Obszar	Gubin miasto	Gubin gmina	Brody	Jasień	Lipinki Łużyckie	Lubsko	Łęknica	Trzebiel	Tuplice
w %	31,5	20	27,1	30,2	28,9	23,1	11,7	21,1	40,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Firm zatrudniających większą liczbę pracowników jest zaledwie 3,53%, z czego sektor małych przedsiębiorstw to tylko 2,98%, a firm średnich i dużych jest zaledwie 0,5%. Na terenie gmin nie ma więc dużych inwestorów i masowych miejsc pracy. Jak widać z powyższych danych obszar LGD nie należy do terenów o dużym potencjale inwestorskim. Oczywiście szansą jest położenie przygraniczne (przejścia graniczne, współpraca gmin polskich z niemieckimi, wspólne inwestycje, podobna wizja regionu), w szczególności przejście w Gubinku, gdzie w ciągu ostatnich 3 lat granicę przekroczyło łącznie około 28 mln osób oraz ponad 250 tys. samochodów osobowych i ciężarowych, a także terminal odpraw granicznych Olszyna. Szansą są również specjalne strefy ekonomiczne-Kostrzyńsko – Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna (Lubsko) oraz Gubińska Specjalna Strefa Ekonomiczna (Gubin), jak również tereny inwestycyjne przygotowane przez gminy. Warto również zaznaczyć, iż na terenie LGD znajdują się bogate złoża węgla brunatnego, jednakże na ten moment walory te nie są dostatecznie wykorzystywane.

Większość przedsiębiorstw działa w sekcji pozostała działalność – 77,02%, z czego najwięcej w sekcji G Handel hurtowy i detaliczny – 34,98%. Przemysł i budownictwo stanowią 19, 82% gospodarki regionu. Istotną rolę odgrywają również sektory związane z przetwórstwem przemysłowym oraz działalnością usługową (ok. 7%). Jak widać po rodzajach działalności gospodarczej są to sektory, które w większości nie tworzą innowacyjnych miejsc pracy. Są to branże tradycyjne, o małych możliwościach rozwoju. Z przedsiębiorstw innowacyjnych można wyróżnić na terenie LGD tylko 9¹: Calesa Sp. z o.o. z Lubuska, Łużyckie Praliny Sp. z o.o. z Lubuska, Magnolia Sp. z o.o. z Lubuska, uesa Polska Sp. z o.o. z Lubuska, Joker Garnitury z Jasienia, PPH Salex z Jasienia, "TECHTRANS" Przedsiębiorstwo Produkcyjno Usługowe Sp. z o.o. z Jasienia, Guliana z Gubina, Z.E.W. - Divani Kasprzak z Wałowic, gmina Gubin. Dużo o kondycji firm i atrakcyjności gospodarczej regionu mówią nakłady inwestycyjne. Co prawda nie ma szczegółowych danych dotyczących poszczególnych gmin, jednakże wskaźniki powiatowe i tak są dużo niższe niż średnia krajowa. Wartość brutto środków trwałych na jednego mieszkańca, zgodnie z danymi BDL z 2013 r., to w powiecie krośnieńskim 27,6%, a w powiecie żarskim 85,9% (Polska =100). Biorąc pod uwagę, iż w przypadku powiatu żarskiego najwięcej firm zlokalizowanych jest w mieście Żary, to wskaźnik ten jest z pewnością zdecydowanie niższy i szacuje się, iż nie przekracza 30%. Podobną charakterystykę ma wskaźnik nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca. W przypadku powiatu krośnieńskiego wynosi on 2388,10 zł, a w przypadku powiatu żarskiego 2348,80 zł, przy średniej krajowej 3 453, 20 zł. Dodatkowo firmy tylko częściowo wykorzystują potencjał regionu związany z walorami turystycznymi oraz bliskością granicy niemieckiej. Również nakłady inwestycyjne są jedne z najniższych w Polsce (nieco poniżej 1%). Biorąc również pod uwagę rozdrobnienie przedsiębiorstw można uznać, iż gospodarka na terenie działania „LGD - Grupy Łużyckiej” nie jest konkurencyjna w stosunku do pozostałych regionów województwa.

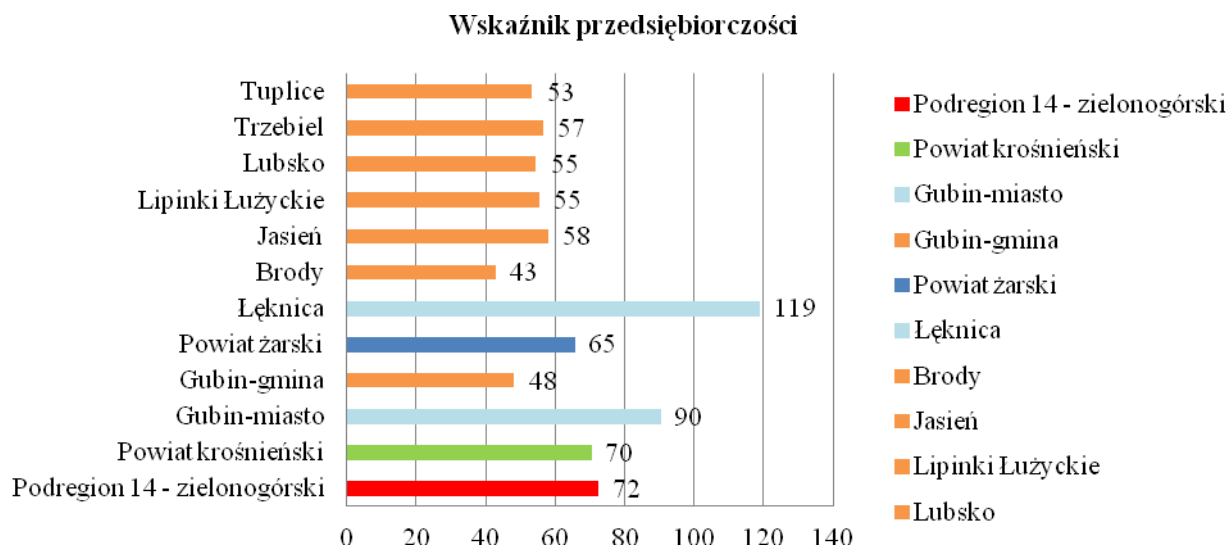
Jeśli chodzi o rolnictwo, to stanowi ono 3,16 % gospodarki. Gospodarstwa rolne na obszarze LGD są w większości związane są z sektorem prywatnym – 99,17%. Na obszarze LGD działalność w 2014 r. prowadziło 4831 gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia gruntów ogółem wynosi prawie 8 ha, średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem wynosi 7 ha, a użytków w dobrej kulturze ponad 6 ha. Struktura użytkowania wskazuje na dominację sektora rolnictwa. Nie jest to jednak sektor, który mógłby stanowić źródło konkurencyjności i stałych, wydajnych i innowacyjnych miejsc pracy. Niska jakość gleb nie pozwala na rozwój rolnictwa wielkotowarowego. Uniemożliwia to również duże rozdrobnienie gospodarstw. Nie można więc liczyć na utrzymanie istotnego udziału rolnictwa w bazie ekonomicznej obszaru LGD.

Na terenie „LGD - Grupy Łużyckiej” zauważalne jest minimalne dodatnie saldo nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (3,42%), z czego większość to przedsiębiorstwa zakładane przez osoby fizyczne. Do oceny stanu gospodarczego można użyć wskaźnika przedsiębiorczości, który przedstawia ilość podmiotów gospodarczych w systemie REGON na 1000 mieszkańców. Na wartość wskaźnika będą miały wpływ następujące elementy:

¹ Informacje ze strony www.innowacje.lubuskie.pl stan na 30.11.2015 r.

wykształcona kadra pracowników, rynki zbytu, atrakcyjne otoczenie do prowadzenia działalności gospodarczej, czyli sprawna administracja, przyjaźnie nastawiona społeczność lokalna, sprawna infrastruktura techniczna i społeczna oraz zachęty podatkowe. Wskaźnik przedsiębiorczości na terenie LGD jest w większości gmin na niższym poziomie niż średnia dla podregionu zielonogórskiego (64 pkt - obrazuje to poniższy wykres). Mieszkańcy tłumaczą ten fakt tym, że przedsiębiorcy mają zbyt dużo obciążeń podatkowych i funkcjonują w zbyt trudnych warunkach prawnych (zbyt skomplikowane prawo), stąd też wskaźnik ten nie jest zbyt wysoki. Jedynie na terenie gminy Gubin oraz Łęknica wskaźnik ten jest zdecydowanie wyższy (odpowiednio: 90 i 119) i te gminy są dość atrakcyjne dla inwestorów.

Wykres 9. Wskaźnik przedsiębiorczości dla poszczególnych gmin LGD.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2014).

Informacja na temat funduszy unijnych

Jedną z ważniejszych informacji w kontekście sytuacji społeczno – gospodarczej jest dostępność środków zewnętrznych na rozwój danego regionu. W latach 2014-2020 dostępność tych środków jest duża, szczególnie jeśli chodzi o działania nakierowane na aktywizację zawodową oraz przedsiębiorczość. Województwo lubuskie wdraża Regionalny Program Operacyjny, w ramach którego dostępne są pule zarówno na aktywizację osób bezrobotnych, wykluczonych społecznie, jak i na zakładanie działalności oraz inwestycje w już funkcjonujące firmy. Dodatkowe środki tego typu zapewnione są z poziomu centralnego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój (działania na aktywizację osób młodych w ramach programu Gwarancje dla młodzieży) oraz w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój. Środki te mogą wspomóc realizację LSR w szczególnie problematycznych obszarach. Aby jednak pozyskać środki z UE bardzo ważna jest aktywność wszystkich sektorów: publicznego, prywatnego i społecznego w składaniu wniosków o dofinansowanie, w szczególności w formule partnerskiej. Formuła ta mogłaby zapewnić większą spójność proponowanych działań oraz zwiększałaby potencjał do realizacji projektu. Jest to szczególnie ważne w kontekście koncentracji części środków w ramach mechanizmów ZIT lub SWW, które częściowo ograniczają pulę środków do pozyskania.

3.2 Potencjał turystyczny regionu

Informacja na temat terenu i bogactw naturalnych

Obszar Lokalnej Grupy Działania położony jest w południowej części województwa i charakteryzuje się typowo wiejskim charakterem. Na obszarze znajdują się tylko cztery miasta: Lubsko (15,1 tys.), Jasień (4,7 tys.), Łęknica (2,8 tys.) i Gubin (16,9 tys.). Wsie natomiast cechują się najczęściej zwartą zabudową i występowaniem na obszarach wylesionych wysoczyzn morenowych.

Na terenie LGD są najgęstsze zasoby leśne w Polsce. Zajmują one obszar 541 km², co stanowi 55,45% ogólnej powierzchni obszaru LGD. Najwięcej lasów jest na terenie gminy Brody, najmniej jest natomiast w mieście Gubin. Lesistość na terenie poszczególnych gmin przedstawia poniższa tabela:

Tabela 11. Lesistość na terenie poszczególnych gmin LGD.

Obszar	Gubin miasto	Gubin gmina	Brody	Jasień	Lipinki Łużyckie	Lubsko	Łęknica	Trzebiel	Tuplice
Lesistość w %	4,7	59	64,7	53,5	48,4	43,6	52,4	52,1	55,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Ubogie, piaszczyste gleby sprawiają, że wśród siedliskowych typów lasu dominują bory suche. W lasach dominującym gatunkiem jest sosna oraz drzewa liściaste brzoza i dąb. Sosna stanowi 3/4 składu gatunkowego lasów. Przeważają drzewostany zaliczane do I i II klasy wiekowej. W związku z dominacją terenów leśnych, obszar LGD jest miejscem gniazdowania wielu gatunków ptaków: jastrzębia, myszołowa, cietrzewia, dzięcioła średniego i zielonosiwego, gadów: zaskrońca, żmii zygzakowatej oraz płazów: padalca, ropuchy szarej, żaby zielonej, kumaka nizinnego. W okolicach Królowa (gm. Trzebiel) znajduje się jedyne w Polsce stanowisko selera węzłobaldachowego. Bogactwem są również siedliska ssaków: bobra, kuny leśnej, wilka, jenota, sarny, łasicy, borsuka, lisa, zająca szaraka, dzika, wydry itp. Na terenie LGD znajduje się 156,98 ha obszaru bagienneego. Można tu spotkać wiele chronionych roślin naczyniowych: mięsożerne rosziczki, wrzośca bagienneego, bagno zwyczajne, chronione paprocie, a nawet przygielkę brunatną, wpisaną do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin.

Występuje tu również gęsta sieć rzek, rzeczek, cieków wodnych, strumyków i potoków, zasilających największe rzeki: *Nysę Łużycką* i *Lubszę* oraz liczne akweny wodne. Ze względu na położenie źródłiskowego obszaru w górach i duży spadek *Nysa Łużycka* jest zaliczana do rzek o reżimie górskim. W przypadku większych opadów lub gwałtownych roztopów rzeka stwarza zagrożenie powodziowe. Podobnie szybko na opady reaguje *Lubsha*, która w górnym biegu spływa ze stoków *Wzniesień Żarskich*. Wody stojące reprezentowane są przez polodowcowe jeziora: *Brodzkie*, *Suchodolskie*, *Głębokie*, *Płytkie*, *Proszowskie*, *Niwa*, *Żurawno*, *Słowikowe* i przez największy w Polsce zespół 110 zbiorników wodnych tzw. antropogeniczne pojezierze *Łuku Mużakowa*.

Jeziora wykorzystywane są lokalnie do celów rekreacyjnych lub wędkarskiego połowu ryb. Oceniając jeziora Obszaru LGD można stwierdzić, że charakteryzują się one wysoką podatnością na degradację i stąd wynika nie najlepsza jakość ich wód. Liczne stawy hodowlane w pobliżu Brodów, Tuplic, Trzebiela, Niwicy, Łęknicy czy Biecza, Chełma Żarskiego oraz wyrobiska: *Cielmów*, *Kolkowy*, *Gajówka*, *Glinianka Jasień*, *Glinianki Budych*, *Zalew Karaś* i inne, lokalizowane najczęściej w obrębie naturalnych obniżen, oprócz pełnienia funkcji retencyjnej, wpływają na bioróżnorodność środowiska regionu, ale również poprawiają jego walory estetyczne. Na obszarze o tak dużej lesistości nie należy zapomnieć o ich funkcji jako zbiorników przeciwpożarowych. Do największych zbiorników należą: *Staw Laski*, *Stawy Bieczowskie*, *Staw Chełmski*, *Duży Staw*. Dla gospodarki wodnej duże znaczenie mają wody podziemne wykorzystywane głównie dla celów gospodarki komunalnej.

Teren jest mało zróżnicowany i w większości płaski. Jest to morena czołowa Łuku Mużakowa, która obejmuje gminy: Tuplice, Trzebiel i Łęknice. Niewielkie wzniesienia rozpoczynają się na granicy gminy Gubin z gm. Brody. Środkowa część obszaru LGD leży na wysokości od 55 m. n.p.m. w okolicach Jagłowic, Wierzchna, Datynia i Brodów, wznosząc się łagodnie do ok. 140 m. n.p.m. w południowej części LGD, w okolicach Lipinek Łużyckich i Łęknicy. Najwyżej położony punkt znajduje się na Wzgórzach Żarskich, na wschód od wsi Nowe Czaple (181 m n.p.m.).

Obszar LGD cechuje się specyficznym, cieplejszym mikroklimatem. Cechują go obfite opady deszczu oraz znaczna ilość dni burzowych, śnieg utrzymuje się jednak tu tylko przez 40 – 60 dni w roku. Jest to wynik usytuowania i wpływu Sudetów. Znaczne zawilgocenie powietrza w okresie późnej jesieni i zimy powoduje utrzymanie się mgieł oraz zachmurzeń. Roczna suma opadów wynosi 580-650 mm. Średnia temperatura roczna wynosi +8°C.

W budowie geologicznej obszaru LGD, najczęściej występującą formą są utwory trzeciorzędowe i czwartorzędowe leżące bezpośrednio na osadach triasowych. Są one wykształcone w postaci piasków, żwirów, ilów, mułów i węgla brunatnego. Tylko w okolicach Łęknicy podłoża trzeciorzędu stanowią utwory kredy wypełniające Niekę Północnosudecką. W okolicach Gubina i Brodów odkryto duże pokłady węgla brunatnego.

Powierzchnia gruntów rolnych LGD wynosi 58055 ha. Na omawianym obszarze przeważają gleby na ogół słabej i średniej bonitacji (IV – VI klasy) ze względu na charakterystyczny duży udział gleb mało urodzajnych, wytworzonych z piasków luźnych, na sandrach, terasach pradolin i stożkach napływowych. Gleby typu czarne ziemie, wykształcone z piasków gliniastych, występują w okolicach Brodów i Lubsko. Lepsze gleby brunatne i płowe (II klasa) występują na wysoczyznach (północ od Brodów, na południe od Jasienia, w okolicach Lipinek Łużyckich oraz Lubsko). Obszary te ze względu na możliwości wykorzystania rolniczego są wylesione i tam też rozwinęła się większa sieć osadnicza.

Spośród prawnych form ochrony przyrody w Polsce, wymienionych w ustawie o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 roku (rozdz.2 art.6.1) na terenie „LGD – Grupa Łużycka” wg stanu na 01.01.2007 rok występują: rezerваты, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary NATURA 2000, użytki ekologiczne, pomniki przyrody.

Tabela 12. Obszary objęte ochroną NATURA 2000 na terenie LGD.

Lp.	Nazwa obszaru objętego ochroną	Położenie -gmina
1.	Brożek	Brody
2.	Jeziora Brodzkie	Brody, gmina wiejska Gubin
3.	Mierkowskie Wydmy	Brody, Lubsko, gmina wiejska Gubin
4.	Uroczyska Borów Zasięckich	Brody, Lubsko, Tuplice
5.	Dolina Lubszy	Jasień, Lipinki Łużyckie
6.	Lubski Łęg Śnieżycowy	Lubsko, Jasień
8.	Skroda	Lipinki Łużyckie
9.	Łęgi nad Nysą Łużycką	Łęknica, Trzebiel
10.	Bory Dolnośląskie	Trzebiel
11.	Dąbrowy Gubińskie	gmina wiejska Gubin
12.	Dolina Środkowej Odry	gmina wiejska Gubin
13.	Krośnieńska Dolina Odry	gmina wiejska Gubin

Źródło: <http://natura2000.gdos.gov.pl/>

Wśród dotychczas nie objętych ochroną, znajdują się obszary stanowiące miejsca występowania znacznej liczby gatunków chronionych takich jak cenne fragmenty drzewostanu, ostoje zwierząt i ptactwa wodnego.

Na terenie obszaru LGD znajduje się 8 rezerwatów przyrody: Wrzosiec (Lipinki Łużyckie), Nad Młyńską Strugą (Łęknica), Uroczysko Węglińskie (Brody, gmina wiejska Gubin), Żurawno (Lubsko, Tuplice, Brody), Mierkowskie Suche Bory (Lubsko), Woskownica (Brody), Dębowiec (gmina wiejska Gubin), Gubińskie Mokradła (gmina miejska Gubin) oraz dwa parki krajobrazowe: Krzesiński Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy „Łuk Mużakowa”.

Krzesiński Park Krajobrazowy powstał w 1998 roku. Jego powierzchnia wynosi 8546 ha. Park położony jest na terenie 3 gmin: Cybinka, Gubin i Maszewo. Park obejmuje tereny pradoliny Odry (25-kilometrowy fragment, w tym 10-kilometrowy odcinek graniczny) oraz ujściowy fragment koryta rzeki Nysy Łużyckiej.

Park Krajobrazowy „Łuk Mużakowa” o powierzchni 18200 ha powstał w 2001 roku, by chronić leżącą po polskiej stronie granicy część moreny czołowej w kształcie podkowy, która zachowała się w całości stanowiąc unikat na skalę światową – Łuk Mużakowski oraz złożony system fragmentu doliny Nysy Łużyckiej. Morena w kształcie łuku, którego ramiona otwarte są w kierunku północnym rozciąga się na granicy Polski i Niemiec; jej długość to 40 km., odległość między ramionami: 20 km, szerokość pasma wzniesień, które ją tworzą: od 3 do 5 km. Niemal przez środek moreny przełamuje się graniczna rzeka – Nysa Łużycka. Opisany twór geologiczny powstał ok. 450 tys. lat temu podczas zlodowacenia skandynawskiego i posiada charakterystyczne, dla obszarów zaburzeń lodowcowych, ułożenie warstw. Znajdujące się w głębi Łuku Mużakowa pokłady węgla brunatnych i innych skał, ułożone są niemal pionowo, budując zróżnicowane formy geologiczne. Spiętrzone i wypchnięte na powierzchnię przez lodowiec trzeciorzędowe warstwy ziemi, które zawierały m.in. pokłady węgla brunatnego, były intensywnie eksploatowane w XIX i XX wieku. Wynikiem górniczej przeszłości tego terenu jest obecnie największe w Polsce tzw. „pojezierze antropogeniczne” (ok. 110 zbiorników pokopalnianych wypełnionych kwaśnymi wodami, które mają różną barwę, zależną od składu chemicznego), składające się na wyjątkowy w skali kraju krajobraz o łącznej powierzchni 150 ha, stanowiące odrębną grupę wód powstałych w wyrobiskach pokopalnianych. Szczególne ich zagęszczenie występuje w okolicach Łęknicy, Trzebiela i Tuplic, w miejscach pozostałych po wydobywaniu węgla brunatnego oraz na wschód od Lubska, gdzie zalane zostały miejsca wybierania iltu na potrzeby cegielni. Na terenie Łuku Mużakowa istnieje wiele stanowisk geologicznych np.: odsłonięcia trzeciorzędowych warstw ziemi, wychodnie węgla brunatnego, wydmy śródlądowe, pomnikowy gład narzutowy, źródła zmineralizowanych wód żelazowo-siarkowych. W parku stwierdzono 625 gat. roślin naczyniowych. Do ciekawszych gatunków należy wrzosiec bagienny, elisma wodna, a przede wszystkim selery węzłobaldachowe, które mają tu swoje jedyne stanowiska w Polsce. Ponadto znajdują się tu siedliska wielu chronionych gatunków roślin i zwierząt np. grzybienie białe, lilie złotogłów, orliki pospolite, wiciokrzewy, dzięcioły czarny, zielony i średni, gołębie siniaki, zimorodek, gągoł, pachnica dębowa, ciołek matowy. W północnej części Parku można fotografować imponujące łany chronionej paproci: pióropusznika strusiego. Ze względu na wartości

geologiczne obszar Łuku Mużakowa, jako pierwszy obszar w Polsce otrzymał w październiku 2009 r. certyfikat Krajowego Geoparku. Od listopada 2015 roku park został uznany za światowy Geopark UNESCO². Sercem Łuku Mużakowskiego jest położony po obu stronach Nysy Łużyckiej Park Mużakowski (700 ha), będący dziełem XIX-wiecznej sztuki ogrodowej, który od kilku lat jest intensywnie odbudowywany – w 2004 roku został wpisany do Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Teren „LGD - Grupy Łużyckiej” obfituje w obszary o szczególnych walorach przyrodniczych. Na terenie znajdują się łącznie 84 pomniki przyrody. Łączna powierzchnia rezerwatów przyrody to 335,3 ha, obszarów chronionego krajobrazu 43907 ha, natomiast użytków ekologicznych 368,5 ha.

Tabela 13. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych na terenie LGD.

Gmina	Ogółem	w tym			Pomniki przyrody
		Rezerваты przyrody	Obszary chronionego krajobrazu	Użytki ekologiczne	
		w ha			
Łęknica	1188,0	-	-	-	6
Jasień	5560,6	-	5430,0	122,6	7
Lubsko	6253,4	149,8	6079,2	24,4	7
Brody	10126,5	1,0	9468,5	57,0	13
Lipinki Łużyckie	2483,2	65,0	2383,0	11,3	2
Trzebiel	12501,1	-	12501,1	2,1	4
Tuplice	4130,0	4,0	1135,0	-	6
Gubin miasto	317,2	99,8	200,2	17,2	24
Gubin	11629,6	15,7	6710,0	133,9	15

Źródło: Opracowanie na podstawie „Portrety powiatów i gmin województwa lubuskiego w 2012 r.”, Urząd Statystyczny 2013 r.

Informacja na temat historii i kultury regionu

Region LGD jest bardzo ciekawy pod względem historycznym. Były to ziemie pod władztwem królów polskich, piastowskich książąt śląskich, monarchów czeskich i węgierskich, margrabiów saskich i brandenburskich, królów pruskich i cesarzy niemieckich. Zamieszkiwali ją Serbowie łużyccy, Polacy, Czesi i Niemcy. Ziemie obecnego obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej” w swojej historii przechodziły szereg dramatycznych chwil. Wojny napoleońskie, wojna trzydziestoletnia i inne, regularnie powodowały zniszczenia i wyludnienia całych osad. W roku 1002 Bolesław I Chrobry przyłączył Łużycę do Polski, co zostało uznane w zawartym pokoju w Budziszynie (1018). Już w 1031 roku ponownie dostały się pod wpływ niemieckie i weszły w skład Marchii Miśnieńskiej. Od tego zresztą czasu Łużycę już nigdy nie były częścią państwa polskiego.

Era industrialna, jaka nastąpiła na przełomie XVII i XIX wieku, pozwoliła na szybki rozwój przemysłu w tym okręgu. Powstała duża sieć zakładów włókienniczych, głównie na terenach Lubuska i Jasienia oraz sukienniczych i kapeluszniczych w obrębie Gubina. Region gubiński do połowy XIX w. słynął z uprawy winnej latorośli i produkcji czerwonego przyrównywanego do burgundzkiego, wina. W szybkim tempie rozwinał się przemysł maszynowy ceramiczny, zastępując mało wydajne manufaktury. Duże pokłady surowca niezbędnego do produkcji cegieł, dachówek, kafli, materiałów ogniotrwałych, dały możliwości rozwoju na większą skalę. Cegielnie w Tuplicach, Chwaliszowicach, Jasieniu, Mierkowie, Łęknicy i Lubsku, dawały zatrudnienie sporej rzeszy mieszkańców i utrzymanie ich rodzinom.

² W dniach 3-18 Listopada 2015, w Paryżu, odbyła się 38 sesja Ogólnej Konferencji UNESCO, naczelnego organu tej organizacji. W jej trakcie Ogólna Konferencja ratyfikowała utworzenie nowego oznaczenia, dla dotychczasowych geoparków należących do sieci geoparków europejskich i światowych. Oznacza to, że uprawnione są one do posługiwania się specjalnym nowym logo UNESCO. Należy podkreślić, że wydarzenie to nie jest tożsame z powstaniem kolejnej kategorii listy obiektów UNESCO, a jedynie oznacza nową identyfikację geoparków, jako obszarów prezentacji, geoedukacji i ochrony dziedzictwa geologicznego. W ten sposób geoparki zostały wyróżnione, w taki sam sposób jak znajdujące się w programach UNESCO, rezerваты biosfery oraz obiekty należące do listy światowego dziedzictwa (World Heritage List). Doniosłość tego wydarzenia, jakim jest nadanie nowego oznaczenia geoparków, znakiem UNESCO, polega na wzroście zainteresowania państw oraz społeczności lokalnych naukami o Ziemi i przyrodą nieożywioną. W trakcie 38 sesji UNESCO Ogólna Konferencja zdecydowała także o ustanowieniu nowego międzynarodowego programu pod nazwą: Międzynarodowy program Nauk o Ziemi i Geoparków.

Trudno nie wspomnieć o kopalniach węgla brunatnego, dających surowiec zamieniany na energię elektryczną w Czaplach, Żarkach i Łęknicy, a także hutach szkła w Łęknicy, Trzebielu i Tuplicach, gdzie specjalizowano się w szklach okiennych, butelkach, słojach i obecnie w szybach samochodowych. Wszystko to tworzyło dobrze rozwiniętą infrastrukturę połączoną bardzo gęstą siecią kolejową i drogową. Kopalnie odkrywkowe pozostawiły po sobie liczne ślady w postaci wyrobisk wypełnionych wodą, stanowiących dziś regionalną osobliwość o krajobrazowym i turystycznym charakterze.

Po 1945 roku region żyje własnym życiem w granicach Polski, jako najmniej znany region naszego kraju. Powiaty, w ramach których znajdują się gminy dziś należące do LGD, zostały utworzone w marcu 1945 r. i zostały administracyjnie przydzielone do Okręgu Pomorza Zachodniego. W latach 1945-1946 Brody, Trzebień i Zasieki utraciły prawa miejskie z uwagi na brak możliwości odbudowy przemysłu oraz małą ilość mieszkańców. Także brak zasobów mieszkalnych ograniczał rozwój tych miejscowości. Spowodowane było to tzw. „planem odzysku cegieł”, z powodu którego znikło z powierzchni miasto Zasieki i centrum Trzebieli. Reforma administracji z 1990 roku przywróciła miastu Żary rolę powiatu, a Lubsko i Gubin stały się gminami miejsko-wiejskimi. Gmina i miasto Gubin weszły w struktury powiatu krośnieńskiego.

Po 1945 r. na terenach dzisiejszej „LGD - Grupy Łużyckiej” wytworzył się swoisty konglomerat kulturowy. Ludność osadniczą stanowili repatrianci z Rzeszowszczyzny, a więc z terenów typowo rolniczych oraz osadnicy wojskowi zasiedlający całe wiejskie osiedla. Procesy asymilacji osadników są bez wątpienia cennym źródłem informacji dla badaczy dziejów, jak również socjologów. Pierwsi Polacy, jacy pojawili się na obszarze dzisiejszej LGD, byli byłymi robotnikami przymusowymi, którzy powracali z Niemiec. W ten sposób zasiedlono częściowo m.in. wsie: Nowe Czaple, Buczyzna, Dębinka, Stargard Gubiński, Starosiedle. Systematycznie i stosunkowo szybko zaludniały się większe miejscowości, gdzie znajdował się rozwinięty przemysł.

Trudnym momentem dla osiedlonych na tym obszarze było dostosowanie się do nowych wyzwań, które nastały z chwilą transformacji ustrojowych w latach 90-tych XX wieku oraz likwidacji kluczowych gałęzi przemysłu lekkiego w gminach należących dziś do „LGD - Grupy Łużyckiej”. Zlikwidowane zostały cegielnie w Tuplicach, Chwaliszowicach, Lubsku i Jasieniu. Upadły fabryki przemysłu tekstylnego. Bolesnym i często traumatycznym przeżyciem dla mieszkańców wsi, była likwidacja PGR-ów, często jedynego pracodawcy na danym terenie, dającym jakiegokolwiek umocowanie społeczne. Transformacja ustrojowa i gospodarcza otworzyła też przed społecznościami lokalnymi nowe możliwości i szanse rozwoju. Dobrym przykładem tych przemian stali się mieszkańcy przygranicznej Łęknicy, gdzie bardzo mocno rozwinął się handel.

Jeśli chodzi o zachowane zabytki kultury materialnej, które można spotkać w obrębie gmin stowarzyszonych, w większości pochodzą z dalekiej przeszłości. Są to budowle sakralne i świeckie - kościoły i mury obronne, pamiętające czasy romańskie i średniowieczne (ruiny gotyckiego kościoła farnego w Gubinie, romański kościół w Kole i kościół w stylu późnoromańskim w Lubsku oraz późnogotycki kościół w Lipinkach Łużyckich z połowy XIV), poprzez renesansowe obiekty świeckie, jak zamki, obiekty publiczne (ratusz w Lubsku) oraz barokowe zabudowy mieszkalne niektórych miejscowości np. Brody z ogromnym i unikatowym tworem architektonicznym, jakim jest kompleks pałacowo-parkowy. Niezwykle interesującymi są barokowe kościoły w Jasieniu i Jabłońcu. Ślady dziedzictwa dawnej kultury Łużyczan zamieszkujących tereny dzisiejszego obszaru prowadzą do Parku Mużakowskiego, a także do wsi Zajączek w gminie Lipinki Łużyckie, która do końca XIX wieku niemal w całości zamieszkiwana była przez ludność serbołużycką. Łużyczanie osiedlali się również w Jasionnej, Zieleńcu (obecnie wieś sołeckie w gminie Jasień), a także w Dłużku (sołectwo w gminie Lubsko). Niezwykłą historią szczycą się Polanowice (dawniej Niemcza gm. Gubin), wymieniana w dokumentach cesarza Ottona z 1 maja 1000 roku.

Wyjątkowo interesująca jest zachowana architektura z przełomu XVIII i XIX wieku, która nadaje miejscowościom o bogatej przeszłości szczególnego uroku. Barokowe Brody, barokowo-secesyjny układ architektoniczny w Jasieniu, Lipinkach Łużyckich i Lubsku, Trzebień z istniejącą siatką ulic, wykazującą średniowieczną metrykę oraz zachowane obiekty, jak wieża mieszkalna (tzw. Zameczek), baszta przy bramie żarskiej i fragmenty murów a także niepowtarzalne walory obiektów sakralnych w Chlebowie, Niwicy, Sękowicach, Dębince, Starosiedlu, Strzegowie i Strzeszowicach.

Niezwykle cennym elementem kultury materialnej, będącym „łącznikiem” pomiędzy zamierzchlą przeszłością, a teraźniejszością, jest skarb odnaleziony w Witaszkowie (gm. Gubin) oraz grodzisko archeologicznej kultury wczesnołużyckiej w Wicinie, w gminie Jasień. Obecnie jest to stanowisko archeologiczne, a wydobyte i odkryte tam skarby i eksponaty znajdują się w Muzeum Archeologicznym Środkowego Nadodrza w Świdnicy pod Zieloną Górą. Cenną okazała się inicjatywa rekonstrukcji obronnego grodu, który może się stać ważnym obiektem o charakterze

edukacyjno-turystycznym spajającym i wyróżniającym obszar LGD na równi z istniejącymi obiektami i walorami kultury materialnej, jakich w regionie znajduje się znaczna ilość.

Obszar dzisiejszej „LGD - Grupy Łużyckiej” od ponad 150 lat kojarzony był z koleją, a zwłaszcza z tzw. „Berlinką” pociągiem przejeżdżającym przez Lubsko, Jasień i Lipinki Łużyckie, które były ważnymi węzłami kolejowymi. Obecnie oferta Polskich Kolei Państwowych na całym obszarze działania Lokalnej Grupy została znacznie ograniczona. Zlikwidowane zostały połączenia, dawniej uważane za strategiczne dla rejonu łużyckiego. Degradacja magistrali kolejowej Wrocław - Berlin oddanej do eksploatacji w 1846 roku rozpoczęła się w latach 80-tych ub. wieku. 28 maja 1990 zawieszono wszelkie połączenia Lubuska i Jasienia z innymi miejscowościami. Na odcinku Lubsko-Żagań odbywa się tylko ruch towarowy. W pełnej eksploatacji zachowany został odcinek Żary-Forst przebiegający przez gminy: Lipinki Łużyckie i Tuplice w kierunku przejścia granicznego w Zasielach. Obecnie prowadzone są badania i prace projektowe nad przywróceniem niektórych tras kolejowych. Istnieje realna szansa, aby w latach 2011-2012 ponownie ruszyły towarowe i osobowe składy pociągów na większości obecnie zdegradowanych szlakach.

Lokalna społeczność jest bardzo urozmaicona pod względem mentalnościowym i kulturowym, wynikającym z powojennych uwarunkowań. To zderzenie różnych kulturowych orientacji stało się początkiem długotrwałego procesu przebiegającego do dnia dzisiejszego, polegającego na łączeniu i asymilowaniu różnorodnych wartości w jedną całość, kształtującą świadomość nowych pokoleń tego obszaru. Nie oznacza to unifikowania świadomości kulturalnej, a wręcz odwrotnie, różnorodność kulturowa jest tutaj szczególnym pielęgowanym bogactwem. Przykładem takiej różnorodności są zespoły śpiewacze działające przy Kołach Gospodyń Wiejskich, których repertuar odzwierciedla i nawiązuje do tradycji przywiezionych z terenów wschodnich. Są pieśni i tradycje z regionu tarnopolskiego, które pielęgnuje m.in. zespół śpiewaczy *Łużyczanki* z Lipinek Łużyckich włączając jednocześnie do repertuaru zapomniane pieśni łużyckie. Podobnie realizują się zespoły śpiewacze *Modry Len*, *Wicinianki*, *Tupliczanki*, *Żurawianki* i *Dębinianki*. Wspólnym i rozpoznawalnym elementem kulturowym dla wszystkich gmin są dożynki i związane z nimi działania towarzyszące, jak Święto Pieczonego Ziemniaka, czy Święto Placka Ziemniaczanego. Tradycją stały się, obchodzone cyklicznie, dni miast i gmin. Organizowanych jest wiele imprez o zasięgu regionalnym i lokalnym np. Święto Parku w Łęknicy, Festiwal Piosenki Kresowej w Lipinkach Łużyckich, Dzień Chłopa, Festiwal Dzieci Młodzieży Niepełnosprawnej w Lubsku. Imprezom wciąż brak oryginalnej oprawy i łużyckiego elementu, który mógłby stać się rozpoznawalnym wizerunkiem „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Tradycyjne produkty na terenie LGD

Ziemia Łużycka miodem stoi. Wielkie tereny łąk, nieużytków, zalesień są naturalnym zapleczem dla pszczelarzy. Wielu z nich działa w ramach indywidualnej praktyki, wielu zrzeszonych jest w Polskim Związku Pszczelarskim. I jedni i drudzy są producentami wysokiej jakości produktów pszczelarskich, znanych i cenionych na lokalnym obszarze, jak również w innych rejonach Polski i Niemiec. Największe skupiska producentów miodu są w gminach: Lipinki Łużyckie, Lubsko, Jasień i Brody.

Ważnym aspektem, który został zauważony przez mieszkańców podczas spotkań fokusowych jest właśnie pszczelarstwo. Mieszkańcy widzą w tych produktach przewagę regionu i pokazują, iż mogłoby być to produkt regionalny, ceniony przez turystów. Mieszkańcy zwracają uwagę na modę w zakresie zdrowych produktów oraz zdrowego odżywiania się, co w połączeniu z zaletami regionu mogłoby być niezwykle korzystne. Moda na produkty ekologiczne nie tylko została zauważona przez samych mieszkańców, ale ma również pokrycie w innych dokumentach: Programie Rozwoju Innowacji dla Województwa Lubuskiego czy Programie Rozwoju Lubuskiej Turystyki.

Północna część „LGD - Grupy Łużyckiej” słynęła z produkcji znakomitego wina. Odrodzenie się tradycji winiarskich przy wsparciu różnych instytucji, wydaje się realne, tym bardziej, że podregion zielonogórski z Zieloną Górą na czele mocno wzmacnia tradycje winiarskie i promuje ten produkt lokalny.

W wielu rodzinach i społecznościach lokalnych kultywowane są tradycje kresów wschodnich. Lokalne uroczystości dożynkowe lub okolicznościowe stają się okazją do eksponowania potraw, które od niedawna wychodzą z ukrycia. Atrakcją stają się „paśniki” z suto zastawionym swojskim tzw. „wiejskim jadłem”. Na uwagę zasługują placki ziemniaczane ze skwarkami, cebula duszona na boczku, racuchy nadziewane owocami lub z posypką cukrową, „pajda chleba ze smalcem i małosolnym ogórkiem”, tygiec - babka kartoflana z boczkiem i cebulą, zacierka z dyni, sałata polewana skwarkami, jabłka pieczone na kuchni, chleb podsmażany czosnkiem smarowany, jagodzianki lub borowianki, czyli bułki drożdżowe nadziewane jagodami bądź borówkami, nadziewane farszem serowym, osuchy - ciasto drożdżowe, zagniatane z masłem czosnkowym pieczone na patelni w formie wielkiego placka, bobalki-kulki

z ciasta drożdżowego oraz specjały kuchni gospodarstw agroturystycznych: ryba po sułtańsku, kalafior zapiekany z mięsem, rolada ziołowa, marynowane rozmaitości, ryba zapiekana z pieczarkami, drób w cieście, koncentrat grzybowy, pianka winogronowa, naleśniki z kurczakiem i grzybami, pieczeń rzymska z grzybami. Mogą to być produkty o charakterze lokalnym, które ukształtują tożsamość regionalną.

Obiekty turystyczne

Na terenie obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej” funkcjonuje 19 obiektów noclegowych, które mają do dyspozycji 566 miejsc noclegowych. W roku 2014 udzielonych noclegów na tym terenie było 18 660, natomiast osób korzystających z noclegów było 38 508. Większość turystów to turyści krajowi. Duży odsetek turystów pochodzi również z Niemiec oraz Francji. Dostatecznie dobrze jest w regionie rozwinięta agroturystyka. Na terenie LGD jest 17 obiektów agroturystycznych, oferujących ponad 200 miejsc noclegowych. Obiekty agroturystyczne są dobrze wyposażone, często w udogodnienia takie jak: basen, place zabaw, miejsca na grilla itp.

Rozwój agroturystyki wiąże się z rosnącym zainteresowaniem turystyką wiejską i zdrowym stylem życia. Województwo lubuskie należy do regionów o najlepszych zasobach przyrodniczych, ale z nienajlepiej rozwiniętą bazą turystyczną. Tymczasem trend związany ze zdrowym życiem i aktywnym spędzaniem czasu wolnego jest coraz silniejszy i w najbliższych latach będzie on się stale umacniał. Potwierdzają to wyniki fokusów z mieszkańcami, którzy zauważają coraz większy popyt na tego typu usługi, w szczególności ze strony niemieckich sąsiadów, jak również dokumenty strategiczne na poziomie województwa (Program Rozwoju Lubuskiej Turystyki).

Promocja obszaru

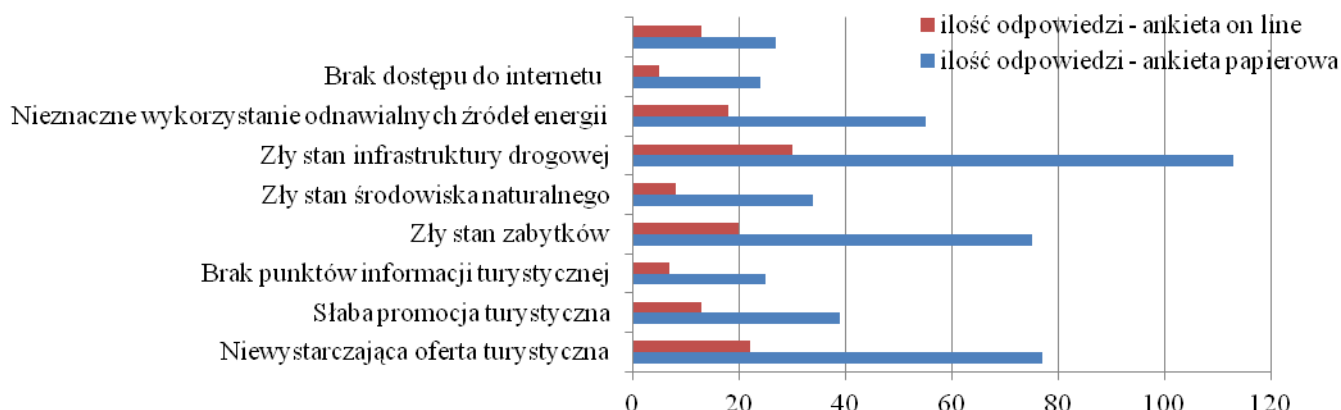
Niektóre obiekty na terenie „LGD - Grupy Łużyckiej” będące „rekordami” na skalę województwa i kraju. Są to:

1. *Park Mużakowski* – w gminie Łęknica. Obiekt ten jest wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i przyrodniczego UNESCO i stanowi przykład najwybitniejszych osiągnięć europejskiej architektury ogrodniczej XIX wieku. Przez park prowadzą liczne ścieżki piesze i rowerowe.
2. *Diabelski Głaz* albo *Głaz Krabata* – największy w województwie głaz narzutowy.
3. *Pojezierze antropogeniczne* – największe w Polsce pojezierze będące wynikiem działalności człowieka.
4. *Transgraniczny Geopark Łuk Mużakowa*.
5. *Ścieżka Geoturystyczna „Dawna Kopalnia Babina”*, która prezentuje unikatowe fenomeny geologiczne w formie ścieżki edukacyjno – turystycznej.
6. *Lubsza* – najdłuższa rzeka w województwie, mająca swe źródła i ujście na jego terenie.
7. Największe w Polsce skupisko paproci – *pióropusznika strusiego* nad Lubszą (odcinek od Jasienia po Brzostową).
8. Jedyne w województwie zachowane resztki dawnej szubienicy w *Trzebielu*.
9. Najwęższa w Polsce uliczka zwana przez Niemców *Złotą uliczką* w Lubsku.
10. Użytek ekologiczny *Torfowisko Guzów* – określane przez ornitologów jako miejsce najliczniejszego gniazdowania żurawia.
11. Jeden z najstarszych odcinków kolei w Polsce (*magistrala monachijska-dolnośląska*) z 1846r.

Niestety przeciętny mieszkaniec „LGD - Grupy Łużyckiej”, wciąż niewiele wie o tej ziemi, stąd duża rola edukacyjno – informacyjna różnych instytucji, regionalistów w kreowaniu i popularyzowaniu Łużyc, jako regionu o bogatej, wyjątkowo interesującej przeszłości. Obszar ten nie jest również szerzej znany w kraju, nie mówiąc już o turystach zagranicznych. Promocja i informacja na temat tego terenu jest bardzo słaba na wszystkich płaszczyznach. Fakt ten potwierdzają również nakłady poszczególnych gmin na promocję i turystykę: łącznie dla całego obszaru było 247 500 zł w roku 2014, co stanowi zaledwie 0,1% wydatków budżetowych.

Słaba promocja walorów turystycznych regionu została zauważona również przez mieszkańców. Bardzo duży odsetek ankietowanych wskazał na niewystarczającą ofertę turystyczną, słabą promocję oraz brak punktów informacji turystycznej. Mieszkańcy zwrócili również uwagę na zły stan zabytków i zły stan infrastruktury drogowej, które również mają wpływ na popularność danego regionu.

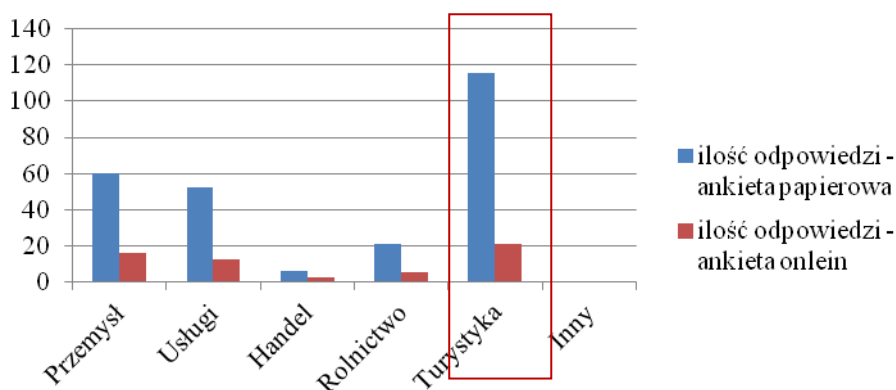
Wykres 10. Problemy dotyczące obszaru LGD wskazane przez mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet mieszkańców.

Główny kierunek rozwoju obszaru widzą w turystyce. Dopiero później badani wskazywali przemysł i usługi. Mieszkańcy zdają sobie więc sprawę z walorów regionu. Ich promocja sprzyjałaby zrównoważonemu rozwojowi, dawałaby miejsce zatrudnienia i pozwoliłaby na kształtowanie specyficznej tożsamości regionalnej.

Wykres 11. Kierunki rozwoju obszaru LGD wskazane przez mieszkańców.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet mieszkańców.

3.3 Jakość życia

Infrastruktura społeczna, sportowa, kulturalna, rekreacyjna

Dochody na jednego mieszkańca na terenie LGD wynoszą średnio 3 439 zł. Najwyższe dochody wykazuje gmina Łęknica z kwotą 4526 zł, a najniższe gmina Jasień z kwotą 2902 zł na jednego mieszkańca.

Tabela 14. Dochody na jednego mieszkańca na terenie poszczególnych gmin LGD.

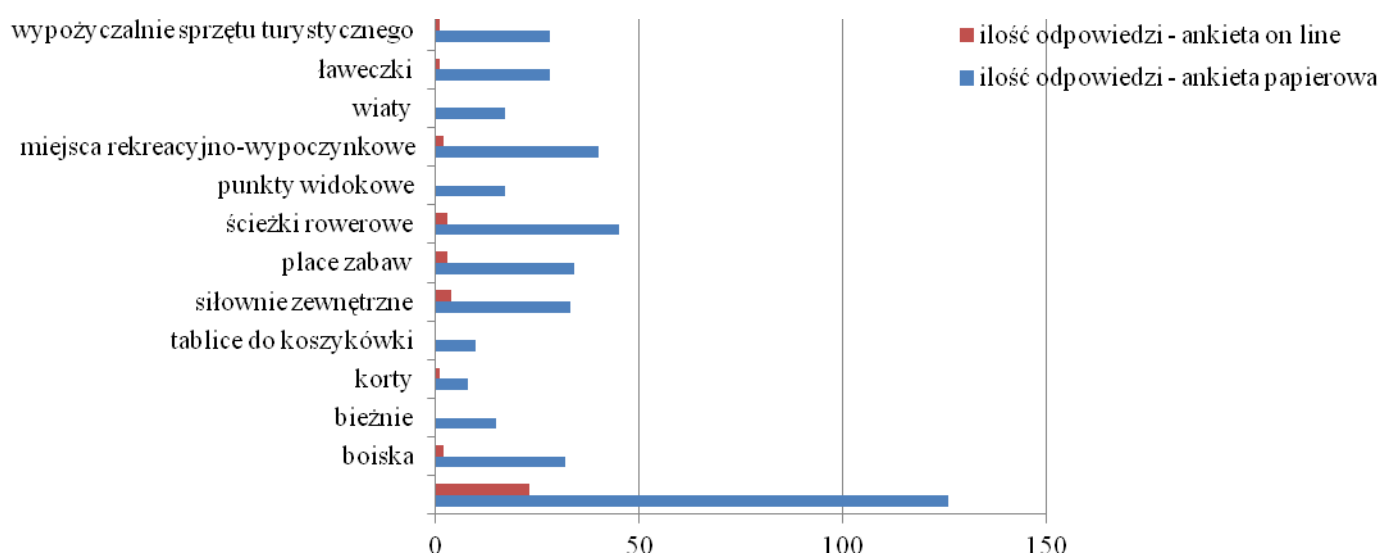
Obszar	Gubin miasto	Gubin gmina	Brody	Jasień	Lipinki Łużyckie	Lubsko	Łęknica	Trzebiel	Tuplice
w zł	2936	3214	3850	2902	3201	4263	4526	3067	2896

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Nakłady z budżetu gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego to tylko nieco ponad 8,5 mln zł, co stanowi jedynie 3,6% w całości wydatków. Na terenie LGD działa 14 bibliotek. Kino działa tylko w Domu Kultury w Lubsku. Na obszarze nie ma żadnych muzeów. Na kulturę fizyczną przeznaczonych zostało tylko 2,4% budżetów gmin.

Również mieszkańcy widzą problem infrastrukturalny. Połowa respondentów (126 osób) wskazała na słabą infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną, a w szczególności na niedostateczną liczbę: boisk, siłowni zewnętrznych, placów zabaw, ścieżek rowerowych, miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych, wypożyczalni sprzętu turystycznego, ławek, wiat, punktów widokowych. Poniższy wykres prezentuje odpowiedzi udzielane przez mieszkańców.

Wykres 12. Opinie mieszkańców LGD na temat brakującej infrastruktury.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet mieszkańców.

Na specyfikę obszaru istotny wpływ ma istniejąca infrastruktura drogowa, ułatwiająca możliwość szybkiego dojazdu do większych centrów województwa i powiatu oraz komunikacji wewnętrznej w ramach opisywanego obszaru. Komunikacja odbywa się drogami powiatowymi. Zadawalający jest dostęp do dróg szybkiego ruchu oraz autostrady, która od strony zachodniej przecina gminy Trzebiel i Lipinki Łużyckie.

Na terenie LGD poprawnie funkcjonuje komunikacja publiczna, uzupełnieniem której są firmy przewożące uczniów do szkół. Mieszkańcy zwracają jednak uwagę, iż dla lepszego rozwoju obszaru oraz łatwiejszego przemieszczania się pomiędzy miejscowościami warto byłoby rozwinąć działalność polegającą na mikroprzewozach.

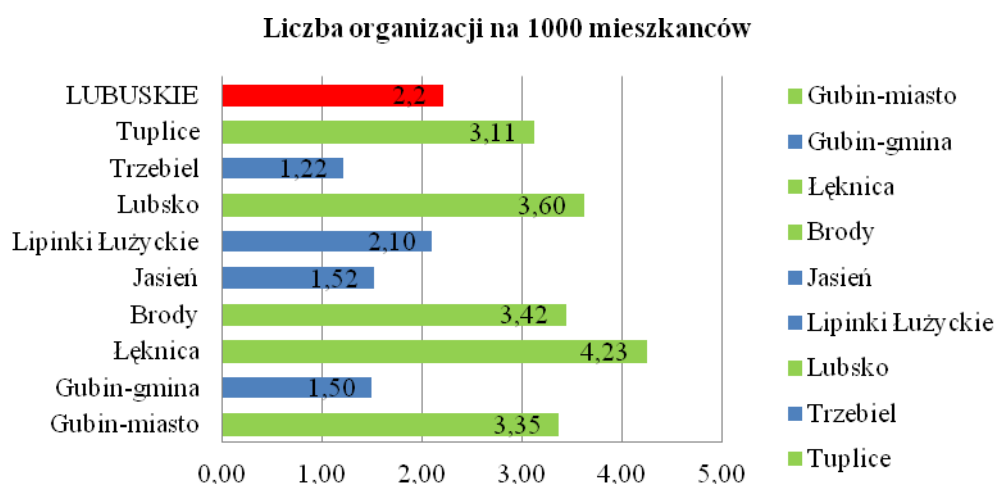
Jeśli chodzi o infrastrukturę związaną z ruchem rowerowym zwracano uwagę na niedostateczną ilość dróg i ścieżek rowerowych oraz ich niedostateczne oznaczenie. Tymczasem budowa dróg rowerowych jest jedną z najbardziej proekologicznych i społecznie pożądaných inwestycji. Eliminuje zanieczyszczenia u źródła, zmniejsza zapotrzebowanie na zajęcie terenu i zwiększa dostępność danego obszaru dla wszystkich grup społecznych. W ostatnim czasie na terenie LGD powstało kilka tras rowerowych. Na obszarze działania istnieje 22-kilometrowa ścieżka rowerowa po nasypie kolejowym na obszarze Parku Krajobrazowego „Łuk Mużakowa”, która łączy gminy: Tuplice, Trzebiel i Łęknice. Ścieżki łączą również polskie i niemieckie szlaki turystyczne. Dla miłośników jazdy konnej, możliwe jest uprawianie tej dyscypliny, na udostępnionych dla ludności drogach i duktach leśnych.

Aktywność społeczna mieszkańców

Na rzecz lokalnych środowisk na terenie „LGD - Grupy Łużyckiej” działają najprzeróżniejsze organizacje społeczne, grupy formalne i nieformalne (199 organizacji). Większość z nich to stowarzyszenia (191 podmiotów), pozostałe organizacje to fundacje (8 podmiotów). Zdecydowana większość utożsamia się z lokalną władzą i stara się mieć wpływ na podejmowane działania, co w sposób racjonalny przekłada się na właściwe decyzje.

Obszar LGD cechuje się dosyć wysokim wskaźnikiem działających organizacji. Dla całego obszaru wskaźnik ten wynosi 2,67, co stanowi więcej niż średnia wojewódzka. Poniżej średniej wojewódzkiej są gminy Trzebiel, Lipinki Łużyckie, Jasień oraz Gubin. Są to więc obszary, które wymagają szczególnego wsparcia. Oprócz wskaźnika aspołeczności warto również wziąć pod uwagę potencjał lokalnych NGO's. Niestety na obszarze LGD potencjał organizacji jest bardzo słaby. Przeważają podmioty, które nie mają kapitału żelaznego, stałych pracowników oraz nie generują wysokich przychodów. Większość z nich pozyskuje środki na swoją działalność jedynie poprzez składki członkowskie, drobne darowizny oraz dotacje z JST. Niewiele z nich sięga po inne środki zewnętrzne – np. unijne, krajowe, od podmiotów prywatnych. Również udział wolontariuszy w działaniach organizacji nie jest wysoki. Wszystkie te dane świadczą o niskim potencjale lokalnych NGO's.

Wykres 13. Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej”.

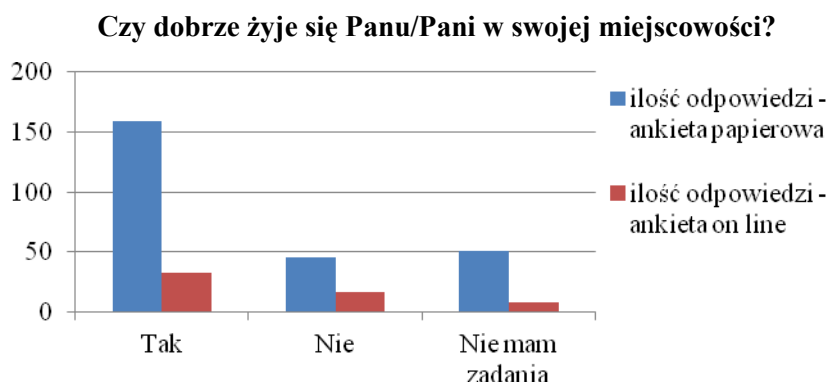

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze (stan na 31.12.2013).

Ocena jakości życia przeprowadzona wśród mieszkańców

Zdecydowana większość mieszkańców pozytywnie ocenia życie w swoich miejscowościach (62% osób, które wypełniały ankiety papierowo i 57% on-line).

Wykres 14. Ocena jakości życia mieszkańców dla obszaru „LGD - Grupy Łużyckiej”.

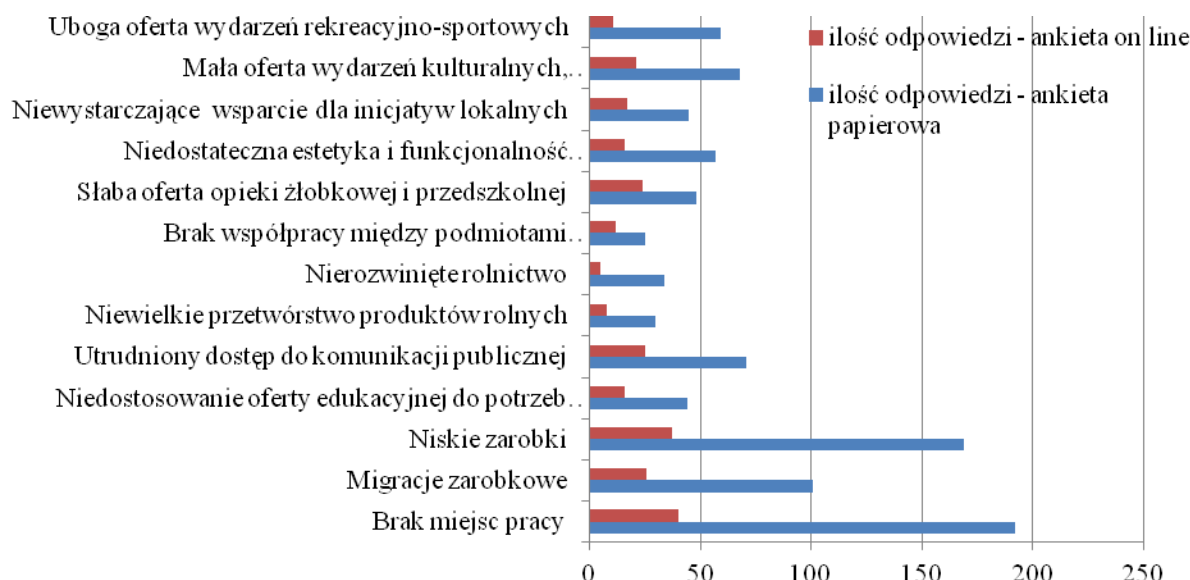

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet mieszkańców.

Jako obszary najbardziej problematyczne mieszkańcy wskazywali:

- brak miejsc pracy-192 osoby;
- migracje zarobkowe-101 osób;
- niskie zarobki-169 osób;
- niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy- 44 osoby;
- utrudniony dostęp do komunikacji publicznej-71osób;
- słaba oferta opieki żłobkowej i przedszkolnej-48 osób;
- niedostateczna estetyka i funkcjonalność przestrzeni publicznej-57 osób;
- niewystarczające wsparcie dla inicjatyw lokalnych-45 osób;
- mała oferta wydarzeń kulturalnych, historycznych, regionalnych-68 osób;
- uboga oferta wydarzeń rekreacyjno-sportowych-59 osób.

Wykres 15. Obszary najbardziej problematyczne według mieszkańców „LGD - Grupy Łużyckiej”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet mieszkańców.

Wśród zasobów, które mogłyby zmienić sytuację na lepsze mieszkańcy wskazywali:

- ✓ Mieszkańców (ich wiedza, zapał do pracy, chęć rozwoju osobistego).
- ✓ Bliskie sąsiedztwo Niemiec (przejścia graniczne w Gubinie, Gubinku, Zasiekach, Olszynie Siedlcu i Łęknicy).
- ✓ Sektor społeczny (stowarzyszenia, fundacje, grupy nieformalne).
- ✓ Sektor gospodarczy (przedsiębiorstwa, spółki, działalność gospodarcza).
- ✓ Atrakcyjna oferta turystyczna, w tym noclegowo-gastronomiczna.
- ✓ Bogata sieć spławnych rzek i czyste jeziora.
- ✓ Liczne tereny inwestycyjne (parki przemysłowe).
- ✓ Rozwijająca się partycypacja społeczna (budżety obywatelskie, fundusz sołecki, realizacja zadań gminnych).

3.4 Wskazanie wewnętrznej spójności obszaru LGD

Cały, jednolite terytorialny obszar „LGD - Grupy Łużyckiej” w nomenklaturze europejskiej, należy do terenów wiejskich. Duże zalesienie, tereny „popegeerowskie”, mała gęstość zaludnienia, gleby piaszczyste w większości nie nadające się pod uprawy rolne, wspólna przeszłość historyczna, przynależność do tradycyjnego regionu jakim są Dolne Łużyce Wschodnie, wspólne legendy, podobieństwa w kultywowaniu tradycji z wschodnich rubieży Polski przedwojennej, wyczuwalny i namacalny patriotyzm lokalny, są tymi elementami, które są wspólne dla wszystkich gmin obszaru LGD. Dodatkowo cały obszar łączą atrakcje turystyczne i walory przyrodniczo-krajobrazowe, które są ewenementami na szerszą skalę. Niestety cały teren LGD boryka się z problemami zbyt słabo rozwiniętych usług turystycznych, słabego zaplecza turystycznego, niewyremontowanych atrakcji turystycznych (głównie zabytków) oraz słabej promocji tego terenu. Tymczasem mieszkańcy zaczęli sobie zdawać sprawę z możliwości tego terenu, zaczynają się z nim utożsamiać i widzieć spore możliwości. Wiele mieszkańców zaczyna wykorzystywać stare tradycje, produkty regionalne i odkrywać walory regionu. Pod tym kątem wytworzyła się już lokalna tożsamość i to stanowi element wewnętrznej spójności obszaru.

Obszar „LGD - Grupy Łużyckiej” jest jednolity jeśli chodzi o sytuację społeczno – gospodarczą. Region boryka się z tymi samymi problemami – wysokim bezrobociem, dużą migracją, starzeniem się ludności i dużą ilością osób korzystających z opieki społecznej. Gminy wchodzące w skład obszaru LGD charakteryzują się dużą ilością małych przedsiębiorstw, przy braku dużych inwestorów. Na dodatek przedsiębiorstwa w regionie cechują się tradycyjnym profilem działalności oraz małymi nakładami inwestycyjnymi oraz innowacyjnymi. Na obszarze nadal funkcjonuje dużo osób utrzymujących się z niewielkich gospodarstw rolnych. Mieszkańcy zdają sobie sprawę z wagi i konieczności inwestowania w rozwój gospodarczy. Szczególnie podkreślają wagę tworzenia korzystnych warunków

do zakładania nowych firm i rozwoju już istniejących. W związku z tym, że są te same problemy o podobnym zasięgu, obszar ten stanowi integralną całość.

Na obszarze LGD można również zauważyć podobny poziom życia. Większość mieszkańców zadowolonych jest z zamieszkiwania na tym terenie, jednak widzą też braki, w szczególności w infrastrukturze społecznej, kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej oraz możliwości zagospodarowania czasu wolnego, podnoszeniu kompetencji i zacieśniania więzi społecznych. Praktycznie na całym obszarze zidentyfikowano również grupy wymagające szczególnego wsparcia – osoby po 50 roku życia. Dla mieszkańców ważne jest, aby otoczenie w którym funkcjonują sprzyjało ich rozwojowi, a jednocześnie rozwojowi obszaru. W możliwościach pogłębiania tożsamości lokalnej, spotykania się i uczestniczenia w działaniach sportowych, kulturowych i społecznych upatrują dalszego rozwoju obszaru. Jest to również element spójny dla całego tego terenu.

Rozdział IV Analiza SWOT

Na podstawie powyższej diagnozy stworzone zostały mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla obszaru. Mocne strony stanowią czynniki wewnętrzne wyróżniające LGD od innych terenów. Słabe strony są konsekwencją ograniczeń zasobów i wskazują na najważniejsze problemy, z jakimi boryka się dany obszar. Szansą są korzystne tendencje w otoczeniu zewnętrznym, które mogą stanowić impuls rozwojowy dla terenu LGD. Natomiast zagrożenia odnoszą się do niekorzystnych tendencji w otoczeniu zewnętrznym, które mogą być barierą dla rozwoju obszaru. Analiza SWOT została przygotowana w sposób partycypacyjny, zapraszając do jej tworzenia mieszkańców „LGD - Grupy Łużyckiej”. Przeprowadzana była podczas spotkań otwartych World Cafe w każdej gminie. Brali w niej udział przedstawiciele wszystkich sektorów: społecznego, publicznego i prywatnego oraz inni zainteresowani mieszkańcy. Podsumowanie dla całości obszaru znajduje się w tabelach poniżej.

Tabela 15. Analiza SWOT.

Symbol	Mocne strony	Odniesienie w diagnozie (pkt)
S.1	Bogactwo fauny i flory, użytki ekologiczne, parki krajobrazowe, Geopark, lasy.	1.2, 3.2
S.2	Miejsca i obiekty o dużym znaczeniu historyczno-kulturowym: Park Mużakowski, Geopark, Pałac Brülla w Brodach, Park Kulturowy w Wicinie pałace, kościoły, starówka w Lubsku, zamek, dworce kolejowe.	1.3, 3.2
S.3	Rzeki: Lubsza, Nysa Łużycka i akweny wodne.	1.2, 3.2
S.4	Działalność organizacji pozarządowych i grup nieformalnych.	3.3
S.5	Doświadczenie Stowarzyszenia z wdrażania LSR w latach 2007 – 2014.	1.3
S.6	Położenie przygraniczne obszaru LGD z Niemcami (pod kątem możliwości turystycznych i współpracy gospodarczej).	1.2, 3.1, 3.2
S.7	Dobrze rozwinięte branże: drzewno-meblarska, transportowa, handlowa – specjalizacje lokalne generujące popyt na wykwalifikowanych pracowników.	3.1
S.8	Dobrze rozwinięta agroturystyka.	3.2
S.9	Tereny inwestycyjne.	3.1
S.10	Bogata historia obszaru LGD.	3.2
S.11	Wielokulturowość– obszar przenikania się różnorodnych tradycji kulturowych społeczności napływowej.	3.2
Szanse		
O.1	Moda na zdrowie - turystyka weekendowa. Rosnące zainteresowanie turystyką regionalną i agroturystyką.	3.2
O.2	Moda na żywność ekologiczną, zainteresowanie regionalnymi produktami.	3.2
O.3	Rozwój przedsiębiorczości i przemysłu (wzrost gospodarczy).	3.1
O.4	Napływ turystów zza granicy.	3.2
O.5	Środki unijne na rozwój regionalny.	3.1
O.6	Rozwój organizacji pozarządowych i wzrost partycypacji społecznej	3.3

Symbol	Słabe strony	Odniesienie w diagnozie (pkt)
W.1	Mało rozwinięta infrastruktura i oferta turystyczna.	3.2
W.2	Mało rozwinięta oferta związana z dziedzictwem lokalnym.	3.2
W.3	Słaba promocja obszaru LGD wśród społeczności lokalnej, w kraju i za granicą (brak marki obszaru, brak informacji turystycznej).	3.2
W.4	Zły stan obiektów turystycznych (zabytków).	3.2
W.5	Niewystarczające zagospodarowanie przestrzeni publicznej, sportowej, kulturowej, turystycznej i rekreacyjnej obszaru.	3.3
W.5	Niedostateczna oferta wydarzeń społecznych, kulturalnych i sportowych.	3.2
W.7	Słabo rozwinięta przedsiębiorczość na obszarze LGD.	3.1
W.8	Niedostateczna ilość miejsc pracy – wysoki wskaźnik bezrobocia.	3.1
W.9	Mała innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw (głównie branże tradycyjne).	3.1
W.10	Duży odsetek osób korzystających z opieki społecznej, dziedziczone ubóstwo.	3.1, 3.3
W.11	Mała integracja społeczna mieszkańców LGD. Niska aktywność grup defaworyzowanych.	3.3
Zagrożenia		
T.1	Wyludnianie się regionu – zmniejszająca się liczba ludności na obszarze LGD (migracje).	3.1
T.2	Starzenie się społeczeństwa (zmiany demograficzne).	3.1
T.3	Pogłębianie się dysproporcji rozwojowych w związku ze zwiększoną alokacją środków publicznych w innych obszarach województwa (np. mechanizmy ZIT, SSW).	3.1
T.4	Zbyt skomplikowane prawo, procedury, zbyt duże obciążenie podatkowe wszelkiej działalności.	3.1
T.5	Inwestycje zagrażające środowisku naturalnemu.	3.2

Źródło: opracowanie własne.

Analiza SWOT została wykonana wielowarstwowo. Wykorzystano fokusy, Word Cafe oraz wyniki ankiet przeprowadzonych wśród mieszkańców. Pierwszy wniosek, to daleko idąca zbieżność odpowiedzi we wszystkich grupach. Oznacza to, że społeczność lokalna zna swój region i jednocześnie identyfikuje się z nim. Jako jeden z głównych atutów zawsze pojawiały się walory krajobrazowe z wieloma obszarami naturalnymi i różnorodnością form ochrony przyrody. Słabości natomiast stanowią: negatywny trend starzenia się mieszkańców, ubóstwo oraz trudności na rynku pracy. Szansą może być transgraniczne położenie oraz wzrost popularności turystyki krajowej i weekendowej oraz moda na zdrowie. Zagrożeniami będą migracje mieszkańców oraz ewentualne inwestycje zagrażające środowisku naturalnemu związane z wydobywaniem węgla. Z przeprowadzonej analizy widać, że obszar LGD jest geograficznie i przyrodniczo predysponowany do stworzenia ciekawej atrakcyjnej oferty wypoczynku i można podejmować działania w kierunku rozwoju turystyki weekendowej i aktywnej. Tego typu działalność jest szansą na dywersyfikację źródeł utrzymania mieszkańców obszarów wiejskich. Wykorzystanie tych potencjałów wymaga podjęcia działań związanych z wyposażeniem obszaru w niezbędną infrastrukturę obsługi turystów. Dotyczy to zarówno miejsc noclegowych, usług gastronomicznych, jak i wszelkich usług ułatwiających pobyt turysty (infrastruktura sportowa i rekreacyjna, infrastruktura społeczna, rozwinięty wachlarz podstawowych usług dla ludności). Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury kulturalnej, turystycznej i rekreacyjnej wpłynie korzystnie również na jakość życia na obszarze LGD. Z analizy jasno wynika również, że należy wesprzeć lokalną przedsiębiorczość z zachowaniem specyfiki lokalnej oraz wspierać rozwój pozarolniczej działalności. Podsumowując - obszarami wymagającymi wsparcia w ramach LSR są: rozwój turystyki, wzmocnienie kapitału społecznego, w tym wykorzystanie rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR oraz podnoszenie kompetencji osób z obszaru LGD w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodu, w szczególności osób pozostających bez pracy i rolników, w tym osób po 50 roku życia.

Powyższa analiza stanowiła podstawę do określenia celów ogólnych i szczegółowych LSR, a w związku z tym szczegółowych wskaźników. Z analizy SWOT wyłoniły się trzy podstawowe cele:

1. Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju obszaru LGD.
2. Wzmocnienie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD.
3. Wzrost inicjatyw ukierunkowanych na turystykę i dziedzictwo lokalne.

Rozdział V Cele i wskaźniki

5.1. Matryca logiczna celów

Poniżej została przedstawiona tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy z analizą SWOT oraz celami i wskaźnikami.

Tabela 16. Matryca logiczna powiązań diagnozy z analizą SWOT oraz celami i wskaźnikami.

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
Mała integracja społeczna mieszkańców LGD. Niska aktywność grup defaworyzowanych. Niedostateczna oferta wydarzeń społecznych, kulturalnych, sportowych.	Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju obszaru LGD	Wspieranie inicjatyw wzmacniających więzi społeczne oraz działań aktywizujących grupy defaworyzowane.	Inicjatywy wzmacniające więzi społeczne w tym działania aktywizujące grupy defaworyzowane.	Liczba wspartych inicjatyw.	Liczba uczestników w poszczególnych inicjatywach. Liczba osób biorących udział w inicjatywach z grupy defaworyzowanej.	Liczba osób deklarujących poprawę jakości życia na terenie LGD.	Rozwój społeczeństwa obywatelskiego, wzrost partycypacji społecznej (zmiany społeczne). Starzenie się społeczeństwa.
Słabo rozwinięta przedsiębiorczość. Duży odsetek osób korzystających z opieki społecznej.		Zdobywanie i podnoszenie wiedzy, kompetencji oraz umiejętności mieszkańców obszaru LGD.	Działania związane z pobudzaniem aktywności społeczno-zawodowej.	Liczba szkoleń/seminariów/warsztatów/ liczba zrealizowanych projektów (w tym międzynarodowych)/ liczba LGD uczestniczących w projekcie współpracy	Liczba uczestników. Liczba osób z grupy defaworyzowanej/ Liczba projektów współpracy skierowanych do grupy docelowej młodzież	Liczba osób deklarujących poprawę jakości życia na terenie LGD.	Ubożenie społeczeństwa. Starzenie się społeczeństwa.
Niewystarczające zagospodarowanie przestrzeni publicznej, sportowej, kulturowej, rekreacyjnej.		Poprawa estetyki przestrzeni publicznej oraz tworzenie, remont, wyposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej.	Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont, wyposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej	Liczba wybudowanych, rozbudowanych, wyposażonych obiektów infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej.	Liczba osób korzystających z obiektów.	Liczba osób deklarujących poprawę jakości życia na terenie LGD.	Pogłębianie się dysproporcji rozwojowych.

			Poprawa estetyki przestrzeni publicznej	Liczba wspartych inicjatyw.	Liczba osób korzystających z zagospodarowanej przestrzeni.	Liczba osób deklarujących poprawę jakości życia na terenie LGD.	Pogłębianie się dysproporcji rozwojowych.
--	--	--	---	-----------------------------	--	---	---

Słabo rozwinięta przedsiębiorczość na obszarze LGD.	Wzmocnienie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD.	Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych.	Zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych na obszarze LSR.	Liczba osób fizycznych, które otrzymały dofinansowanie.	Liczba uzyskanych etatów.	Liczba mieszkańców deklarujących poprawę sytuacji społeczno-zawodowej na terenie LGD.	Wzrost gospodarczy. Środki unijne w regionie przeznaczone na aktywizację zawodową i przedsiębiorczość. Zbyt skomplikowane prawo, procedury, zbyt duże obciążenia podatkowe.
Mała innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw. Wysoki wskaźnik bezrobocia.		Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz utrzymanie miejsc pracy.	Rozwój lokalnej przedsiębiorczości.	Liczba przedsiębiorstw, które otrzymały dofinansowanie.	Liczba utworzonych etatów.	Liczba mieszkańców deklarujących poprawę sytuacji społeczno-zawodowej na terenie LGD.	Wzrost gospodarczy. Środki unijne w regionie przeznaczone na aktywizację zawodową i przedsiębiorczość. Zbyt skomplikowane prawo, procedury, zbyt duże obciążenia podatkowe
			Utrzymanie miejsc pracy.	Liczba przedsiębiorstw, które otrzymały dofinansowanie.	Liczba utrzymanych etatów.	Liczba mieszkańców deklarujących poprawę sytuacji społeczno-zawodowej na terenie LGD.	Wzrost gospodarczy. Środki unijne w regionie przeznaczone na aktywizację zawodową i przedsiębiorczość. Zbyt skomplikowane prawo, procedury, zbyt duże obciążenia podatkowe.

Mało rozwinięta infrastruktura turystyczna.	Wzrost inicjatyw ukierunkowanych na turystykę i dziedzictwo lokalne	Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej obszaru.	Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont, wyposażenie infrastruktury turystycznej.	Liczba wybudowanych, rozbudowanych, wyposażonych obiektów infrastruktury turystycznej.	Liczba osób korzystających z obiektów.	Wzrost liczby turystów i zainteresowania regionem.	Inwestycje zagrażające środowisku naturalnemu. Napływ turystów zza granicy.
Zły stan obiektów turystycznych (zabytków).		Remont, prace konserwatorsko-restauracyjne oraz rewitalizacja zabytków i obiektów związanych z dziedzictwem lokalnym oraz wspieranie inicjatyw związanych z dziedzictwem lokalnym.	Remont, prace konserwatorsko-restauracyjne oraz rewitalizacja zabytków	Liczba wyremontowanych zabytków.	Liczba osób zwiedzających zabytki.	Wzrost liczby turystów i zainteresowania regionem.	Pogłębianie się dysproporcji rozwojowych.
Mało rozwinięta oferta związana z dziedzictwem lokalnym.			Inicjatywy związane z dziedzictwem lokalnym.	Liczba wspartych inicjatyw.	Liczba osób korzystających z obiektów.	Wzrost liczby turystów i zainteresowania regionem.	Moda na turystykę weekendową, regionalną i agroturystykę. Moda na żywność ekologiczną i regionalne produkty.
Słaba promocja obszaru LGD.		Promocja obszaru LGD.	Przedsięwzięcia służące promocji obszaru poprzez wykorzystanie wszelkiego rodzaju form przekazu.	Liczba przyznanych dofinansowań/liczba zrealizowanych projektów (w tym międzynarodowych)/ liczba LGD uczestniczących w projekcie współpracy	Liczba wydanych egzemplarzy/liczba wejść na stronę internetową/Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby: przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty lokalne	Wzrost liczby turystów i zainteresowania regionem.	Moda na turystykę weekendową, regionalną i agroturystykę.

Źródło: opracowanie własne.

5.2. Cele i wskaźniki szczegółowo

Poniżej przedstawiono szczegółowe przedstawienie celów, wskaźników oraz przedsięwzięć w formie tabelarycznej.

Tabela 17. Szczegółowe przedstawienie celów, wskaźników oraz przedsięwzięć.

1.0	Cel ogólny 1	Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju obszaru LGD						
1.1	Cele szczegółowe	Wspieranie inicjatyw wzmacniających więzi społeczne oraz działań aktywizujących grupy defaworyzowane						
1.2		Zdobywanie i podnoszenie wiedzy, kompetencji oraz umiejętności mieszkańców obszaru LGD						
1.3		Poprawa estetyki przestrzeni publicznej oraz tworzenie, remont, doposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
W.1.0	Liczba osób deklarujących poprawę jakości życia na obszarze LGD.		osoby	0	700	Ankiety/Ewaluacja ex post z udziałem mieszkańców.		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
w1.1	Liczba osób biorących udział w działaniach aktywizujących.		osoby	0	20 000	Ankiety monitorujące/Analiza statystyk dotyczących działań aktywizujących (bieżący monitoring).		
w1.1	Liczba osób z grupy defaworyzowanej biorących udział w działaniach aktywizujących.		osoby	0	5 000	Listy obecności/Analiza statystyk dotyczących działań aktywizujących (bieżący monitoring).		
w1.2	Liczba osób biorących udział w szkoleniach/ seminariach/warsztatach		osoby	0	1 500	Listy obecności/Analiza statystyk dotyczących szkoleń/ seminariów/ warsztatów (bieżący monitoring).		
w1.2	Liczba osób z grupy defaworyzowanej biorących udział w szkoleniach/ seminariach/warsztatach.		osoby	0	500	Listy obecności/Analiza statystyk dotyczących szkoleń/ seminariów/ warsztatów (bieżący monitoring).		
w1.2	Liczba projektów współpracy skierowanych do grupy docelowej młodzież		szt.	0	1	Umowa partnerska		
w1.3	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej.		osoby	0	1 500	Analizy szacunkowe gmin - ankiety/ Ewaluacja ex post z udziałem beneficjentów.		
w1.3	Liczba osób korzystających z zagospodarowanej przestrzeni publicznej.		osoby	0	1 500	Analizy szacunkowe gmin - ankiety/ Ewaluacja ex post z udziałem beneficjentów.		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru
						Początkowa 2015 rok	Plan na 2023 rok	

1.1.1	Inicjatywy wzmacniające więzi społeczne w tym działania aktywizujące grupy defaworyzowane.	Mieszkańcy regionu, grupy defaworyzowane, NGO, JST	projekty grantowe, aktywizacja	Liczba wspartych inicjatyw.	szt.	0	72	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
1.2.1	Działania związane z pobudzaniem aktywności społeczno- zawodowej.	Mieszkańcy regionu, grupy defaworyzowane, NGO	aktywizacja,	Liczba szkoleń/ seminariów/ warsztatów/projektów współpracy międzynarodowych	szt.	0	9	Listy obecności/Analiza statystyk dotyczących szkoleń/ seminariów/ warsztatów (bieżący monitoring)/umowy partnerskie
		Mieszkańcy - młodzież	projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy [w tym projektów współpracy międzynarodowej]	szt.	0	1 (0)	Własne dane – umowa partnerska, sprawozdanie
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	LGD	0	12	Własne dane – umowa partnerska, sprawozdanie
1.3.1	Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont, wyposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej.	Mieszkańcy regionu, grupy defaworyzowane, JST, NGO	konkurs, projekty grantowe	Liczba wybudowanych, rozbudowanych, wyposażonych obiektów infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej.	szt.	0	35	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
1.3.2	Poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	Mieszkańcy regionu, grupy defaworyzowane, JST, NGO	konkurs, projekty grantowe	Liczba wspartych inicjatyw.	szt.	0	9	Złożone wnioski/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
SUMA						0	138	

2.0	Cel ogólny 2	Wzmocnienie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD.						
2.1	Cele szczegółowe	Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych.						
2.2		Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz utrzymanie miejsc pracy.						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
W.2.0	Liczba mieszkańców deklarujących poprawę sytuacji społeczno-zawodowej na obszarze LGD.		osoby	0	50	Ankiety/Ewaluacja ex post z udziałem mieszkańców.		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
w2.1	Liczba nowych podmiotów gospodarczych		etat	0	34	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).		
w2.2	Liczba utworzonych etatów.		etat	0	6	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).		
w2.2	Liczba utrzymanych etatów.		etat	0	10	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru
			Początkowa 2015 rok	Plan na 2023 rok				
2.1.1	Zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych na obszarze LGD.	Osoby niepracujące (w tym z grupy defaworyzowanej), Osoby fizyczne, które chcą założyć działalność.	Konkurs	Liczba osób fizycznych, które otrzymały dofinansowanie.	osoby	0	33	Złożone wnioski/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
2.2.1	Rozwój lokalnej przedsiębiorczości.	Przedsiębiorcy z regionu.	Konkurs	Liczba przedsiębiorstw, które otrzymały dofinansowanie.	szt.	0	6	Złożone wnioski/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
2.2.2	Utrzymanie miejsc pracy.	Przedsiębiorcy z regionu.	Konkurs	Liczba przedsiębiorstw, które otrzymały	szt.	0	8	Złożone wnioski/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).

				dofinansowanie.				
SUMA						0	47	

3.0	Cel ogólny 3	Wzrost inicjatyw ukierunkowanych na turystykę i dziedzictwo lokalne.						
3.1	Cele szczegółowe	Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej obszaru.						
3.2		Remont, prace konserwatorsko-restauracyjne oraz rewitalizacja zabytków i obiektów związanych z dziedzictwem lokalnym oraz wspieranie inicjatyw związanych z dziedzictwem lokalnym.						
3.3		Promocja obszaru LGD.						
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
W.3.0	Wzrost liczby turystów i zainteresowania regionem.		osoby	0	700	Ankiety, BDL/Ewaluacja ex post z udziałem mieszkańców, analiza statystyk.		
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
w3.1	Liczba osób korzystających z obiektów.		osoby	0	1 500	Analizy szacunkowe gmin - ankiety/ Ewaluacja ex post z udziałem beneficjentów.		
w3.2	Liczba osób korzystających z zabytków.		osoby	0	500	Analizy szacunkowe gmin - ankiety/ Ewaluacja ex post z udziałem beneficjentów.		
w3.2	Liczba osób korzystających z inicjatywy.		osoby	0	300	Analizy szacunkowe gmin - ankiety/ Ewaluacja ex post z udziałem beneficjentów.		
w3.3	Liczba wydanych egzemplarzy/liczba wejść na stronę internetową.		szt.	0	100 000	Statystyki wejść na stronę internetową/ liczba wydanych egzemplarzy/Analiza statystyk (monitoring bieżący).		
w3.3	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby: przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty lokalne		szt.	0	1	Umowa partnerska		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru
		Początkowa 2015 rok				Plan na 2023 rok		
3.1.1	Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont , doposażenie infrastruktury turystycznej.	Turyści, Mieszkańcy, JST, NGO.	konkurs, projekt grantowy	Liczba wybudowanych, rozbudowanych, doposażonych obiektów infrastruktury	szt.	0	10	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).

				turystycznej.				
3.2.1	Remont, prace konserwatorsko-restauracyjne oraz rewitalizacja zabytków.	Turyści, Mieszkańcy, JST.	konkurs	Liczba wyremontowanych zabytków.	szt.	0	3	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
3.2.2	Inicjatywy związane z dziedzictwem lokalnym.	Turyści, Mieszkańcy, JST, NGO.	projekt grantowy	Liczba inicjatyw.	szt.	0	5	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący).
3.3.1	Przedsięwzięcia służące promocji obszaru poprzez wykorzystanie wszelkiego rodzaju form przekazu.	Turyści, Mieszkańcy, JST, NGO.	projekty grantowe	Liczba przyznanych dofinansowań.	szt.	0	10	Ankiety monitorujące/ Analiza statystyk dotyczących złożonych wniosków (monitoring bieżący)
		Turyści, Mieszkańcy, JST, NGO.	aktywizacja	Liczba materiałów promocyjnych	szt.	0	19	Własne dane – zlecenia, faktury
		Turyści, Mieszkańcy	projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy [w tym projektów współpracy międzynarodowej]	szt.	0	1 (0)	Własne dane – umowa partnerska, sprawozdanie
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	LGD	0	12	Własne dane – umowa partnerska, sprawozdanie
SUMA						0	60	

Źródło: opracowanie własne.

Powyższe cele są powiązane z potrzebami grup defaworyzowanych, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 18. Powiązanie celów z potrzebami grup defaworyzowanych.

	Osoby niepracujące	Osoby po 50 roku życia
Potrzeby	Podnoszenie kompetencji osób niepracujących (warsztaty nt. pozyskiwania dotacji, start-upów, przygotowywania wniosków, aktywizacji zawodowej).	Zapewnienie warunków do rozwoju aktywności (w tym zawodowej), integracji, wypoczynku i spędzania wolnego czasu na obszarze LGD.
Cele	1.1 Wspieranie inicjatyw wzmacniających więzi społeczne oraz działań aktywizujących grupy defaworyzowane. 1.2 Zdobywanie i podnoszenie wiedzy, kompetencji oraz umiejętności mieszkańców obszaru. 2.1 Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych.	1.1 Wspieranie inicjatyw wzmacniających więzi społeczne oraz działań aktywizujących grupy defaworyzowane. 1.2 Zdobywanie i podnoszenie wiedzy, kompetencji oraz umiejętności mieszkańców obszaru. 1.3 Poprawa estetyki przestrzeni publicznej oraz tworzenie, remont, doposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej. 2.1 Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych. 2.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz utrzymanie miejsc pracy.

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział VI Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

6.1 Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych

Sposób oceny i wyboru operacji określają przygotowane procedury, które charakteryzują się dużym stopniem przejrzystości i obiektywizmem wyboru. Proces oceny i wyboru operacji został zaplanowany w sposób niedyskryminujący, pozwalający uniknąć konfliktu interesów oraz zapewnia sprawny i transparentny wybór oraz skuteczne funkcjonowanie organów. Transparentność wyboru operacji została zapewniona poprzez: upublicznianie wszystkich informacji na stronie internetowej, wglądy do procedur w Biurze LGD, informowanie potencjalnych wnioskodawców na etapie doradztwa, prowadzenie rzetelnej dokumentacji, w tym list operacji i wszelkich protokołów. Uniknięcie konfliktu interesów gwarantuje deklaracja bezstronności i poufności oraz rejestr interesów członków Rady. Wybór operacji i grantobiorców dokonywany jest wyłącznie przez członków Rady, którzy w większości posiadają doświadczenie i wiedzę w ocenie i wyborze wniosków. Wszyscy członkowie posiadają wiedzę i umiejętności nabyte podczas szkoleń. Wśród członków znaleźli się przedstawiciele trzech sektorów, przy czym sektor publiczny reprezentuje mniej jak 30% członków. W Radzie został zapewniony również udział obu płci oraz osób do 35 roku życia.

Dokumenty ustalające zasady oceny i wyboru zostały przygotowane przez Zespół Roboczy, w skład którego weszli przedstawiciele wszystkich sektorów, a na ich kształt wpływ miały metody partycypacyjne oraz ewaluacja poprzedniej LSR. Szczególnie zwrócono uwagę na to, aby były one niedyskryminujące, przejrzyste, eliminowały wystąpienie konfliktu interesu, wymagały zachowania frekwencji i parytetu, regulowały sytuacje wyjątkowe takie jak uzyskanie przez ci najmniej dwie operacje jednakowej ilości punktów, zapewniały stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru, dawały możliwość i określały zasady wniesienia protestu. W procesie oceny i wyboru operacji zastosowanie ma Regulamin Rady, Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR dotycząca projektów grantowych. Regulamin Rady jest dokumentem ogólnym, regulującym wybór wszystkich operacji i projektów grantowych, natomiast procedury uszczegóławiają zasady ogłaszania naborów, oceny, wyboru, informowania oraz zawierają wzory dokumentów stosowane w procesie oceny i wyboru. Zapisy dokumentów konsultowano ze wszystkimi zainteresowanymi grupami. Procedury są zgodne z przepisami obowiązującymi dla podejścia RLKS i PROW 2014-2020. Wszystkie dokumenty związane z wyborem operacji i grantów zostały przyjęte i zatwierdzone podczas Walnego Zebrania Członków.

6.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Lokalne Kryteria Wyboru operacji są elementem Procedur wyboru i oceny operacji w ramach LSR. Kryteria zostały ustanowione w tym samym trybie, co całość procedur. W trakcie realizacji LSR może zaistnieć konieczność zmiany kryteriów ze względów prawnych lub w wyniku ewaluacji, monitorowania czy wniosków Rady. Wniosek o zmianę kryteriów może wpłynąć od mieszkańca, członków Stowarzyszenia, członków organów decyzyjnych oraz pracowników Biura. Wymagane jest, aby wniosek o zmianę kryteriów zawierał propozycje nowych zapisów wraz ze szczegółowym uzasadnieniem. Zmiana kryteriów musi zawsze nawiązywać do diagnozy obszaru oraz celów, przedsięwzięć i wskaźników wskazanych w LSR. Następnie taki wniosek konsultowany jest ze wszystkimi zainteresowanymi grupami (charakter partycypacyjny) poprzez zamieszczenie informacji na stronie internetowej oraz możliwość zgłaszania uwag. Po zakończeniu konsultacji wniosek wraz z uwagami i konkretną propozycją zapisów jest przedstawiany na WZC, gdzie zostaje poddany głosowaniu.

Ustalone kryteria są adekwatne do diagnozy, a powiązanie kryteriów z diagnozą wskazują poszczególne wagi punktowe. Kryteria odnoszą się bezpośrednio do:

- Problemów, które rozwiązywane będą poprzez premiowanie operacji/grantów przyczyniających się do ich rozwiązywania (np. premiowanie w projektach grantowych organizacji pozarządowych, które mają włączyć społeczność i wzmocnić III sektor; premiowanie operacji tworzących miejsca pracy).
- Potrzeb, które są zaspokajane poszczególnymi operacjami/grantami (np. potrzeba zróżnicowania oferty dla osób po 50 roku życia zaspokajana będzie premiowanymi operacjami, które mają na celu aktywizację tej grupy osób).
- Zasobów, które będą wykorzystywane podczas realizacji operacji/grantu (np. premiowane będą operacje wykorzystujące lokalną tradycję, historię, kulturę czy możliwości turystyczne).

- Potencjału, który będzie wykorzystywany podczas realizacji operacji/grantu (np. premiowanie doświadczonych wnioskodawców).

Premiowanie poszczególnych operacji ma przyczynić się do osiągnięcia celów, a przez to wskaźników produktu i rezultatu. Premiowanie ma również na celu złagodzenie lub rozwiązanie problemów, które są szczególnie istotne dla lokalnej społeczności i najbardziej wpływają na jakość życia w regionie.

6.3 Wskazanie innowacyjności

Innowacyjne rozwiązania zaproponowane w LSR stanowią rodzaj dodatkowej szansy dla rozwoju obszaru LGD. W ramach LSR zostały przyjęte poniższe kryteria innowacyjności, ponieważ wykorzystują zasoby unikalne i charakterystyczne na danym obszarze. Pozwalają również na podniesienie konkurencyjności w odniesieniu do pozostałych regionów. Na terenie działania Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”, innowacyjnymi uznać należy więc przedsięwzięcia:

- polegające na pomocy w podjęciu lub rozwoju działalności gospodarczej i agroturystyki w zakresie usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem;
- polegające na pomocy w podjęciu lub rozwoju działalności o dużym potencjale rozwojowym;
- polegające na nietypowych, nowatorskich działaniach na rzecz aktywizacji zawodowej i włączenia społecznego, w tym w zakresie przedsiębiorczości społecznej i samo zatrudnienia;
- polegające na wykorzystaniu zasobów lokalnych do tworzenia ciekawych miejsc rekreacyjnych, turystycznych, kulturowych, sportowych, społecznych;
- polegające na wykorzystaniu lokalnej społeczności do promocji regionu;
- polegające na promocji zdrowego stylu życia i wykorzystaniu produktów lokalnych;
- polegające na inicjatywach trwale podnoszących aktywność mieszkańców, wzmacniających więzi społeczne i sprzyjających kształtowaniu się tożsamości lokalnej;
- polegające na nietypowych, nowatorskich działaniach na rzecz aktywizacji społecznej, w szczególności grup marginalizowanych (głównie osoby 50+);
- polegające na tworzeniu atrakcyjnych miejsc integracji społecznej, w porozumieniu ze społecznością lokalną;
- polegające na tworzeniu ciekawej marki regionu,
- polegające na tworzeniu punktów informacyjnych i informacji związanych z regionem;
- polegające na budowie i wytyczaniu ścieżek i tras rowerowych, dzięki czemu turysta będzie mógł zapoznać się z charakterystycznym folklorem tych ziem i włączeniu powstałej sieci tras i ścieżek rowerowych, w ciąg międzynarodowej trasy rowerowej;
- polegające na inwestowaniu w potencjał mieszkańców poprzez realizację przedsięwzięć związanych z obszarem, które jednocześnie będą wzmacniały tożsamość i więzi lokalne;
- polegające na wspieraniu inicjatyw ekologicznych.

6.4 Informacja o realizacji projektów grantowych i operacji własnych

W ramach Poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PROW 2014-2020 nie przewidziano realizacji operacji własnych. Natomiast LGD przewidziało realizację projektów grantowych w ramach przedsięwzięć A.1.1 „Inicjatywy wzmacniające więzi społeczne, w tym działania aktywizujące grupy defaworyzowane”, A.3.1 „Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont, wyposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej”, A.3.2 „Poprawa estetyki przestrzeni publicznej”, C.1.1 „Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont, wyposażenie infrastruktury turystycznej”, C.2.2 „Inicjatywy związane z dziedzictwem lokalnym”, C.3.1 „Przedsięwzięcia służące promocji obszaru poprzez wykorzystanie wszelkiego rodzaju form przekazu”. Realizacja projektów grantowych wynika bezpośrednio z diagnozy i ma przyczynić się do odpowiadania na potrzeby społeczności lokalnej, w szczególności grup defaworyzowanych oraz organizacji pozarządowych. Dla wdrożenia projektów grantowych ustanowiono odrębną procedurę, której częścią są kryteria wyboru dostosowane do charakteru przedsięwzięć, wszystkie wzory dokumentów (wniosku o przyznanie pomocy, sprawozdania, umowy itd.). Minimalna wartość grantu wynosi 5 000 zł, natomiast maksymalna 50 000 zł, z limitem 100 000 zł na jednego grantobiorcę. Intensywność pomocy w ramach grantów będzie stanowić do 100% wydatków kwalifikowalnych, przy jednostkach sektora finansów publicznych będzie to 63,63% kosztów

kwalifikowanych. Granty będą zaliczkowane: 70% kosztów kwalifikowalnych będzie wypłacana w ciągu 14 dni od podpisania umowy, pozostałe 30% po rozliczeniu grantu. Umożliwi to organizacjom pozarządowym, które nie posiadają dużego potencjału finansowego (a takich, zgodnie z diagnozą jest większość na obszarze) realizację zadań ważnych z punktu widzenia LSR. Na realizację grantów przeznaczono następujące pule środków w ramach 3 naborów:

Tabela 19. Podział grantów na poszczególne etapy.

Przedsięwzięcie	I projekt grantowy	II projekt grantowy	III projekt grantowy
1.1.1	100 000 zł	100 000 zł	150 000 zł
1.3.1	150 000 zł	100 000 zł	100 000 zł
1.3.2	50 000 zł	-	-
3.1.1	-	70 000 zł	-
3.2.2	-	30 000 zł	-
3.3.1	-	-	50 000 zł

Źródło: opracowanie własne.

Suma grantów udzielonych jednostkom sektora finansów publicznych w ramach jednego projektu grantowego nie będzie przekraczać 20% kwoty środków.

Rozdział VII Plan działania

Realizacja LSR przewiduje finansowanie przedsięwzięć jedynie z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. Poziom dofinansowania działań dla beneficjentów został określony w §18 Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach Poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Konkretnie kwoty na poszczególne przedsięwzięcia zostały zaprezentowane w Załączniku nr 3 do niniejszej strategii. Plan Działania jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR, ponieważ pozwala, poprzez założone terminy ogłaszania naborów i przy założonym budżecie, na realizację poszczególnych celów i wskaźników. Harmonogram osiągania wskaźników oraz realizacji budżetu jest racjonalny i efektywny, uwzględniający możliwości LGD oraz potencjalnych wnioskodawców. Środki wskazane w budżecie były konsultowane i zostały rozplanowane tak, aby osiągnąć jak największe efekty przy zakładanym budżecie (zasada efektywności). Środki zostały podzielone proporcjonalnie i będą wydatkowane systematycznie, zgodnie z planem. W planie działania ujęto również wskaźniki produktu mierzące postęp w realizacji przedsięwzięć, które pozwolą osiągnąć zamierzone cele ogólne i szczegółowe. Sprawia to, że budżet, cele i plan działania są ze sobą bezpośrednio powiązane. Ponadto plan działania zachowuje logikę interwencji przedsięwzięć i celów, polegającą na realizacji przedsięwzięć w uporządkowany sposób.

W ramach LSR zdecydowano się również na realizację dwóch projektów współpracy, w tym jednego międzynarodowego. Zostaną one zrealizowane przed rokiem 2019. Szczegółowe dane na ten temat znajdują się w poniższej tabeli.

Tabela 20. Informacja na temat Projektów Współpracy w powiązaniu z celami i wskaźnikami.

Cele	Wskaźniki	Budżet	Partnerzy
MAK – Młodzieżowa Akademia Komunikacji (międzynarodowy)			
Cel ogólny	Wskaźnik oddziaływania	60 000 zł	1. Stowarzyszenie „Lider Pojezierza”
Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju obszaru LGD	Liczba osób deklarujących poprawę jakości życia na obszarze LGD		2. Stowarzyszenie Wiejska Inicjatywa Rozwoju
Cel szczegółowy	Wskaźnik rezultatu		3. Stowarzyszenie „Szanse bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego”
Zdobywanie i podnoszenie wiedzy, kompetencji oraz umiejętności mieszkańców obszaru LGD	Liczba projektów współpracy skierowanych do grupy docelowej młodzież -1		4. Stowarzyszenie LGD POJEZIERZE RAZEM
Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu		5. Stowarzyszenie „Partnerstwo Drawy z Liderem Wałęckim”
Działania związane z	Liczba zrealizowanych		6. MAS Opavsko
			7. STOWARZYSZENIE LGD BRAMA LUBUSKA

pobudzaniem aktywności społeczno - zawodowej	projektów współpracy (w tym projektów współpracy międzynarodowej) – 1 (1) Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy - 10		8. Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” 9. Stowarzyszenie Zielona Dolina Odry i Warty 10. Lokalna Grupa Działania Zielone Światło
PolskieTrasy.pl (regionalny)			
Cel ogólny	Wskaźnik oddziaływania	92 000 zł	1. Stowarzyszenie „Lider Pojezierza” 2. Stowarzyszenie „Szanse bezdroży Gmin Powiatu Goleniowskiego” 3. Stowarzyszenie LGD POJEZIERZE RAZEM 4. Stowarzyszenie „Partnerstwo Drawy z Liderem Waleckim” 5. STOWARZYSZENIE LGD BRAMA LUBUSKA 6. Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka” 7. Stowarzyszenie Zielona Dolina Odry i Warty 8. Lokalna Grupa Działania Zielone Światło 9. Stowarzyszenie Wiejska Inicjatywa Rozwoju 10. Stowarzyszenie LGD Między Odrą a Bobrem 11. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Regionu Kozła 12. Stowarzyszenie KOLD
Wzrost inicjatyw ukierunkowanych na turystykę i dziedzictwo lokalne	Wzrost liczby turystów i zainteresowania regionem		
Cel szczegółowy	Wskaźnik rezultatu		
Promocja obszaru LGD	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby: przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty lokalne - 1		
Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu		
Przedsięwzięcia służące promocji obszaru poprzez wykorzystanie wszelkiego rodzaju form przekazu	Liczba zrealizowanych projektów współpracy (w tym międzynarodowe) – 1 (1) Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy - 12		

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział VIII Budżet LSR

8.1 Ogólna charakterystyka budżetu

Łączna wartość budżetu dla „LGD - Grupa Łużycka” na lata 2014 – 2020 wynosi 9 509 5000,00 zł. Szczegółowy podział budżetu został zaprezentowany w Załączniku nr 4. Kwota przeznaczona na realizację LSR wynosi 7 600 000,00 zł, z czego 900 000 zł to kwota na projekty grantowe (3 projekty) i 3 800 000,00 zł na wzmocnienie konkurencyjności gospodarczej obszaru, w tym tworzenie nowych miejsc pracy. Kolejne 152 000,00 zł zostało przeznaczone na realizację projektów współpracy. Koszty bieżące LGD to kwota 1 557 500,00 zł, natomiast budżet na aktywizację wynosi 200 000 zł. LGD nie przewiduje realizacji projektów własnych.

8.2 Krótki opis powiązania budżetu z celami LSR

Powiązanie budżetu z celami LSR polega na skierowaniu wszystkich środków na działania prowadzące do osiągnięcia wskaźników, założonych w trzech celach ogólnych. Osiągnięcie wskaźnika produktu spowoduje osiągnięcie wskaźnika rezultatu, a przez to również wskaźnika oddziaływania w dłuższym okresie czasowym. Powiązanie budżetu oraz celów prezentuje poniższa tabela.

Tabela 21. Powiązanie budżetu z celami i przedsięwzięciami.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Konkurs przedsiębiorcy	Konkurs pozostałe	Projekty grantowe	Projekt współpracy	Aktywizacja	Koszty bieżące	Razem
1	1.1	1.1.1	-	-	350 000	-	160 000	-	510 000
1	1.2	1.2.1	-	-	-	60 000	10 000	-	70 000
1	1.3	1.3.1	-	2 250 000	350 000	-	-	-	2 600 000
1	1.3	1.3.2	-	200 000	50 000	-	-	-	250 000
Razem 1									3 430 000
2	2.1	2.1.1	1 980 000	-	-	-	-	-	1 980 000
2	2.2	2.2.1	1 620 000	-	-	-	-	-	1 620 000
2	2.2	2.2.2	200 000	-	-	-	-	-	200 000
Razem 2									3 800 000
3	3.1	3.1.1	-	200 000	70 000	-	-	-	270 000
3	3.2	3.2.1	-	250 00	-	-	-	-	250 000
3	3.2	3.2.2	-	-	30 000	-	-	-	30 000
3	3.3	3.3.1	-	-	50 000	92 000	30 000	-	172 000
Razem 3									722 000
								1 557 500	1 557 500
RAZEM									9 509 500

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział IX Plan komunikacji

Cele

Komunikacja w procesie tworzenia i wdrażania LSR jest warunkiem nieodzownym w osiągnięciu założonych efektów. Podstawowym warunkiem w planowaniu skutecznej komunikacji jest jej obustronność, a więc komunikacja na linii LGD – społeczności lokalne – LGD. Takie podejście pozwala na pozyskiwanie informacji zwrotnej i służy transparentności działań LGD, co jest niezwykle ważne w budowaniu zaufania do LGD. Plan komunikacji służy przede wszystkim tworzeniu optymalnych warunków działania LGD poprzez systematyczne informowanie społeczności lokalnej o priorytetach działania LGD, a także angażowaniu mieszkańców w realizowane projekty. Zawiera opis celów, działań komunikacyjnych podporządkowanych tym celom, a także środków i narzędzi przekazu informacji. Służy także identyfikacji występujących problemów komunikacyjnych, dzięki czemu jest narzędziem kształtującym poziom współpracy i zaangażowania partnerów.

Celem działań komunikacyjnych jest zbudowanie spójnego i pozytywnego wizerunku LGD poprzez dostarczanie informacji, edukowanie oraz wzajemną interakcję i zbieranie informacji zwrotnych od odbiorców. Działania komunikacyjne mają służyć rozpowszechnianiu informacji o przedsięwzięciach określonych w LSR i aktywizowaniu społeczności lokalnych do włączenia się w realizację LSR. Będą one prowadzone poprzez zastosowanie odpowiednich metod i narzędzi komunikacji dobranych stosownie do określonych grup docelowych. Ważnym celem komunikacji będzie również okresowe informowanie społeczności lokalnej o stanie realizacji LSR, o wszystkich ewentualnych zmianach w LSR, wsparcie potencjalnych beneficjentów w zakresie doskonalenia umiejętności przygotowania wniosków aplikacyjnych i pozyskiwania środków finansowych z UE, edukacja określonych grup docelowych włączonych w proces wdrażania LSR, popularyzowanie i promocja efektów realizacji projektów innowacyjnych oraz prezentacja sukcesów we wdrażaniu LSR.

Jako cele szczegółowe planu komunikacji przyjęto:

1. Skuteczne zarządzanie wdrażaniem LSR.
2. Budowa pozytywnego wizerunku i marki "LGD - Grupa Łużycka" oraz aktywizacja mieszkańców obszaru LGD.

Działania komunikacyjne powiązane są z trzema celami ogólnymi LSR. Opis planu komunikacji prezentuje układ: cel komunikacji, działania, adresaci, środki przekazu, wskaźniki oraz rezultaty działań. Założono, że wskaźniki będą kompatybilne ze wskaźnikami produktu określonymi w planie działania i podane, w miarę możliwości, w formie mierzalnej.

Grupy docelowe

Grupy docelowe, do których kierowane będą poszczególne działania komunikacyjne wynikają z LSR i zapisanych tam celów ogólnych i szczegółowych. Wśród tych grup są: społeczność lokalna i wchodzące w jej skład grupy społeczne oraz grupy defaworyzowane; faktyczni i potencjalni beneficjenci, w tym m.in. przedsiębiorcy, organizacje

pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz partnerzy społeczni i gospodarczy, w tym podmioty i organizacje turystyczne. W zależności od rodzaju komunikatu, potrzeb oraz grupy odbiorców każdorazowo proces komunikacji będzie dostosowywany. W przypadku beneficjentów potencjalnych i faktycznych nacisk zostanie położony na jak najszersze informowanie, m.in. o naborach wniosków, wymaganych dokumentach, terminach, możliwościach konsultacyjnych, spotkaniach. W przypadku uczestników projektów (osoby starsze, bezrobotne, wykluczone, przedsiębiorcy, społeczność lokalna, NGO's itd.) nacisk zostanie położony na informowanie o aktualnych wydarzeniach oraz możliwość udziału w projekcie (kryteria, terminy, zakres itd.). Dla grup marginalizowanych i opisanych w LSR (osoby 50+) kierowany będzie dodatkowy przekaz informacyjny przy udziale partnerów społecznych (JST, organizacji pozarządowych). Z doświadczenia wiemy, iż najlepszym sposobem dotarcia do tej grupy jest metoda tradycyjna (ulotki, plakaty, informacje udzielane osobiście). Wykorzystamy potencjał partnerów i społeczności lokalnej do dotarcia z komunikatem do grupy docelowej. Ogółowi społeczności będą na bieżąco przekazywane informacje na temat realizacji i postępów we wdrażaniu LSR.

Rodzaje działań i środków komunikacji

Spośród wielu środków w naszym planie komunikacji uwzględniono kilka narzędzi odpowiadającym celom LSR i określonym grupom docelowym. Przy określaniu działań komunikacyjnych i środków przekazu wzięto pod uwagę przede wszystkim cel komunikacji i grupę docelową, a także ocenę skuteczności stosowanych metod komunikacji w realizacji poprzedniej LSR. Wyniki ewaluacji wykazały, że najlepszy przepływ informacji na linii LGD – społeczność lokalna miał miejsce podczas różnego rodzaju wydarzeń promocyjnych. Skutecznym działaniem okazały się również strony internetowe oraz materiały informacyjno – promocyjne, a także media lokalne. Zakłada się, że w działaniach komunikacyjnych LGD zwróci szczególną uwagę na uzyskanie informacji zwrotnej w postaci pozyskiwanych ankiet od lokalnej społeczności bezpośrednio wyrażających opinie i oceny na temat efektów wdrażania LSR i działalności LGD.

Wśród działań komunikacyjnych uwzględniono:

- **Kampania informacyjna na temat szczegółów dotyczących warunków i zasad udzielania pomocy** – kierowana do ogółu społeczności lokalnej, a wśród niej potencjalnych beneficjentów. Celem kampanii będzie szeroka informacja i promocja samej LSR, zaplanowanych w niej przedsięwzięć i kryteriów oceny wniosków aplikacyjnych.
- **Informowanie o rezultatach wdrażania LSR** – celem jest przekazywanie informacji o wynikach naborów wniosków oraz o stanie realizacji LSR, co ma się przyczynić do pobudzenia aktywności w zakresie aplikowania o środki.
- **Uzyskanie informacji zwrotnej na temat wdrażania LSR** pozwoli na analizę i ocenę stanu wdrażania LSR oraz monitorowanie postępu realizacji projektów.
- **Uzyskanie informacji zwrotnej na temat jakości usług świadczonych przez LGD** będzie przyczyniało się do podnoszenia ich jakości.
- **Kampania informacyjno-promocyjna na temat założeń LSR oraz działalności LGD** – kierowana do ogółu społeczności lokalnej. Celem jest wskazanie działań podejmowanych przez LGD, motywowanie i pobudzanie do działania. Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację lokalnych społeczności. Wzrost zaangażowania w tworzenie własnego otoczenia, a także poczucia tożsamości lokalnej.
- **Zapewnienie odpowiedniej wizualizacji Programu oraz LGD** – ma przyczynić się do zwiększenia rozpoznawalności znaku LGD, a także EFRROW i PROW 2014-2020.

W ramach środków przekazu zaplanowano:

- **Ogłoszenia na tablicach ogłoszeń w siedzibach instytucji publicznych.**
- **Strony internetowe** – strona LGD oraz gmin członkowskich. Ten środek komunikacji posłuży nam do prezentacji wszystkich dokumentów związanych z wdrażaniem LSR, a także do bieżącego informowania, np. o terminach naboru wniosków, planowanych konkursach; rodzajach i wysokości wsparcia projektów, etc. Wszystkie informacje udostępniane na portalach internetowych będą miały formę przejrzystą i zrozumiałą dla każdego potencjalnego beneficjenta. Będą także zawierać adresy kontaktowe do osób odpowiedzialnych za wdrażanie LSR, a wiele z nich będzie miało formę interaktywną w postaci możliwości komentowania i wyrażania swoich opinii, co w dużym stopniu stanowi element innowacyjny.

- **Informacje udzielane w biurze LGD** – doradztwo merytoryczne w zakresie aplikowania o środki oraz punkt informacyjno-promocyjny na temat założeń LSR oraz działalności LGD.
- **Spotkania informacyjne / szkolenia** – organizowane głównie po to, aby wesprzeć potencjalnych beneficjentów poprzez udzielanie szczegółowych informacji w zakresie aplikowania o środki.
- **Badanie satysfakcji** w zakresie wdrażania LSR oraz jakości usług świadczonych przez LGD będzie prowadzone na podstawie: Badań monitorującego, Raportu dot. stan wdrażania otrzymywanego z ZWL, Ankiety monitorującej jakość udzielonego doradztwa, Ankiety oceniającej pracę biura oraz Ankiety monitorującej jakość przeprowadzonych spotkań / szkoleń.
- **Artykuły / ogłoszenia w lokalnych mediach.**
- **Publikacje.**
- **Wydarzenia promocyjno-informacyjno-aktywizujące.**
- **Materiały promocyjne.**

Wszystkie działania komunikacyjne spełniać będą funkcje informacyjne, wizerunkowe i perswazyjne. Prowadzone będą w sposób prosty i zrozumiały dla wszystkich grup odbiorców komunikatu, również osób starszych i niepełnosprawnych. Całość działań będzie miała jednolity system identyfikacji i wizualizacji. Podkreślane będą konkretne informacje, które mogą pomóc konkretnym grupom odbiorców w skorzystaniu z oferty LGD i zrozumieniu realizowanych przedsięwzięć. Rozwój LGD podkreślany będzie również poprzez upowszechnianie licznych przykładów zrealizowanych lub realizowanych projektów oraz wynikających z nich korzyści dla różnych grup docelowych wraz z podawaniem do publicznej wiadomości wykazu Beneficjentów, tytułów projektów i przyznanych im kwot dofinansowania.

W całym kilkuletnim procesie komunikacji konieczne jest utrzymanie mobilizacji społecznej. Będzie to zrealizowane poprzez zapewnienie wielokanałowego i użytecznego dostępu do informacji i promocji. Współpraca LGD z partnerami w zakresie działań informacyjno – promocyjnych również przyniesie lepsze rezultaty. Pozwoli na zwiększenie zasięgu komunikacji, jej skuteczności i efektywności kosztowej, zapewni zaangażowanie i pełny dostęp do informacji. Współpraca ta będzie realizowana m.in. w obszarze informacji, promocji (np. poprzez udział przedstawicieli partnerów w spotkaniach organizowanych przez LGD) oraz edukacji (np. poprzez udział partnerów w szkoleniach dla beneficjentów).

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu

Plan komunikacji zakłada pewne cele, którym podporządkowane są działania i odpowiednio dobrane środki przekazu. Będą one podlegać cyklicznym badaniom efektów (okresowo, rocznie, całościowo). Ocena realizacji opierać będzie się na ocenie poszczególnych działań realizowanych w ramach planu, dokonywanych m. in. za pomocą pre-testu i post-testu, badań ilościowych CAWI oraz na podstawie wyznaczonych wskaźników oceny skuteczności zawartych w tabeli. Jeśli w wyniku monitoringu lub ewaluacji stwierdzi się, że któreś z działań komunikacyjnych nie przynosi pożądanego efektów, zostanie zastosowany plan naprawczy, a więc szereg działań zmierzających do modyfikacji dotychczasowych praktyk komunikacyjnych i ich udoskonalenia lub wprowadzenia innych rozwiązań, które w ocenie LGD będą bardziej odpowiednie w drodze do celu.

Tworzenie planu komunikacji zaczęto od dokonania swego rodzaju przeglądu wiedzy merytorycznej i umiejętności niezbędnych do prowadzenia prawidłowego procesu komunikacji w grupie, która będzie w tym procesie uczestniczyć. W celu zapewnienia komunikacji zewnętrznej oraz wewnętrznej wyznaczono osoby odpowiedzialne za jej prawidłowe funkcjonowanie. W komunikacji wewnętrznej ważnym stało się ściśle określenie zakresu odpowiedzialności komunikacyjnych osób indywidualnych zatrudnionych do realizacji LSR oraz na linii LGD – szeroko rozumiana społeczność lokalna – LGD. W proces ten, oprócz osób zatrudnionych, będą włączeni członkowie organów LGD oraz członkowie LGD, w zależności od rodzaju i charakteru informacji. Natomiast do obowiązków biura LGD należeć będzie m.in. monitorowanie efektów, ewaluacja procesu, sporządzanie ocen i wniosków oraz generowanie propozycji ewentualnych zmian w planie komunikacji. Nad całością będzie sprawować nadzór Zarząd stowarzyszenia.

Opis wniosków zebranych podczas działań komunikacyjnych i sposobu ich wykorzystania w procesie realizacji LSR

Wraz z procesem monitorowania i ewaluacji realizacji planu komunikacji zaplanowano równoległe działania mające na celu bieżącą ocenę realizacji LSR. Dane będą zbierane w formie informacji zwrotnej i będą dotyczyć oceny jakości

pomocy świadczonej przez LGD pod kątem konieczności przeprowadzenia ewentualnych korekt np. dodatkowego przeszkolenia osób udzielających pomocy lub w zakresie komunikacji interpersonalnej. Informacje uzyskane dzięki tym działaniom, w przypadkach problemów z wdrażaniem poszczególnych operacji, (np. z uwagi na brak akceptacji społecznej) mogą stać się podstawą wdrożenia programu naprawczego. Zasadnicze zmiany, które wynikną z realizacji procesu komunikacji ze społecznością lokalną będą konsultowane podczas spotkań, bezpośrednio z zainteresowanymi grupami. Pozyskane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do aktualizacji LSR, procedur oraz ewentualnej zmiany funkcjonowania poszczególnych organów LGD czy biura. W sytuacji zaistnienia problemów z wdrażaniem LSR, a także potencjalnego pojawienia się sytuacji niesatysfakcjonującej akceptacji społecznej wdrożone zostaną następujące środki zaradcze:

- wprowadzenie jasnych zasad podziału pomiędzy działaniami typowo promocyjnymi a informacyjnymi,
- bezpośrednie kontakty mieszkańców z przedstawicielami instytucji odpowiedzialnych za LSR,
- szkolenia dla beneficjentów,
- wzajemna kontrola instytucji i gmin zaangażowanych w LSR,
- formułowanie komunikatów w sposób spójny i przejrzysty.

Wyniki działań realizowanych w ramach planu komunikacji będą upubliczniane za pomocą internetowych środków przekazu. Raporty i zestawienia będą na bieżąco pojawiały się na stronie internetowej LGD, jak również na stronach poszczególnych gmin. Na stronach gmin zamieszczany będzie komunikat odsyłający odbiorców do strony LGD.

Budżet przewidziany na działania komunikacyjne

Działania informacyjno-promocyjne objęte Planem komunikacji finansowane są ze środków budżetowych LSR 2014-2020 przeznaczonych na Wsparcie kosztów bieżących i aktywizację. W LSR przewidziano na ten cel 223 460,00 zł.

Rozdział X Zintegrowanie

Lokalna Strategia Rozwoju to spójny zestaw operacji mających za zadanie osiągnięcie lokalnych celów i potrzeb, które mają zintegrowany charakter. Pozwala to na wykorzystanie endogenicznego potencjału terytorium, jego zasobów i wiedzy. Umożliwia też realizację interwencji ukierunkowanych na wyzwania rozwojowe, a jednocześnie precyzyjnie dostosowuje się do lokalnych uwarunkowań. W ramach niniejszej LSR zostały wybrane te cele i działania, które przyniosą największe i najbardziej pożądane zmiany oraz w sposób kompleksowy i spójny rozwiązują zdiagnozowane problemy.

Zintegrowanie w LSR oznacza skierowanie celów i poszczególnych działań do wszystkich sektorów: publicznego, prywatnego i społecznego. Strategia zakłada również możliwość współpracy pomiędzy sektorami, jak również wewnątrz nich (np. organizacje pozarządowe oraz jednostki samorządu terytorialnego). W LSR zostały ujęte projekty współpracy o charakterze turystycznym i kulturalnym, które umieszczają te tematy w szerszym kontekście rozwojowym. Ponadto określone cele odpowiadają jednocześnie na kilka problemów (integracja celów). Są one jednocześnie spójne i kompleksowo podchodzą do rozwiązywania problemów na obszarze LGD.

LSR będzie uzupełniała inne działania na obszarze, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 22. Powiązanie dokumentów programowych oraz dokumentów na poziomie lokalnym i regionalnym z LSR.

Nazwa dokumentu	Zgodność	Cel w LSR
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020	Priorytet 6. Wsparcie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego, w tym cel 6B. Wsparcie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich. Przedsięwzięcia w ramach celu szczegółowego 6B: 1. Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji LSR, 2. Zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości, 3. Dywersyfikację źródeł dochodu, w tym tworzenie i rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego tj. infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych w celu udostępniania jej lokalnym producentom (produkty	1.1, 1.2., 1.3., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2., 3.3.

	objęte i nieobjęte załącznikiem nr 1 do TFUE), 4. Podnoszenie kompetencji osób z obszaru LSR w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodów, w szczególności rolników i osób długotrwale pozostających bez pracy, 5. Podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatycznych a także innowacji, 6. Rozwój produktów lokalnych, 7. Rozwój rynków zbytu, z wyłączeniem targowisk, 8. zachowanie dziedzictwa lokalnego, 9. Rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej, 10. rozwój infrastruktury drogowej gwarantującej spójność terytorialną w zakresie włączenia społecznego.	
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Brody na lata 2011-2020	Cel szczegółowy integracja społeczna osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka poprzez działania aktywizujące i społeczne, w tym osób po 50 roku życia.	1.1, 1.2, 2.1
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Gubin 2008-2016	Cel I.1 Zwiększenie dostępu do różnych form edukacji i dóbr kultury, kultury fizycznej – poprzez działania aktywizujące i włączające wszystkie grupy defaworyzowane. Cel III.4 Wspieranie wszelkich form zatrudnienia oraz aktywności osób długotrwale bezrobotnych oraz wykluczonych – poprzez działania aktywizujące i integrujące społecznie.	1.1, 1.2
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Tuplice 2008-2017	Cel 1.1 Rozwijanie aktywnych form pomocy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i długotrwale bezrobotnym i kobietom - poprzez działania aktywizujące i społeczne. Cel 2.1 Usprawnianie osób starszych i niepełnosprawnych – poprzez działania aktywizujące i włączające osoby powyżej 50 roku życia.	1.1, 1.2, 2.1
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Gubin na lata 2010-2020	Cel 1 Zapewnienie równych szans rozwoju osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez ułatwienie im dostępu do edukacji, kultury i sportu – poprzez działania aktywizujące i włączające osoby zagrożone wykluczeniem oraz osoby po 50 roku życia. Cel 4 Aktywizacja lokalnego rynku pracy oraz przeciwdziałanie wykluczeniu zawodowemu – poprzez działania nakierowane na aktywizację zawodową. Cel 5 Stworzenie osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym warunków do udziału w różnych formach życia społecznego -poprzez działania aktywizujące i włączające osoby powyżej 50 roku życia.	1.1, 1.2, 2.1
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Lubsko 2013-2020	Cel 2.3 zagospodarowanie czasu wolnego osób starszych – poprzez działania aktywizujące i włączające osoby powyżej 50 roku życia. Cel 6.4 przekwalifikowania i szkolenia; reintegracja zawodowa i społeczna osób z grup szczególnego ryzyka – poprzez – poprzez działania nakierowane na aktywizację zawodową.	1.1, 1.2, 2.1
Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych i Integracji Społecznej dla Gminy Trzebiel na lata 2010-2020	Cel szczegółowy: 1.2 Wzmocnienie gotowości osób bezrobotnych, w szczególności długotrwale bezrobotnych, do wejścia na rynek pracy – poprzez działania nakierowane na aktywizację zawodową. Cel szczegółowy 1.3. Rozwój lokalnego rynku pracy, promocja	1.1, 1.2, 2.1, 1.3

	przedsiębiorczości i zatrudnienia – poprzez działania nakierowane na aktywizację zawodową. Cel szczegółowy: 3.1 Rozwój systemu służącego aktywizacji i zapewnieniu wsparcia osobom starszym – poprzez działania aktywizujące i włączające osoby powyżej 50 roku życia. Cel szczegółowy: 3.3 Szersze włączenie osób starszych i niepełnosprawnych w życie społeczne gminy, ograniczenie stereotypów i uprzedzeń dot. starości i niepełnosprawności – poprzez działania aktywizujące i włączające osoby powyżej 50 roku życia. Cel szczegółowy 5.1.: Wzmocnienie atrakcyjności i kompleksowej oferty zagospodarowania czasu wolnego w Gminie – poprzez działania aktywizujące i integrujące wszystkie grupy defaworyzowane oraz inwestycję w infrastrukturę społeczną, kulturalną, sportową. Cel szczegółowy: 5.2 Wzmocnienie promocji oraz zwiększenie dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej i innych instytucji i organizacji z terenu gminy – poprzez integrację mieszkańców oraz działania mające na celu rozszerzenie oferty turystycznej, społecznej, kulturalnej, sportowej. Cel szczegółowy: 6.2 Rozwój aktywności samopomocowej, wolontarystycznej i obywatelskiej mieszkańców gminy – poprzez działania integrujące mieszkańców.	
Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Lipinki Łużyckie na lata 2013-2020	Cel szczegółowy nr 1 integracja społeczna i zawodowa grup wykluczonych lub dyskryminowanych - poprzez działania aktywizujące i społeczne mieszkańców.	1.1, 1.2, 2.1
Strategią Rozwoju Gminy Jasień na lata 2014-2020	Cel strategiczny nr 4 „Gmina Jasień – korzenie i skrzydła” – turystyka na bazie walorów kulturowych i przyrodniczych – poprzez promocję walorów obszaru oraz wzmocnianie sektora turystycznego. Cel strategiczny nr 5 „Gmina Jasień – mój wybór” – jakość życia na miarę XXI wieku – poprzez działania nakierowane na rozwój oferty i infrastruktury społecznej, sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej oraz aktywizację społeczności lokalnej.	3.1, 3.2, 3.3, 1.1, 1.3
Strategią Rozwoju Gminy Tuplice 2014-2020	Cel ogólny 1 Zwiększenie konkurencyjności i innowacyjności turystycznej, w szczególności celami szczegółowymi 1.1. i 1.2 - poprzez promocję walorów obszaru oraz wzmocnianie sektora turystycznego. Cel szczegółowy 2.2 Niwelowanie niekorzystnych skutków społecznych – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepracujących oraz wykluczonych społecznie. Cel szczegółowy 2.4 Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. Cel szczegółowy 3.1 Rozwój stref aktywności gospodarczej, wzmocnienie otoczenia biznesu - poprzez działania wspierające powstawanie nowych przedsiębiorstw oraz rozwój przedsiębiorstw już istniejących.	3.1, 3.2, 3.3, 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 1.3
Strategią Rozwoju Gminy Trzebiel 2014-2020	1.1. Tworzenie warunków do rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. 1.2. Ochrona środowiska oraz walorów przyrodniczych i	3.1, 3.2, 3.3, 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 1.3

	historycznych Gminy – poprzez działania mające na celu ochronę zabytków, dziedzictwa kulturalnego, walorów krajobrazowych oraz promocję obszaru. 1.4. Tworzenie warunków do rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych – poprzez działania mające na celu ochronę zabytków, dziedzictwa kulturalnego, walorów krajobrazowych oraz promocję obszaru. 2.1. Poprawa warunków technicznych funkcjonowania obiektów infrastruktury społecznej - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. 2.2. Pobudzenie aktywności i wspieranie integracji społecznej – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepracujących, wykluczonych społecznie oraz osób po 50 roku życia. 2.3. Rozszerzenie oferty kulturalnej i edukacyjnej – poprzez działania integrujące oraz imprezy kulturalne i warsztaty edukacyjne. 3.1. Zwiększenie liczby miejsc pracy – poprzez promocję samozatrudnienia, przedsiębiorczości oraz rozwój dotychczas istniejących przedsiębiorstw. 3.2. Wspieranie rozwoju nowoczesnego i ekologicznego rolnictwa oraz różnicowania w kierunku działalności pozarolniczej – poprzez promowanie działalności pozarolniczej oraz umożliwienie na przechodzenie na działalność pozarolniczą.	
Strategią Rozwoju Gminy Lubsko 2015-2020	Cel szczegółowy 1.10. Infrastruktura kultury i sportu oraz działalność kulturalna i tożsamość lokalna - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. Cel szczegółowy 2.1. Turystyka i ekologia – poprzez działania mające na celu ochronę zabytków, dziedzictwa kulturalnego, walorów krajobrazowych oraz promocję obszaru. Cel szczegółowy 2.2. Atrakcyjność inwestycyjna, lokalna przedsiębiorczość i rynek pracy – poprzez promocję samozatrudnienia, przedsiębiorczości oraz rozwój dotychczas istniejących przedsiębiorstw. Cel szczegółowy nr 3.2. Współpraca zewnętrzna i promocja gminy – poprzez promocję obszaru LGD.	1.3, 3.1, 3.2, 3.3, 2.1, 2.2
Strategią Rozwoju Miasta Łęknica 2014-2022	Cel szczegółowy 1.1. Poprawa stanu infrastruktury Społecznej - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. Cel szczegółowy 1.2. Poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepracujących, wykluczonych społecznie oraz osób po 50 roku życia. Cel szczegółowy 1.3. Działania zapobiegające zjawisku wykluczenia społecznego – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Cel szczegółowy 1.5. Promocja działań na rzecz aktywizacji i integracji społecznej – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Cel szczegółowy 2.2. Wspieranie działań w zakresie renowacji i ochrony obiektów zabytkowych – poprzez ochronę i renowację obiektów zabytkowych na terenie LGD.	1.1, 1.2, 1.3, 3.1, 3.2, 3.3, 2.1, 2.2

	Cel szczegółowy 2.3. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury sportowo –rekreacyjnej - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. Cel szczegółowy 3.1. Rozwój infrastruktury turystycznej – poprzez promocję i rozwój usług turystycznych na obszarze. Cel szczegółowy 3.3. Stworzenie zintegrowanego systemu promocji turystycznej i gospodarczej gminy – poprzez promocję obszaru LGD. Cel szczegółowy 3.4. Promocja dziedzictwa kulturowego – poprzez promocję obszaru LGD. Cel szczegółowy 3.6. Wzrost przedsiębiorczości – poprzez promocję samozatrudnienia, przedsiębiorczości oraz rozwój dotychczas istniejących przedsiębiorstw.	
Strategią Rozwoju Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020	Cel 2 Zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin oraz ich integracja ze społeczeństwem – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Cel 4 Wspieranie społeczeństwa obywatelskiego – poprzez integrację, działania aktywizujące, imprezy i warsztaty lokalne oraz zwiększenie partycypacji obywatelskiej.	1.1, 1.2
Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	Cel operacyjny 1.2 Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej mieszkańców. Cel operacyjny 1.7 Rozwój potencjału turystycznego województwa - poprzez promocję i rozwój usług turystycznych na obszarze. Cel operacyjny 3.3 Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej - poprzez działania mające na celu poprawę infrastruktury społecznej, kulturowej, rekreacyjnej i sportowej. Cel operacyjny 3.4 Promocja włączenia zawodowego i społecznego – poprzez formy aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz osób niepracujących oraz promocję przedsiębiorczości. Cel operacyjny 3.5 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich – poprzez wszystkie działania wskazane w LSR.	1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3
Programem Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020 roku	Cel Operacyjny IV Rozwój infrastruktury turystycznej – poprzez remonty oraz inwestycje w infrastrukturę turystyczną. Cel Operacyjny VII Rozwój rekreacji ruchowej i zdrowotnej - poprzez promocję i rozwój usług turystycznych na obszarze. Cel Operacyjny VIII Rozwój turystyki transgranicznej i wykorzystanie szans przygranicznego położenia - poprzez promocję i rozwój usług turystycznych na obszarze.	3.1, 3.2, 3.3

Źródło: opracowanie własne.

Rozdział XI Monitoring i ewaluacja

W niniejszym rozdziale przedstawiono zasady i procedury dokonywania ewaluacji oraz monitorowania, służące zbadaniu, czy LGD dobrze realizuje podstawione przed nim zadania. Celem prowadzonych badań i analiz będzie zbieranie na bieżąco informacji na temat finansowego, rzeczowego oraz społecznego wymiaru działania LGD i wdrażania LSR pod kątem:

- **skuteczności** (czyli w jakim stopniu cele zdefiniowane na etapie programowania zostały osiągnięte);

- **trafności** (czyli w jakim stopniu cele programu odpowiadają potrzebom i priorytetom danego sektora lub regionu; wnioski z analiz tego kryterium wpływają na podjęcie decyzji o kontynuowaniu, modyfikacji lub wstrzymaniu LSR);
- **efektywności** (czyli jak wygląda stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych produktów, rezultatów oraz oddziaływania; wnioski z analiz pokazują, czy nie można osiągnąć zbliżonych efektów przy wykorzystaniu mniejszych zasobów oraz zwiększonych efektów przy zastosowaniu porównywalnych zasobów);
- **użyteczności** (czyli do jakiego stopnia oddziaływanie LSR odpowiada potrzebom grupy docelowej; wnioski z analiz pozwalają ocenić, czy zmiany wywołane realizacją LSR są korzystne z punktu widzenia mieszkańców oraz beneficjentów);
- **trwałości rezultatów** (czy uprzednio zaplanowane pozytywne efekty LSR będą nadal widoczne po zakończeniu jej realizacji, szczególnie w dłuższej perspektywie czasowej. Kryterium trwałości zastosowane zostanie w ewaluacji ex-post, ponieważ pozwala ocenić na ile zmiany wywołane oddziaływaniem LSR są faktycznie trwałe i widoczne po zakończeniu wsparcia finansowego).

Dodatkowo, przyjęte procedury mają na celu ocenę zgodności realizacji operacji z wcześniej przyjętymi celami strategii. W związku z tak postawionym celem ogólnym prowadzenia badań ewaluacyjnych i monitoringu, analizy będą prowadzone przy udziale: pracowników LGD, członków organów LGD, ekspertów zewnętrznych w dziedzinie prowadzenia ewaluacji i monitoringu, a także samych mieszkańców obszaru LGD, których opinia ma ważne znaczenie dla realizacji jednej z podstawowych zasad działania LGD – oddolności i współdecydowania w obszarze kierunków rozwoju.

Zdecydowano się na trójetapowy schemat oceny realizacji LSR w przypadku ewaluacji: na początku (ocena ex-ante mająca na celu poprawę jakości planowanej do uruchomienia interwencji), w trakcie realizacji strategii (ocena mid-term mająca na celu oszacowanie stopnia osiągania założeń oraz określenie trafności zamierzeń w stosunku do bieżącej sytuacji regionu) oraz na zakończenie (ocena ex-post mająca na celu określenie jego długotrwałych efektów). Monitoring będzie prowadzony cały czas w trakcie realizacji procesu poprzez systematyczne zbieranie i analizowanie informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii. Proces monitoringu będzie obejmował:

- a) monitorowanie rzeczowej realizacji LSR polegającej m.in. na:
 - analizie stopnia osiągania mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii,
 - monitorowaniu operacyjnym na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji,
 - wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji (tj. angażujących społeczność lokalną).
- b) monitorowanie wydatkowania środków na poszczególne operacje i działania własne LGD.

Prace bieżącego zbierania i kontrolowania danych będą wykonywane przez pracowników oraz odpowiednie organy na bieżąco, co spowoduje, że w przypadku wykrycia nieprawidłowości i/lub niskiej oceny któregoś z przyjętych kryteriów, możliwe będzie szybkie reagowanie i wprowadzenie niezbędnych zmian w organizacji LGD i/lub wdrażaniu LSR. W ramach bieżącego zbierania danych LGD będzie posługiwać się ankietami dla beneficjentów i mieszkańców, listami obecności, rejestrami działań tworzonych na odpowiednich formularzach.

Uzyskane wnioski z prowadzonych badań i analiz z zakresu monitorowania i ewaluacji funkcjonowania LGD i wdrażania LSR będą przedmiotem dyskusji na spotkaniu Zarządu, Rady oraz Komisji Rewizyjnej. Celem spotkania będzie ustalenie, które i w jaki sposób wnioski płynące z dokonanych analiz przedstawionych w formie raportu należy zaimplementować w pracy Stowarzyszenia i/lub we wdrażaniu LSR. Decyzją Zarządu zostanie przygotowany ewentualny projekt zmian w LSR lub innych dokumentach wpływających na zagadnienie, które wymaga aktualizacji, zgodnie z zasadami opisanymi w LSR, statucie i/lub odpowiednich regulaminach.

Wszelkie zmiany dotyczące terminu, czy zakresu procedury ewaluacyjnej i/lub monitorowania będą każdorazowo zgłaszane i uzasadniane przed samorządem województwa i wymagać będą pozytywnej zgody.

Sposób realizacji badania – elementy funkcjonowania LGD podlegające ewaluacji:

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca	Metodologia	Czas i okres pomiaru	Wskaźniki
Ewaluacja ex ante	1. Lokalna Strategia Rozwoju 2014-2020 wraz ze wszystkimi załącznikami niezbędnymi i składanymi w konkursie.	Zarząd.	Akceptacja LSR oraz wszelkich regulaminów przez Zarząd lub WZC.	Grudzień 2015.	Logiczna spójność i kompletność dokumentu pod względem funkcjonowania LGD. Zgodność procedur i regulaminów z wytycznymi oraz LSR. Skład Rady gwarantujący reprezentatywność wszystkich grup.
Ewaluacja mid-term	1.Przebieg i ocena konkursów.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród beneficjentów i wnioskodawców. FGI Rady.	I kwartał 2019 (od rozpoczęcia wdrażania LSR do 31 grudnia 2018).	Realizacja LSR zgodna z harmonogramem, regulaminami i procedurami.
	2. Przebieg doradztwa i szkoleń.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród beneficjentów i wnioskodawców.		Co najmniej 70% wskaźnik zadowolenia z udzielonego wsparcia.
	3. Sposób prowadzenia aktywizacji lokalnej.	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej.	Ankiety wśród mieszkańców obszaru LGD.		Co najmniej 60% wskaźnik zadowolenia mieszkańców z prowadzenia aktywizacji lokalnej. Co najmniej 70% wskaźnik rozpoznawalności LGD wśród mieszkańców.
	4. Działalność komunikacyjna i promocyjna LGD.	Ocena zewnętrzna.	Desk research, ankiety wśród beneficjentów, członków i mieszkańców.		Co najmniej 60% wskaźnik zadowolenia z działalności komunikacyjnej. Co najmniej 70% wskaźnik trafności narzędzi komunikacyjnych.
	5. Pracownicy biura i członkowie organów LGD. Współpraca pomiędzy organami oraz pomiędzy organami a pracownikami biura.	Ocena pracowników i przedstawicieli organów LGD (ocena własna oraz ocena zewnętrzna).	Desk research, FGI (fokus)		Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie. Jakość świadczonych usług w biurze na poziomie co najmniej 70%. Podnoszenie kompetencji przez pracowników LGD.
	6. Sposób organizacji pracy biura i organów LGD, przyjęte procedury i regulaminy.	Zarząd.	Opinia ekspercka Zarządu (desk research).		Uczestnictwo w posiedzeniach. Przestrzeganie regulaminu. Ilość zastrzeżeń co do procedur i sposobu organizacji pracy biura.
	7. Podwykonawcy.	Ocena zewnętrzna.	Desk research.		Terminowe, sprawne oraz rzetelne wykonywanie umów.
	8. Projekty współpracy.	Ocena zewnętrzna.	Desk research.		Zrealizowanie w zakładanym kształcie w całości projektu współpracy.

Ewaluacja ex post	1.Przebieg i ocena konkursów.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród beneficjentów i wnioskodawców. FGI Rady.	2023 rok (całość wdrażania LSR od początku realizacji).	Realizacja LSR zgodna z harmonogramem, regulaminami i procedurami.
	2. Przebieg doradztwa i szkoleń.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród beneficjentów i wnioskodawców.		Co najmniej 70% wskaźnik zadowolenia z udzielonego wsparcia.
	3. Sposób prowadzenia aktywizacji lokalnej.	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej.	Ankiety wśród mieszkańców obszaru LGD.		Co najmniej 60% wskaźnik zadowolenia mieszkańców z prowadzenia aktywizacji lokalnej. Co najmniej 70% wskaźnik rozpoznawalności LGD wśród mieszkańców.
	4. Działalność komunikacyjna i promocyjna LGD.	Ocena zewnętrzna.	Desk research, ankiety wśród beneficjentów, członków i mieszkańców.		Co najmniej 60% wskaźnik zadowolenia z działalności komunikacyjnej. Co najmniej 70% wskaźnik trafności narzędzi komunikacyjnych.
	5. Pracownicy biura i członkowie organów LGD. Współpraca pomiędzy organami oraz pomiędzy organami a pracownikami biura.	Ocena pracowników i przedstawicieli organów LGD (ocena własna oraz ocena zewnętrzna).	Desk research, FGI (fokus)		Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków wskazanych w umowie. Jakość świadczonych usług w biurze na poziomie co najmniej 70%. Podnoszenie kompetencji przez pracowników LGD.
	6. Sposób organizacji pracy biura i organów LGD, przyjęte procedury i regulaminy.	Zarząd.	Opinia ekspercka Zarządu (desk research).		Uczestnictwo w posiedzeniach. Przestrzeganie regulaminu. Ilość zastrzeżeń co do procedur i sposobu organizacji pracy biura.
	7. Podwykonawcy.	Ocena zewnętrzna.	Desk research.		Terminowe, sprawne oraz rzetelne wykonywanie umów.
	8. Projekty współpracy.	Ocena zewnętrzna.	Desk research.		Zrealizowanie w zakładanym kształcie w całości projektu współpracy.

Sposób realizacji badania – elementy wdrażania LSR podlegające ewaluacji:

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca	Metodologia	Czas i okres pomiaru	Wskaźniki
Ewaluacja ex ante	1. Lokalna Strategia Rozwoju 2014-2020.	Zarząd.	Akceptacja LSR oraz wszelkich regulaminów przez Zarząd lub WZC.	Grudzień 2015.	Logiczna spójność dokumentu (celów, diagnozy, analizy SWOT). Cele i wskaźniki zgodne z kryteriami SMART. Oszacowane wartości początkowe wskaźników. Dokument posiada wszystkie niezbędne rozdziały.
Ewaluacja mid-term	1.Przebieg i ocena konkursów, w tym harmonogram.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród beneficjentów i wnioskodawców. FGI Rady.	I kwartał 2019 roku (od rozpoczęcia wdrażania LSR do 31 grudnia 2018).	Realizacja LSR zgodna z harmonogramem, regulaminami i procedurami. Zapewnione standardy, zapewnione działania na rzecz grup marginalizowanych.
	2. Cele LSR.	Ocena zewnętrzna.	Analiza osiągniętych wskaźników.		Poziom osiągnięcia wskaźników na poziomie 40%.
	3. Realizacja budżetu.	Ocena zewnętrzna.	Desk research.		Realizacja budżetu adekwatna do stopnia osiągnięcia wskaźników.
	4. Oddziaływanie LSR.	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej.	Ankiety wśród mieszkańców, beneficjentów i członków.		Wskaźnik 60% badanych, którzy pozytywnie ocenili działania realizowane w ramach LSR oraz ich oddziaływania na obszar LGD.
	5. Kapitał społeczny mieszkańców.	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej.	Ankiety wśród mieszkańców.		Ocena kapitału społecznego mieszkańców (oszacowanie wskaźników zmiany społeczne w zakresie realizowanych celów, np. zaufanie, więzi społeczne, aktywność i integracja).
	6. Innowacyjność realizacji LSR.	Ocena zewnętrzna.	Desk research wniosków złożonych i realizowanych w ramach LSR. FGI Zarządu.		Ocena stopnia innowacyjności złożonych i realizowanych wniosków.

Ewaluacja ex post	1.Przebieg i ocena konkursów, w tym harmonogram.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród beneficjentów i wnioskodawców. FGI Rady.	2023 rok (całość wdrażania LSR od początku realizacji).	Realizacja LSR zgodna z harmonogramem, regulaminami i procedurami. Zapewnione standardy, zapewnione działania na rzecz grup marginalizowanych.
	2. Cele LSR.	Ocena zewnętrzna.	Analiza osiągniętych wskaźników.		Poziom osiągnięcia wskaźników na poziomie co najmniej 70-100%.
	3. Realizacja budżetu.	Ocena zewnętrzna.	Desk research.		Realizacja budżetu adekwatna do stopnia osiągnięcia wskaźników.
	4. Oddziaływanie LSR.	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej.	Ankiety wśród mieszkańców, beneficjentów i członków.		Wskaźnik 60% badanych, którzy pozytywnie ocenili działania realizowane w ramach LSR oraz ich oddziaływania na obszar LGD.
	5. Kapitał społeczny mieszkańców.	Ewaluacja z udziałem społeczności lokalnej.	Ankiety wśród mieszkańców.		Ocena kapitału społecznego mieszkańców (oszacowanie wskaźników zmiany społeczne w zakresie realizowanych celów, np. zaufanie, więzi społeczne, aktywność i integracja).
	6. Innowacyjność realizacji LSR.	Ocena zewnętrzna.	Desk research wniosków złożonych i realizowanych w ramach LSR. FGI Zarządu.		Ocena stopnia innowacyjności złożonych i realizowanych wniosków.
	7. Całość realizacji LSR.	Ocena zewnętrzna.	Ankiety wśród mieszkańców, beneficjentów i członków. IDI Zarządu, Rady, pracowników biura.		Ocena trafności, skuteczności, użyteczności, trwałości, efektywności – wszystkie kryteria zrealizowane w co najmniej 70%.

Sposób realizacji badania – monitoring bieżący:

Etap	Przedmiot badania	Wykonawca	Metodologia	Czas i okres pomiaru	Wskaźniki
Monitoring bieżący	Harmonogram ogłaszania konkursów.	Pracownicy biura (ocena własna).	Dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych.	Na bieżąco.	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem.
	Budżet LGD, wskaźniki realizacji LSR.	Pracownicy biura (ocena własna).	Dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych.	Na bieżąco.	Stopień wykorzystania funduszy i realizacji wskaźników. Wysokość zakontraktowanych środków.
	Stopień zainteresowania ogłaszanymi konkursami, szkoleniami i inną działalnością LGD.	Pracownicy biura (ocena własna).	Dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych.	Na bieżąco.	Liczba wnioskodawców/beneficjentów korzystających z pomocy/składających wnioski.
	Zainteresowanie stroną Internetową LGD	Pracownicy biura (ocena własna).	Dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych.	Na bieżąco.	Liczba odwiedzających stronę LGD.
	Zaangażowanie w prace i podejmowanie decyzji w LGD mieszkańców obszaru	Pracownicy biura (ocena własna).	Dane z bieżącej działalności LGD - rejestr danych.	Na bieżąco.	Liczba mieszkańców biorących udział w spotkaniach otwartych LGD.

Rozdział XII Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim pismem nr WOOS-I.411.215.2015.DT z dnia 30 listopada 2015 r. odstąpiła od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla LSR 2014-2020 Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”. RDOŚ w swoim postanowieniu uzasadnia, że opracowywana LSR stanowi instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020 (jest z nimi spójna), a tym samym jej działania zostały ujęte w dokumentach o szerszym charakterze. Ponadto LSR nie zawiera istotnych elementów dodatkowych, które powodowałyby konieczność przeprowadzania sooś. Ponieważ dla SRWL 2020 i RPOWL 2014-2020 została już przeprowadzona strategiczna ocena oddziaływania na środowisko, to aby nie dochodziło do powielenia oceny, RODŚ odstępuje od oceny dla LSR.

Z kolei zdaniem Lubuskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektoratu Sanitarnego w Gorzowie Wlkp. jeśli podmiot nie jest organem administracji w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, to nie ma on obowiązku przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

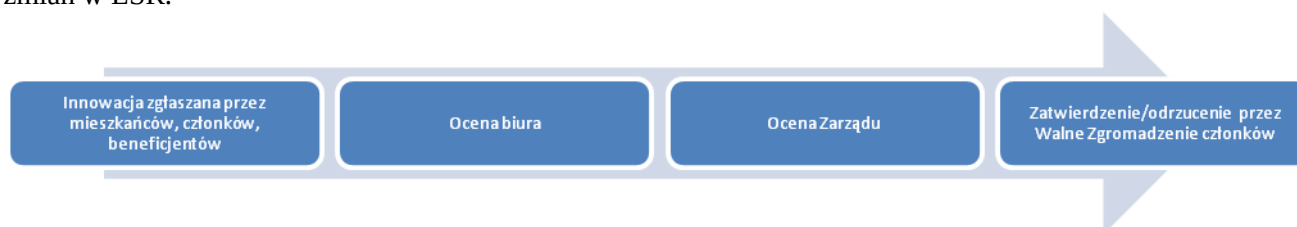
Załącznik nr 1 Procedura aktualizacji LSR

Aktualizacja LSR jej zadań i celów, będzie efektem ewaluacji na każdym szczeblu decyzyjnym i w każdym obszarze działań. Ma ona na celu umożliwienie dostosowania zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju do wymogów prawnych, jak również do potrzeb i oczekiwań mieszkańców i beneficjentów obszaru oraz aktualizacji danych.

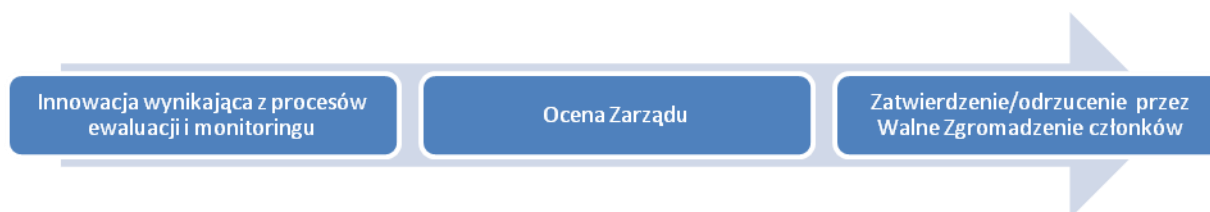
Wszyscy członkowie LGD, a także mieszkańcy obszaru mają możliwość składania wniosków, uwag i propozycji zmian w zapisach LSR. Na stronach internetowych dostępne będą adresy mailowe oraz numery telefonów osób, które będą takie informacje i wnioski zbierać. W procesie aktualizacji będzie mógł wziąć udział każdy mieszkaniec/beneficjent/członek obszaru według obowiązujących zasad:

- zgłoszenie innowacji na piśmie,
- zgłoszenie problemu w trakcie spotkań i konsultacji z mieszkańcami,
- zgłoszenie propozycji zmian pocztą elektroniczną.

Wszystkie te uwagi będą zbierane i analizowane w biurze Lokalnej Grupy Działania. Raz w miesiącu wszystkie informacje na ten temat będą przekazywane do Zarządu, który dodatkowo przeprowadza analizę otoczenia prawnego oraz możliwości wdrożenia innowacji. Zarząd może wspomóc się w swoich pracach opinią ekspercką w kwestii możliwości wprowadzenia innowacji. W przypadku braku możliwości wprowadzenia innowacji podawany jest powód wraz z uzasadnieniem i zamieszczany na stronie internetowej. W razie pozytywnej oceny Zarządu innowacja zostaje przedstawiona na najbliższym WZC, które podejmuje decyzję w kwestii aktualizacji lub nieprzyjęcia proponowanych zmian w LSR.

Zmiany w LSR mogą również wynikać z procesów monitoringu i ewaluacji. W takim przypadku procedura jest analogiczna. Zidentyfikowane podczas tego procesu braki wymagają koniecznych zmian w LSR i są one niezwłocznie przekazywane do Zarządu, który dodatkowo przeprowadza analizę otoczenia prawnego oraz możliwości wdrożenia innowacji. Zarząd może wspomóc się w swoich pracach opinią ekspercką w kwestii możliwości wprowadzenia innowacji. W razie braku możliwości wprowadzenia innowacji podawany jest powód wraz z uzasadnieniem i zamieszczany na stronie internetowej. Natomiast w wyniku pozytywnej oceny Zarządu innowacja zostaje przedstawiona na najbliższym WZC, które podejmuje decyzję w kwestii aktualizacji lub nieprzyjęcia proponowanych zmian w LSR.

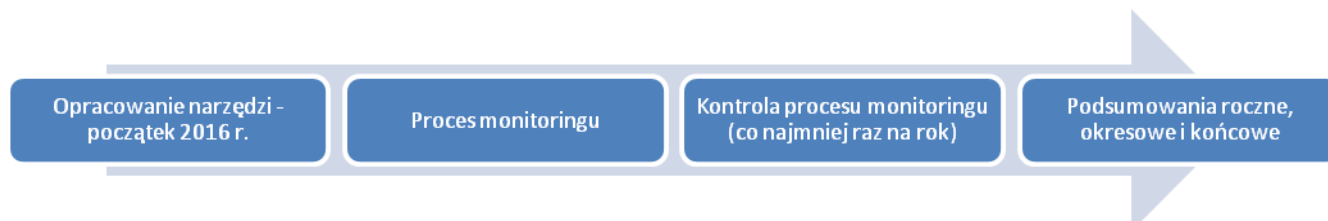
Załącznik nr 2 Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji LSR w całym okresie jej wdrażania jest procesem koniecznym dla sprawdzenia, czy udaje się skutecznie osiągać cele zapisane w strategii. Procesy te mogą zmierzać w kierunku aktualizacji, lub zmiany planowanych w LSR działań i efektów. Istotą wdrażania strategii rozwoju jest poprawa sytuacji mieszkańców obszaru poprzez osiąganie celów, w tym realizację wskaźników. Dlatego proces ten będzie prowadzony w całym okresie przewidzianym na wdrażanie LSR, jak również po nim w celu obserwowania efektów oddziaływania realizowanych operacji.

LGD dokonywać będzie systematycznej i obiektywnej oceny LSR, jej założeń, przebiegu wdrażania, osiągniętych rezultatów z punktu widzenia adekwatności, skuteczności, efektywności, oddziaływania i trwałości podejmowanych działań. Ewaluacja LSR dostarczać będzie rzetelnych i użytecznych informacji, które będą następnie wykorzystane w procesie decyzyjnym oraz we współpracy partnerów zaangażowanych do wdrażania strategii.

Organem odpowiedzialnym za proces ewaluacji i monitoringu jest Zarząd Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania –

Grupa Łużycka”, działający w oparciu o kompetencje nadane przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia. Zarząd zleca poszczególne zadania w zakresie ewaluacji i monitoringu pracownikom biura, członkom stowarzyszenia i/lub zewnętrznym ekspertom/wykonawcom. Monitoring będzie leżał w kompetencji pracowników biura, którzy na bieżąco będą zbierać potrzebne dane. Prowadzenie procesu monitoringu będzie podlegało kontroli przez Zarząd co najmniej raz na rok. Na początek okresu wdrażania LSR zostaną opracowane niezbędne dokumenty w postaci wzorów notatek, ankiet, formularzy itp., które zostaną wykorzystane w tym procesie. Na schemacie wygląda to następująco:

W ramach monitoringu wykorzystywane są co najmniej: rejestry i harmonogramy ogłaszania konkursów, rejestry zapytań związanych z konkursami (telefoniczne/mailowe), rejestry udzielonych informacji wraz z ankietami satysfakcji (informacje udzielane osobiście przez pracowników), listy obecności na szkoleniach, harmonogramy szkoleń, dokumentacja szkoleniowa, podsumowania szkoleń, spotkań, warsztatów itp., rejestry wejść na stronę internetową, rejestry związane z innymi zapytaniem/uwagami mieszkańców.

W przypadku ewaluacji, poszczególne zadania będą rozdzielane na początku każdego roku (do 30 stycznia). Do zadań Zarządu, biura i Komisji Rewizyjnej będzie należeć autoewaluacja, która ma przede wszystkim służyć optymalnemu wykorzystaniu środków: czasu pracy, umiejętności ludzkich, lokalu, sprzętu i pieniędzy; lepszemu dostosowaniu działań do wyzwań, potrzeb i oczekiwań związanych z realizacją LSR. Autoewaluacja będzie częścią ewaluacji ogólnej i pojawia się najczęściej podczas ewaluacji ex ante i ex post. W momencie zlecenia zadań Zarząd ustala zakres informacji niezbędnych do przeprowadzenia autoewaluacji. Na tym etapie formułuje pytania, przyjmuje kryteria i wskaźniki, stanowiące podstawę przeprowadzania ewaluacji; wybiera zagadnienia konieczne do przeanalizowania, aby uzyskać odpowiedzi na postawione pytania. Określa również, kto będzie jej użytkownikiem, jakie są konieczne warunki techniczne do jej przeprowadzenia (czas lub dostępne środki finansowe). Każda komórka/organ Stowarzyszenia, w tym sam Zarząd, ma 30 dni na przygotowanie niezbędnych informacji w formie zestawień wraz z komentarzami. Po tym terminie informacje wraz z rekomendacjami wracają do Zarządu, który na tej podstawie opracowuje niezbędne działania do wdrożenia.

Oprócz autoewaluacji w procesie ewaluacji wykorzystywane będą możliwości związane ze zleceniem oceny funkcjonowania LGD i wdrażania LSR na zewnątrz. Wykonawca zewnętrzny będzie przygotowywał raport z dokonanej ewaluacji na każdym etapie przewidzianym w harmonogramie. Raport ten będzie zawierał, w razie takiej potrzeby, rekomendacje dotyczące działań jakie należałoby podjąć w przypadku zagrożenia dla nieosiągnięcia celów i wskaźników LSR. Następnie raport ten prezentowany będzie Walnemu Zebraniu Członków do zatwierdzenia i powierzenia Zarządowi LGD wykonania przyjętych przez WZC rekomendacji. W gestii wykonawcy będzie opracowanie kwestionariuszy ankiet, kwestionariuszy IDI oraz założeń i pytań do FGI, a także przeprowadzenie całego procesu. Wykonanie ewaluacji i raportu zostaną zlecone dwa razy w okresie realizacji LSR – w trakcie wdrażania (I kwartał 2019 r.) oraz na zakończenie (2023 rok). Niezwykle ważna będzie ewaluacja on going, która poddaje analizie osiągnięte na tym etapie produkty i rezultaty oraz dokona pierwszej oceny jakości realizacji LSR. Przeprowadzona zostanie również ocena poczynionych na etapie programowania założeń, w tym szczególnie celów oraz przyjętych wskaźników oraz aktualnego kontekstu realizacji LSR. Będzie to szczególnie ważne, gdyż zmiana warunków społeczno-gospodarczych może spowodować dezaktualizację początkowej diagnozy, która stała się punktem wyjścia dla realizowanej LSR. W konsekwencji wyniki takiej ewaluacji mogą się przyczynić do pewnych modyfikacji realizacji LSR oraz aktualizacji przyjętych założeń.

W celu wyłonienia wykonawcy Zarząd będzie wykonywał następujące kroki:

1. Dokładne określenie zakresu ewaluacji oraz wymogów wobec wykonawcy. Podczas wyboru wykonawcy co najmniej będzie brane pod uwagę: doświadczenie w procesie ewaluacji, zakres włączenia organów i komórek Stowarzyszenia do procesu ewaluacji oraz koszt wykonania usługi.
2. Zamieszczenie zapytania ofertowego na stronie internetowej LGD (co najmniej 14 dni) i /lub rozesłanie zapytania ofertowego do 3 potencjalnych wykonawców.
3. Wybór wykonawcy i podpisanie umowy z uwzględnieniem jakości, przejrzystości, czytelności i jawności działań.
4. Przeprowadzenie ewaluacji przez wykonawcę (maksymalnie 3 miesiące).
5. Przedstawienie, ewentualne poprawki i odbiór raportu.
6. Przedstawienie raportu na WZC.
7. Wdrożenie ewentualnych działań naprawczych, które muszą zostać podjęte w celu usprawnienia działań i pod kątem realizacji założonych celów rozwoju lokalnego.

W fazie kończącej proces ewaluacji wykorzystuje się metody, których podstawowym celem jest ocenienie efektów programu w odniesieniu do określonych kryteriów, a więc ostatecznym efektem ewaluacyjnego raportu końcowego będą rekomendacje do dalszego działania LGD.

Załącznik nr 3. Plan działania Lokalnej Strategii Rozwoju 2014-2020 Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”

CEL OGÓLNY 1	Lata	2015-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie / zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1 Wspieranie inicjatyw wzmacniających więzi społeczne oraz działań aktywizujących grupy defaworyzowane														
1.1.1 Inicjatywy wzmacniające więzi społeczne w tym działań aktywizujących grupy defaworyzowanej	Liczba inicjatyw	24 szt.	32,43%	160 000	44 szt.	91,89%	310 000	4 szt.	100%	40 000	72 szt.	510 000	PROW	realizacja LSR/aktywizacja
Razem cel szczegółowy 1.1				160 000			310 000			40 000				
Cel szczegółowy 1.2 Zdobywanie i podnoszenie wiedzy, kompetencji oraz umiejętności mieszkańców obszaru LGD														
1.2.1 Działania związane z pobudzaniem aktywności społeczno- zawodowej	Liczba szkoleń/ warsztatów/ seminariów	9 szt.	100%	10 000	0 szt.	100%	0	0 szt.	100%	0	9 szt.	10 000	PROW	aktywizacja
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy (w tym projektów współpracy międzynarodowej)*	1 (0) szt.	100%	60 000	0 (0) szt.	0%	0	0 (0) szt.	0%	0	1 (0) szt.	60 000	PROW	projekt współpracy - międzynarodowy
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy*	12 LGD	100%		0 LGD	0%		0 LGD	0%		12 LGD			
Razem cel szczegółowy 1.2				70 000			0			0				
Cel szczegółowy 1.3 Poprawa estetyki przestrzeni publicznej oraz tworzenie, remont infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej														

1.3.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont, doposażenie infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej	Liczba wybudowanych, rozbudowanych, doposażonych obiektów infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturowej	16 szt.	45,71%	1 150 000	19 szt.	100%	1 450 000	0 szt.	100%	0	35 szt.	2 600 000	PROW	realizacja LSR
1.3.2 Poprawa estetyki przestrzeni publicznej	Liczba wspartych inicjatyw	7 szt.	77,78%	200 000	2 szt.	100%	50 000	0 szt.	100%	0	9 szt.	250 000	PROW	realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 1.3				1 350 000			1 500 000			0		2 850 000		
Razem cel ogólny 1				1 580 000			1 810 000			40 000		3 430 000		

CEL OGÓLNY 2	Lata	2015-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie / zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 2.1 Tworzenie nowych podmiotów gospodarczych														
2.1.1 Zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych na obszarze LSR	Liczba osób fizycznych, które otrzymały dofinansowanie	16 osób	48,48 %	960 000	17 osób	100%	1 020 000	0	100%	0	33 osoby	1 980 000	PROW	realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.1				960 000			1 020 000			0		1 980 000		
Cel szczegółowy 2.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz utrzymanie miejsc pracy														

2.2.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości	Liczba przedsiębiorstw, które otrzymały dofinansowanie	3 szt.	50%	810 000	3 szt.	100%	810 000	0 szt.	100%	0	6 szt.	1 620 000	PROW	realizacja LSR
2.2.2 Utrzymanie miejsc pracy	Liczba przedsiębiorstw, które otrzymały dofinansowanie	3 szt.	37,50%	75 000	5 szt.	100%	125 000	0 szt.	100%	0	8 szt.	200 000	PROW	realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 2.2				885 000			935 000			0		1 820 000		
Razem cel ogólny 2				1 845 000			1 955 000			0		3 800 000		

CEL OGÓLNY 3	Lata	2015-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie / zakres Programu
	Nazwa wskaźnika produktu	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 3.1 Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej obszaru														
3.1.1 Budowa, rozbudowa, modernizacja, remont infrastruktury turystycznej	Liczba wybudowanych, rozbudowanych obiektów infrastruktury turystycznej	2 szt.	20%	100 000	8 szt.	100%	170 000	0 szt.	100%	0	10 szt.	270 000	PROW	realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.1				100 000			170 000			0				
Cel szczegółowy 3.2 Remont, prace konserwatorsko-restauracyjne oraz rewitalizacja zabytków i obiektów związanych z dziedzictwem lokalnym oraz wspieranie inicjatyw związanych z dziedzictwem lokalnym														
3.2.1 Remont, prace konserwatorsko-restauracyjne oraz rewitalizacja zabytków	Liczba wyremontowanyc h zabytków	0 szt.	100%	0	3 szt.	100 %	250 000	0 szt.	100%	0	3 szt.	250 000	PROW	realizacja LSR

3.2.2 Inicjatywy związane z dziedzictwem lokalnym	Liczba inicjatyw	0 szt.	100%	0	5 szt.	100%	30 000	0	100%	0	5 szt.	30 000	PROW	realizacja LSR
Razem cel szczegółowy 3.2				0			280 000			0		280 000		
Cel szczegółowy 3.3 Promocja obszaru LGD														
3.3.1 Przedsięwzięcia służące promocji obszaru poprzez wykorzystanie wszelkiego rodzaju form przekazu	Liczba przyznanych dofinansowań	0 szt.	100 %	0	10 szt.	100%	50 000	0 szt.	100%	0	10 szt.	50 000	PROW	realizacja LSR
	Liczba materiałów promocyjnych	10 szt.	52,63%	17 000	9 szt.	100%	13 000	0 szt.	100%	0	19 szt.	30 000	PROW	aktywizacja
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy (w tym projektów współpracy międzynarodowej)*	1 (0) szt.	100%	92 000	0 (0) szt.	100%	0	0 (0) szt.	100%	0	1 (0) szt.	92 000	PROW	projekt współpracy - regionalny
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy*	10 LGD	100%		0 LGD	100%		0 LGD	100%		10 LGD			
Razem cel szczegółowy 3.3				109 000			63 000			0		172 000		
Razem cel ogólny 3				209 000			513 000			0		722 000		
Razem całość				3 634 000			4 278 000			40 000		7 952 000		

* w ramach wskaźników produktu, które mierzą różne zjawiska, ale realizowane są w obrębie jednej puli finansowej scalono pola „Planowane wsparcie w PLN/Razem planowane wsparcie w PLN”.

Załącznik nr 4. Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju 2014-2020 Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Grupa Łużycka”

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	FUNDUSZ WIODĄCY	RAZEM FSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art.35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	7 600 000	-	-	-	EFROW	7 600 000
Współpraca (art.35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	152 000	-	-	-	EFROW	152 000
Koszty bieżące (art.35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 557 500	-	-	-	EFROW	1 557 500
Aktywizacja (art.35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	200 000	-	-	-	EFROW	200 000
Razem	9 509 500	-	-	-	-	9 509 500

	Wkład EFROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	3 035 151	1 734 849	-	4 770 000
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	1 800 729	-	1 029 271	2 830 000
Razem	4 835 880	1 734 849	1 029 271	7 600 000

Załącznik nr 5 Plan komunikacji

Zakładane wskaźniki w oparciu o planowany budżet działań komunikacyjnych (finansowanych w ramach poddziałania Koszty bieżące i aktywizacji) oraz planowane efekty działań komunikacyjnych

Działania	Adresaci	Środki przekazu	Termin								Wskaźniki	Wartość docelowa	Rezultaty działań
			2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
CEL 1 Skuteczne zarządzanie wdrażaniem LSR													
Kampania informacyjna na temat szczegółów dotyczących warunków i zasad udzielania pomocy	Mieszkańcy obszaru, w tym grupy defaworyzowane oraz potencjalni beneficjenci	Ogłoszenia na tablicach ogłoszeń w siedzibach instytucji publicznych	x	x	x	x	x	-	-	-	Liczba tablic w instytucjach publicznych	9	Zwiększenie poziomu wiedzy ogólnej i szczegółowej dotyczącej PROW 2014-2020, w tym zapewnienie dostępu do informacji dotyczących warunków i trybu przyznawania pomocy oraz o sposobie przygotowywania dokumentów aplikacyjnych.
											Liczba ogłoszeń	15	
		Artykuły / ogłoszenia / informacje na stronie www.grupaluzyczna.pl	x	x	x	x	x	x	x	-	Liczba artykułów / ogłoszeń / informacji na stronie www.grupaluzyczna.pl	38	
											Liczba stron www	1	
											Liczba wejść na stronę internetową	135000	
		Artykuły / ogłoszenia / informacje na stronach internetowych gmin członkowskich	x	x	x	x	x	-	-	-	Liczba artykułów / ogłoszeń / informacji na stronach internetowych gmin członkowskich	21	
											Liczba stron www	9	
		Informacje udzielane w biurze LGD	x	x	x	x	x	x	x	x	Liczba osób uzyskujących informacje w biurze (osobiście / telefonicznie / e-mail)	205	
											Spotkania informacyjne / szkolenia	x	
		Liczba uczestników spotkań / szkoleń	245										
		Liczba materiałów informacyjnych i promocyjnych (np. broszury, ulotki, prezentacje)	12										
Informowanie o rezultatach wdrażania LSR	Mieszkańcy obszaru, w tym grupy defaworyzowane,	Artykuły / ogłoszenia / informacje na stronie www.grupaluzyczna.pl	-	x	x	x	x	x	x	x	Liczba artykułów / ogłoszeń / informacji na stronie www.grupaluzyczna.pl	78	Informowanie zainteresowanych o wynikach naborów wniosków, informowanie ogółu
											Liczba stron www	1	

	potencjalni beneficjenci oraz beneficjenci										Liczba wejść na stronę internetową	126000	społeczeństwa o stanie realizacji LSR, pobudzenie do aplikowania o środki.
		Artykuły / ogłoszenia / informacje na stronach internetowych gmin członkowskich	-	x	x	x	x	x	x	x	Liczba artykułów / ogłoszeń / informacji na stronach internetowych gmin członkowskich	23	
											Liczba stron www	9	
Uzyskanie informacji zwrotnej na temat wdrażania LSR	Beneficjenci, ZWL	Badanie monitorujące	-	-	-	x	-	-	-	x	Liczba badań monitorujących	2	Ocena stanu wdrażania LSR, monitorowanie postępu realizacji projektów.
		Raport - stan wdrażania ZWL	-	x	x	x	x	x	x	x	Liczba raportów – stan wdrażania ZWL	12	
Uzyskanie informacji zwrotnej na temat jakości usług świadczonych przez LGD	Organy stowarzyszenia, potencjalni beneficjenci, beneficjenci, oraz uczestnicy spotkań / szkoleń	Ankieta monitorująca jakość udzielonego doradztwa	x	x	x	x	x	x	x	x	Liczba ankiet monitorujących jakość udzielonego doradztwa	205	Podniesienie jakości usług świadczonych przez LGD.
		Ankieta - ocena pracy biura	x	x	x	x	x	x	x	x	Liczba ankiet - oceny pracy biura	275	
		Ankieta monitorująca jakość przeprowadzonych spotkań / szkoleń	x	x	x	-	x	-	-	-	-	Liczba ankiet monitorujących jakość przeprowadzonych spotkań / szkoleń	
CEL 2 Budowa pozytywnego wizerunku i marki "LGD - Grupa Łużycka" oraz aktywizacja mieszkańców obszaru LGD													
Kampania informacyjno-promocyjna na temat założeń LSR oraz działalności LGD	Mieszkańcy obszaru, w tym grupy defaworyzowane, potencjalni beneficjenci oraz beneficjenci	Punkt informacyjno-promocyjny w biurze LGD	x	x	x	x	x	x	x	x	Liczba osób korzystających z usług biura (osobiście, telefon, e-mail)	200	Zainteresowanie działalnością LGD. Poinformowanie o przedsięwzięciach LSR. Motywowanie, pobudzenie do działania lokalnej społeczności. Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację mieszkańców. Wzrost zaangażowania w kształtowanie własnego otoczenia. Wzrost poczucia tożsamości z regionem.
		Artykuły / ogłoszenia / informacje na stronie www.grupaluzycka.pl	x	x	x	x	x	x	x	x	Liczba artykułów / ogłoszeń / informacji na stronie www.grupaluzycka.pl	92	
											Liczba stron www	1	
											Liczba wejść na stronę internetową	135000	
		Artykuły / ogłoszenia / informacje na stronach internetowych gmin członkowskich	x	x	x	x	x	x	x	x	Liczba artykułów / ogłoszeń / informacji na stronach internetowych gmin członkowskich	23	
											Liczba stron www	9	

		Lokalna prasa	-	-	x	-	x	-	-	-	Liczba artykułów	2	
		Publikacje	-	-	x	-	-	x	-	-	Liczba publikacji	2	
		Wydarzenia promocyjno-informacyjno-aktywizujące	x	x	x	x	x	x	x	-	Liczba wydarzeń zrealizowanych przez LGD	31`	
											Liczba wydarzeń, w których LGD wzięło udział	21	
Zapewnienie odpowiedniej wizualizacji Programu oraz LGD	Mieszkańcy obszaru, w tym grupy defaworyzowane, potencjalni beneficjenci, beneficjenci oraz instytucje zaangażowane pośrednio i bezpośrednio we wdrażanie LSR	Materiały promocyjne	x	x	x	x	x	x	-	-	Liczba nośników znaków UE, PROW, LEADER oraz LGD (szt.)	15	Zwiększenie rozpoznawalności znaku LGD. Zbudowanie i utrzymanie wysokiej rozpoznawalności EFRROW i PROW 2014-2020 na tle innych programów oraz funduszy europejskich.